

KAYSERİ
TARIM HAYVANCILIK VE GIDA
SEKTÖREL ÇALIŞMA GRUBU RAPORU

KAYSERİ
2011

KAYSERİ TARIM, HAYVANCILIK VE GIDA SEKTÖREL ÇALIŞMA GRUBU

Başkan

Adnan AKAY
Kayseri Tarım İl Müdürü

Raportör

Ali SERT
Kayseri Tarım İl Müdürlüğü Proje ve İstatistik Şube Müdürü

Çalışma Grubu Üyeleri

İhsan ÜNAL
Yeşilhisar Belediye Başkanı

Şaban ÜNLÜ
Kayseri Ticaret Borsası Başkanı

Zeki Mustafa KOCABEYOĞLU
Yeşilhisar Belediyesi Danışmanı ve Tarımsal Kalkınma Koop. Başkanı

Erol KARAPINAR
Türkiye Meyve Üreticileri Derneği Genel Başkanı

Ünay ÇAKI
Kayseri İli Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği Başkanı

Talip AKÇAKAYA
Kayseri İli Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği Başkan Yardımcısı

Doç. Dr. Yusuf KONCA
Erciyes Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Zootečni Bölümü, Bölüm Başkanı

Yrd. Doç. Dr. Jale METİN
Erciyes Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Zootečni Bölümü, Öğretim Üyesi

Yrd. Doç. Dr. Asiye YILMAZ ADKINSON
Erciyes Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Zootečni Bölümü, Öğretim Üyesi

Doç. Dr. Osman SAĞDIÇ
Erciyes Üniversitesi, Gıda Mühendisliği Bölümü, Öğretim Üyesi

Hidayet YİĞİT
Develi Sanayici ve İşadamları Derneği Başkanı

H. Galip ULUGÖL
Tarım Kalkınma Derneği Başkanı

Rabia KONT LAKUŞ
Kayseri Ticaret Borsası, Sicil Memuru

Katkı Sağlayanlar

Saffet CEYLAN
Kent Alabalık ve Karma Yem, Genel Müdür

Mustafa KÜÇÜK
Ternaeben Gıda ve Su Ürünleri İth. ve İhr. San. ve Tic. Ltd. Şti., Üretim Müdürü

ÖNSÖZ

22 Aralık 2010 tarihli Orta Anadolu (ORAN) Kalkınma Ajansı 2010 Yılı II. Olağan Kalkınma Kurulu toplantısında TR72 Bölgesinin her bir ili için 4 farklı sektörel çalışma grubu oluşturulmuş olup, bunlardan biri de Tarım, Hayvancılık ve Gıda Sektörel Çalışma Grubu'dur. Sürecin etkin yönetimi ve yerel dinamiklerin harekete geçirilmesi amacıyla kamu, üniversite, sivil toplum kuruluşları, meslek örgütleri ve diğer kurum/kuruluş temsilcilerinden oluşan Kayseri Tarım, Hayvancılık ve Gıda Sektörel Çalışma Grubu, grup üyeleri arasından bir Başkan ve

bir raportör belirlemiş ve ORAN Kalkınma Ajansı koordinasyonunda farklı tarih ve yerlerde toplam 4 toplantı ve 2 saha ziyareti gerçekleştirmiştir.

Konuyla ilgili sorunların tespiti ve ilgili paydaşların çözüm önerilerinin alınmasında sektörel çalışma grubu; sektörde görülen ana sorunlar, durumu düzeltmek ve iyileştirmek için yapılabilecekler hakkında öneriler ve değiştirilebilecek alanlarla ilgili görüşlerini gerçekleştiren toplantılarda toplu bir anlayış içerisinde oluşturmuşlardır. Buna paralel olarak, konunun derinlemesine incelenebilmesi amacıyla, ilgili paydaşlara bir örneği ekte sunulan anket uygulanmış ve önemli görülen sektörlerle ilgili sorunların yerinde tespiti amacıyla çeşitli saha ziyaretleri gerçekleştirilmiştir.

TR72 2010-2013 Bölge Planı hazırlık çalışmalarında Kayseri ve Kayseri'nin farklı ilçelerinde ilgili paydaşların katılımıyla gerçekleştirilen çeşitli sayıdaki GZFT (Güçlü Yanlar, Zayıf Yanlar, Fırsatlar ve Tehditler) analizleri toplu halde yorumlanmış, böylece sektörel çalışma grubu dışındaki paydaşların da konuyla ilgili görüşlerinin rapora yansıtılması amaçlanmıştır. Raporun, Sivas'ın tarım, hayvancılık ve gıda alanında sorun ve çözüm önerilerinin tüm yönleriyle ele alınabilmesi amacıyla aynı zamanda bu zamana kadar diğer kurum/kuruluşlarca hazırlanmış ilgili rapor, araştırma, veri kaynakları ve yayınlar incelenerek, literatür araştırması yapılmış ve ilgili bölümleri rapora yansıtılmıştır.

Tamamen gönüllülük esasına ve TR72 Bölgesinin kalkındırılmasına dayanan bu çalışmaya, katkılarından ve özverili çalışmalarından dolayı çalışma grubu üyelerine ve emeği geçenlere teşekkür eder, raporun Bölgeye faydalı olmasını temenni ederim.

Dr. H. Mustafa PALANCIOĞLU
Genel Sekreter
Orta Anadolu Kalkınma Ajansı

I. Toplantı- 01 Şubat 2011 tarihinde ORAN Kalkınma Ajansı Kayseri Hizmet Binası

II. Toplantı-16 Şubat 2011 tarihinde Kayseri Tarım İl Müdürlüğü

III. Toplantı- 17 Mart 2011 Kayseri İli Damızlık ve Sığır Yetiştiricileri Birliği

IV. Toplantı-14 Nisan 2011 tarihinde Kayseri Ticaret Borsası

I. Saha Ziyareti-Meyve İşleme Tesisi-Hayvancılık İşletmesi

II. Saha Ziyareti-Balık İşleme Tesisi-Balık Yemi Üretim Tesisi

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	viii
TABLolar DİZİNİ	x
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xii
1. GENEL.....	1
1.1. Coğrafi Yapı.....	1
1.2. Agroekolojik Bölgeler.....	2
1.3. Topoğrafik Özellikler.....	3
1.4. Bitki Örtüsü.....	3
1.5. İklim ve Meteorolojik Veriler.....	4
1.6. Sosyo-Ekonomik Göstergeler.....	6
1.7. Demografik Yapı.....	6
2) TARIMSAL YAPI.....	9
2.1. Genel.....	9
2.2. İl Arazisinin Kullanım Durumu.....	14
2.3. Arazi Toplulaştırılması.....	23
2.4. Sulama.....	25
2.5. Tarımsal Üretim Değeri.....	28
3. BİTKİSEL ÜRETİM.....	29
3.1. Genel.....	29
3.2. Organik Tarım.....	38
3.3. Örtüaltı Sebze ve Meyve Üretimi.....	39
4. SU ÜRÜNLERİ.....	42
5. HAYVANSAL ÜRETİM.....	46
5.1. Canlı Hayvanlar.....	46
5.2. Hayvansal Ürünler.....	48
5.3. Kayıtlı Hayvancılık İşletmeleri.....	52
5.4. Canlı Hayvan ve Hayvansal Ürünler Değeri.....	54
5.5. Canlı Hayvan ve Et Pazarlama Kanalları.....	56
5.6. Hayvan Hastalıkları ve Mücadele.....	57
5.7. Bal Üretimi.....	58
5.8. Süt ve Süt Ürünleri.....	60
5.9. Beyaz Et ve Yumurta.....	63
6. TARIMSAL SANAYİ VE GIDA İŞLETMELERİ.....	64
7. DİĞER.....	67
7.1. Coğrafi İşaretler.....	67

7.2. Üretici Örgütleri	68
7.3. Destekler.....	69
7.4. Kayseri Tarım İl Müdürlüğü'nce Yürütülen Projeler.....	72
8. SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	76
8.1. Bitkisel Üretim	79
8.2. Hayvansal Üretim.....	81
8.3. Tarıma Dayalı Sanayi ve Gıda	83
8.4. Su Ürünleri	85
8.5. Genel	87
9. ÖNCELİKLİ İLK 10 ALAN.....	88
KAYNAKÇA	92
EK: Anket.....	93

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1. Kayseri ili ilçeler itibariyle yüzölçümleri ve yüzdeleri.....	2
Tablo 2. Kayseri Uzun Yıllar İçinde Gerçekleşen Ortalama Değerler (1975-2010).....	5
Tablo 3. İllerarası Rekabetçilik Endeksi	7
Tablo 4. Genel nüfus verileri, 2009.....	8
Tablo 5. 2010 yılı kamu yatırımlarının illere göre sektörel dağılımı (bin TL)	9
Tablo 6. Ekonomik Faaliyete Göre Kurulan Şirket ve Kooperatiflerin Sayı ve Sermayeleri ..	10
Tablo 7. Yıllar ve Bölgeler İtibariyle Ekonomik Faaliyete Göre Kapanan Şirket ve Kooperatif Sayısı	12
Tablo 8. Ekonomik faaliyete göre kurulan ve kapanan ticaret ünvanlı işyerleri sayıları	13
Tablo 9. İl Arazisinin İlçeler Bazında Genel Dağılımı	14
Tablo 10. Tarımsal Alanların İlçeler Bazında Sınıfsal Dağılımı	16
Tablo 11. Bölgeler Bazında Karşılaştırmalı Alan Kullanımı	17
Tablo 12. İlçeler Bazında Tarım Alanlarının Kullanım Durumu	20
Tablo 13. Tarımsal İşletme Sayısı ve İşletme Büyüklükleri	22
Tablo 14. Çiftçi Kayıt Sistemine Kayıtlı İşletmeler	23
Tablo 15. İlçeler Bazında Çiftçi Kayıt Sistemine Kayıtlı İşletmeler, 2010	23
Tablo 16. Kayseri’de Arazi Toplulaştırma Alanında Uygulanan Projeler	24
Tablo 17. TR72 Bölgesinde Yer Alan İller Bazında Toplulaştırma Alanları	24
Tablo 18. İşletmedeki Barajlar ve Hidroelektrik Santraller (HES)	25
Tablo 19. İşletmedeki Göletler	25
Tablo 20. İşletmedeki Sulama Tesisleri	26
Tablo 21. İnşa Halindeki Sulamalar	27
Tablo 22. Tarımsal Alanların İlçeler Bazında Sulama Durumu.....	27
Tablo 23. 2008 ve 2009 Yıllarında Bölgeler Bazında Bitkisel Üretim Verileri.....	30
Tablo 24. Bölgeler İtibariyle Bitkisel Üretim Verimi	31
Tablo 25. Kayseri İli Tarla ve Bahçe Bitkileri Ekim Alanları ve Verimleri-Detaylı Durum ..	32
Tablo 26. Kayseri İli Meyvecilik Durumu-Detaylı	32
Tablo 27. Kayseri İli Sebzeçilik Durumu-Detaylı	33
Tablo 28. Çiftçinin Eline Geçen Ortalama Fiyatlar (Tarla Ürünleri).....	34
Tablo 29. Çiftçinin Eline Geçen Ortalama Fiyatlar (Meyveler)	35
Tablo 30. Çiftçinin Eline Geçen Ortalama Fiyatlar (Sebzeler).....	36
Tablo 31. Bölgeler itibariyle Karşılaştırmalı Organik Tarım Durumu	38
Tablo 32. Örtüaltı Sebze ve Meyve Üretimi	40
Tablo 33. Kayseri’de Örtüaltı Sebze ve Meyve Üretiminin Ürünler İtibariyle Dağılımı	41
Tablo 34. Niteliklerine Göre Örtüaltı Tarım Alanı (2009).....	41
Tablo 35. Yıllar İtibariyle Avlanılan Tatlı Su Ürünleri Üretimi (ton) (Kayseri)	42
Tablo 36. Yıllar İtibariyle Kayseri’de Faaliyet Gösteren Su Ürünleri Yetiştiricilik İşletmeleri	43
Tablo 37. Genel Bilgiler	44
Tablo 38. Canlı Hayvan Sayısı.....	47
Tablo 39. Bölgeler ve Yıllar İtibariyle Hayvansal Ürünler Üretim Durumu	49
Tablo 40. Çiftçinin Eline Geçen Fiyatlar (Büyükbaş hayvanlar ve ürünleri)	50
Tablo 41. Çiftçinin Eline Geçen Fiyatlar (Kanatlı).....	51
Tablo 42. Çiftçinin Eline Geçen Fiyatlar (Küçükbaş Hayvanlar ve Ürünleri).....	51
Tablo 43. Çiftçinin Eline Geçen Fiyatlar (Diğer hayvanlar ve ürünleri)	51
Tablo 44. Çiftçinin Eline Geçen Fiyatlar (Diğer hayvansal ürünler).....	52
Tablo 45. Hayvancılık İşletmelerinin Büyüklüklerine ve Sayılarına Göre Dağılımı.....	53
Tablo 46. Soykütüğü ve ön soykütüğüne kayıtlı işletmeler	54
Tablo 47. 18.02.2011 Tarihi İtibariyle Soy - Önsoy Kütüğüne Kayıtlı İşletme ve Sığır Sayısı	54

Tablo 48. Bazı Hayvansal Ürünlerin 2009 yılı Kayseri Üretim Değerleri.....	55
Tablo 49. Hayvancılık – Sağlık Taramaları	58
Tablo 50. Hayvancılık - Aşılama Miktarları	58
Tablo 51. Kovan Sayısı	59
Tablo 52. Kayseri ili Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği Tarafından Toplanan Sütün Dağılımı.....	61
Tablo 53. İzinli Gıda İşletmelerinin İlçeler Bazında Dağılımı.....	64
Tablo 54. Kayseri ilinde faaliyet gösteren İzinli İşletmelerin Faaliyet Alanları İtibariyle Dağılımı.....	65
Tablo 55. Tarım İl Müdürlüğü Gıda Kontrol Hizmetleri	66
Tablo 56. Üretici Örgütleri/Birlikler/Kooperatifler.....	68
Tablo 57. Faaliyet Alanlarına Göre Tarımsal Amaçlı Örgütlerin İlçeler Bazında Dağılımı....	69
Tablo 58. Tarım İl Müdürlüğü'nce Sağlanan Desteklerin Yıllar İtibariyle Dağılımı	70
Tablo 59. Kayseri'de Mera Kanunu Uygulamaları ve Islah Alanlarına İlişkin Bilgiler	73
Tablo 60. Yayım Faaliyetleri	74
Tablo 61. Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı Kapsamında Ekonomik Yatırımlar-Alt Yapı Yatırımları	74
Tablo 62. Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı Kapsamında Makine ve Ekipman Yatırımları.....	75
Tablo 63. Kayseri İli Tarım, Hayvancılık ve Gıda Sektörünün GZFT Analizi.....	76

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Kayseri ili ve ilçeleri	1
Şekil 2. 2005 ve 2009 yılları arasında Tarım, Avcılık ve Ormancılık ile Balıkçılık Alanında Kayseri’de kurulan şirket ve kooperatif sayısı	11
Şekil 3. 2005 ve 2009 yılları arasında Tarım, Avcılık ve Ormancılık ile Balıkçılık Alanında Kayseri’de Kurulan Şirket ve Kooperatiflere İlişkin Sermaye	11
Şekil 4. Kayseri’de Arazinin Kullanım Durumu.....	15
Şekil 5. Kayseri’de Tarım Alanlarının Sınıfsal Dağılımı (ilk üç sınıf), 2010	17
Şekil 6. Türkiye’ye Göre Karşılaştırmalı Alan Kullanımı (%)	18
Şekil 7. TR72’ye Göre Karşılaştırmalı Alan Kullanımı (%).....	19
Şekil 8. Kayseri’de Tarım Alanlarının Kullanım Amaçlarına Göre Dağılımı	21
Şekil 9. Kayseri’de Çiftçi Kayıt Sistemine Kayıtlı İşletmelerin Sayısı ve Büyüklükleri.....	22
Şekil 10. Yıllar ve İller Bazında Bitkisel Üretim Değerleri, TÜİK	37
Şekil 11. Kayseri’de Organik Tarım Üretiminin Yıllar İtibariyle Durumu	39
Şekil 12. Kayseri Pınarbaşı İlçesinde Faaliyet Gösteren İşleme Tesisi	43
Şekil 13. Balık unu üretim tesisi	45
Şekil 14. Hayvancılık İşletmelerinin Büyüklük Gruplarına Göre Dağılımı.....	53
Şekil 15. TR72 Düzey 2 Alt Bölgesinde Yer Alan İllerin Yıllar İtibariyle Canlı Hayvanlar Değeri.....	55
Şekil 16. TR72 Düzey 2 Alt Bölgesinde Yer Alan İllerin Yıllar İtibariyle Hayvansal Ürünler Değeri	56
Şekil 17. Et Pazarlama Kanalı (Kayseri İli Tarım Master Planı)	57
Şekil 18. Bal Pazarlama Kanalları (Kayseri İli Tarım Master Planı).....	59
Şekil 19. Süt Pazarlama Kanalları (Kayseri ili Tarım Master Planı)	63

1. GENEL

1.1. Coğrafi Yapı

Kayseri, İç Anadolu'nun güney bölümü ile Toros Dağlarının birbirine yaklaştığı bir yerde Orta Kızılırmak bölümünde, 37 derece 45 dakika ile 38 derece 18 dakika kuzey enlemleri ve 34 derece 56 dakika ile 36 derece 58 dakika doğu boylamları arasında bulunmaktadır. Doğu ve kuzeydoğusu Sivas, kuzeyi Yozgat, batısı Nevşehir, güneybatısı Niğde, güneyi ise Adana ve Kahramanmaraş illeri ile çevrilidir (www.kayseri.gov.tr).

Kayseri, klasik çağlarda **Kapadokya** adı verilen bölgede yer almakta olup, **İpek Yolu** Kayseri'den geçmektedir (http://tr.wikipedia.org/wiki/Kayseri_%28il%29).

Şekil 1. Kayseri ili ve ilçeleri

İl, 16917 km²'lik yüzölçümüne sahiptir. İl, Türkiye yüzölçümünün (814.578 km²) yaklaşık %2.08'ini oluşturmaktadır. Ortalama yüksekliği 1054 metredir. İlçeler itibariyle yüzölçümleri ve il yüzölçümü içindeki payları Tablo 1'de sunulmaktadır (www.kayseri.gov.tr)

Tablo 1. Kayseri ili ilçeler itibariyle yüzölçümleri ve yüzdeleri

İlçeler	Yüzölçümü	%
Kocasinan	721	4,26
Melikgazi	700	4,14
Akkışla	440	2,60
Bünyan	1310	7,74
Develi	1843	10,89
Felahiye	410	2,42
Hacılar	621	3,67
İncesu	860	5,08
Özvatan	200	1,18
Pınarbaşı	3300	19,51
Sarıoğlan	710	4,20
Sarız	1410	8,33
Talas	650	3,84
Tomarza	1452	8,58
Yahyalı	1310	7,74
Yeşilhisar	980	5,79
Toplam	16917	100

Kaynak: Kayseri Valiliği

Kayseri’de yüzölçümü itibariyle en büyük ilk 6 ilçe sırasıyla **Pınarbaşı, Develi, Tomarza, Sarız, Bünyan** ve **Yahyalı** ilçeleridir. En küçük yüzölçümüne sahip ilçe ise **Özvatan** ilçesidir (www.kayseri.gov.tr).

1.2. Agroekolojik Bölgeler

Kayseri İli 3 agro-ekolojik bölgeye ayrılmıştır. I. Alt Bölge, Develi-Yahyalı-Yeşilhisar-İncesu’dan, II. Alt Bölge Pınarbaşı- Sarız- Tomarza ilçelerinden ve III. Alt Bölge Merkez (Kocasinan, Melikgazi), Akkışla, Bünyan, Felahiye, Hacılar, Özvatan, Sarıoğlan, Talas ilçelerinden oluşmaktadır. I. Alt bölgesi uzun yetiştirme periyoduna sahipken, III. Alt Bölgesi orta yetiştirme periyoduna, II. Alt Bölgesi ise kısa yetiştirme periyoduna sahiptir. Develi-Yahyalı-Yeşilhisar İlçelerinde Sultan Sazlığı etrafındaki bazı tarım arazilerinde mikro klima özelliği mevcuttur (Kayseri ili Tarım Master Planı).

1.3. Topoğrafik Özellikler¹

İlin ve İç Anadolu Bölgesi'nin en önemli ve en yüksek dağı, dağcılık ve kış sporu açısından önem taşıyan **3.916 metre** yüksekliğindeki **Erciyes Dağı**'dır.

Diğer önemli dağlar ise Aladağ (3.735 m), Dumanlı Dağları (3.024 m), Binboğa Dağı (2.856 m), Hınzır Dağı (2.500 m), Bakırdağ (2.462 m), Tahtalı Dağı (2.100 m), Soğanlı Dağı (2.100 m), Rostan Dağı (2.100 m), Beydağı (2.054 m), Kızılviran Dağı (1.950 m), Aygörmez Dağı (1.950 m), Hodul Dağı (1.937 m) ve Koramaz Dağıdır (1.900 m).

İlin önemli göllerine gelince Camız Gölü, Çöl Gölü, Sarıgöl, Yay Gölü ve Tuzla Gölü'dür. Bunların yanı sıra çeşitli büyüklüklerde barajlar ve göletler vardır. Bunlar, Ağcaşar Barajı, Akköy, Kovalı, Sarımsaklı ve Selkapanı Barajları ile Efkere, Karakuyu, Şıhlı, Tekir ve Zincidere göletleridir.

İlin önemli akarsuları konusunda, Kızılırmak'ın 128 kilometrelik bölümü Kayseri il sınırları içerisinde yer almaktadır. Kızılırmak'ın kolları olarak Sarımsaklı Suyu (55 km), Kestuvan Suyu (48 km) ve Değirmendere Suyu (32 km) bulunmaktadır. Diğer önemli akarsuları Zamantı (250 km) ve Sarız Çayı (60 km) Seyhan Nehrinin kolu durumundadır.

İlin önemli ovaları ise, Develi Ovası (1.050 km²), Sarımsaklı Ovası (300 km²), Karasaz Ovası (80 km²) ve Palas Ovası'dır (50 km²).

1.4. Bitki Örtüsü²

Kayseri il topraklarında, genel olarak bozkır bitki örtüsü egemendir. İlin yüksek kesimlerinde yer yer iyi orman örtüsüne rastlanırsa da topraklar genellikle bozuk orman ve çalılıklar ile kaplıdır. Bu duruma gelmesinin eski orman örtüsünün insan eliyle yok edilmesinin büyük payı vardır.

İlin güney kesiminde Toros dağlarının yer aldığı bölümde karaçam, kızılçam, köknar, ladin ve meşe türleri bulunmaktadır. İyi sayılabilecek nitelikteki ormanlar Tomarza, Yahyalı ve Develi ilçeleri çevresinde yer almıştır. Ormandan yoksun kalmış olan iç kesimlerdeki dağlarda ise seyrek çalılarla birlikte otluklar geniş yer tutmaktadır.

Erciyes bölgesinin doğal bitki örtüsü bozkırdır. Erciyes'te 1500–1600 m'ye kadar çıkan bozkır bitki örtüsü yerini daha sonra 2500 m'ye ulaşabilen dağ bitkilerine bırakmaktadır. Bundan sonraki yüksekliklerde ise yüksek dağ bitkileri yer almaktadır. Erciyes'in yüksek kesiminde ünlü Tekir Yaylası üzerinden Kayseri kent merkezi - Develi ilçesi yolu geçmektedir. Bu bölge önemli bir mesire alanı haline dönüşmüştür. Erciyes doğal kayak pisti ile yerli, yabancı turistlerin ve kayak sporu yapanların tutkusu haline gelmiştir. Dağın kuzey yamaçları 1500-1600 m. ye kadar bağ ve bahçelerle doludur.

Bölgenin kimi kesimlerinde yer yer çalılıklar ve nemli yerlerde meyve, kavak ve söğüt ağaçları da görülmektedir.

¹ Bu bölüm <http://www.kayseri.dmi.gov.tr/bolge.aspx> web adresinden alınmıştır.

² Bu bölüm <http://www.kayseri.dmi.gov.tr/bolge.aspx> web adresinden alınmıştır.

Dağlar arasındaki çöküntü havzalarında ve ovalarında önceleri bozkır örtüsünün egemen olmasına karşılık, bu kesimler daha sonra geniş ölçüde tarım alanı durumuna getirilmiştir. Dağların etek bölümleri ise genellikle bağlık ve bahçeliktir. Dağların yüksek kesimlerinde güvenlikler (altragalus soyundan dikenli, yastık biçimli bitkiler), otluklar ve bunların arasında dikenlikler ve yüksek dağ çayırlarına rastlanmaktadır.

1.5. İklim ve Meteorolojik Veriler³

Kayseri ilinin birçok yerinde bozkır iklimi özellikleri görülmektedir. Kayseri ilinde kışları soğuk ve kar yağışlı, yazları ise sıcak ve kurak karasal nitelikli Orta Anadolu iklimi hâkimdir. Ancak il iklimi, yükseltiye göre yer yer farklılıklar göstermekle birlikte, yüksek yerlerde yayla iklimi hüküm sürmektedir.

Buna bağlı olarak ilde iklim, çukurda kalan bölgelerde daha yumuşakken, yaylalardan dağlık kesimlere doğru gidildikçe sertleşir. Örneğin, çevreye göre çukur bir alanda yer alan Develi Ovası'nda kış ayları yumuşak geçmektedir. Sıcaklık ortalaması, il merkezine göre daha yüksek kesimlerde yer alan Sarız, Pınarbaşı ve Tomarza ilçelerinde daha düşüktür. Aynı değer bir çöküntü çukurunda yer alan Develi İlçesi'nde de merkezdekinden yüksektir.

En sıcak günler Temmuz ve Ağustos aylarında olup, bu ayların ortalama sıcaklığı yaklaşık 22 °C'dir (1975-2009 verilerine göre). Kayseri il genelinde ölçülen en yüksek sıcaklık 24.08.1977 tarihinde Pınarbaşı ilçesinde 41,0 °C olarak ölçülmüştür. Kayseri il merkezinde ölçülen en yüksek sıcaklık değeri ise 30.07.2000 tarihinde 40,7 °C olarak ölçülmüştür. En soğuk günler ise Aralık, Ocak ve Şubat aylarında olup bu ayların ortalama sıcaklığı yaklaşık, -1 °C'dir (1975-2009 verilerine göre). Kayseri il genelinde ölçülen en düşük sıcaklık 27.12.2002 tarihinde Tomarza ilçesinde -34,2 °C olarak ölçülmüştür. Kayseri il Merkezinde ölçülen en düşük sıcaklık değeri ise 06.01.1942 tarihinde -32,5 °C olarak ölçülmüştür. Son otuz üç yıllık gözlemlere göre, Kayseri il merkezinde ortalama sıcaklık, 10,4 °C'dir.

Kayseri'de kapalı gün sayısı oldukça azdır. Kapalı gün sayısı ortalama 51,1 açık ve güneşli gün sayısı ise 120,3 gün civarındadır. Ortalama nispi nem miktarı %64'tür. Ortalama yağış miktarı ise metrekareye ortalama 397,4 kg'dır. İl en fazla yağışı Nisan, Mayıs ve Haziran aylarında almaktadır.

Tablo 2'de Kayseri'de uzun yıllar içinde gerçekleşen ortalama değerler, 1975-2010 tarihleri arasında uzun yıllar içinde gerçekleşen en yüksek ve en düşük değerler ve gerçekleşme tarihleri sunulmuştur. En çok yağış m²'ye 51.8 kg ile 17.05.1999 tarihinde, en hızlı rüzgar 149,4 km/sa ile 9.01.1981 tarihinde, en yüksek kar 51,0 cm ile 19.2.2008 tarihinde görülmüştür (<http://www.kayseri.dmi.gov.tr/bolge.aspx>).

³ Bu bölüm <http://www.kayseri.dmi.gov.tr/bolge.aspx> web adresinden alınmıştır.

Tablo 2. Kayseri Uzun Yıllar İçinde Gerçekleşen Ortalama Değerler (1975-2010)

	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık
Sıcaklık (°C)	-1.8	0.0	4.9	10.6	14.9	19.1	22.5	22.0	17.2	11.5	4.8	0.2
En Yüksek Sıcaklık (°C)	3.9	5.9	11.6	17.5	22.1	26.7	30.5	30.7	26.6	20.1	12.3	5.9
En Düşük Sıcaklık (°C)	-6.7	-5.1	-1.3	3.4	6.8	9.8	12.2	11.6	7.5	3.8	-1.0	-4.5
Ortalama Güneşlenme Süresi (Saat)	2.8	3.8	4.9	6.0	8.1	10.2	11.6	11.3	8.9	6.4	4.5	2.5
Ortalama Yağışlı Gün Sayısı	11.6	11.6	12.3	13.5	13.5	8.4	2.8	2.4	4.2	7.9	9.3	11.6
Ortalama Yağış Miktarı (kg/m ²)	33.6	33.6	42.5	57.2	56.6	35.9	14.3	8.5	12.9	34.8	37.2	39.0
Uzun Yıllar İçinde Gerçekleşen En Yüksek ve En Düşük Değerler (1975-2010)*												
En Yüksek Sıcaklık (°C)	17.0	20.1	26.6	31.2	33.4	36.0	40.7	40.0	36.0	32.6	24.8	21.0
	2.01.2010	14.02.2010	28.3.2001	23.4.2008	23.5.1995	5.6.2006	30.7.2000	8.8.1987	2.9.2003	1.10.1999	1.11.1979	1.12.1990
En Düşük Sıcaklık (°C)	-28.1	-28.4	-28.1	-11.6	-5.5	-0.4	3.7	2.1	-2.5	-8.3	-16.2	-25.5
	3.1.1983	12.2.1975	4.3.1985	1.4.1981	7.5.1978	6.6.1978	31.7.1979	26.8.1983	26.9.1983	14.10.1975	28.11.2004	27.12.2002
En Çok Yağış	51.8 kg/m ²	En Hızlı Rüzgar	149.4 km/sa	En Yüksek Kar	51.0 cm							
	17.5.1999	9.1.1981		19.2.2008								

Kaynak: Kayseri Meteoroloji Bölge Müdürlüğü, 2011

1.6. Sosyo-Ekonomik Göstergeler

Kayseri ili, Devlet Planlama Teşkilatı'nın 2003 yılında gerçekleştirdiği "İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması"na göre 19. sırada gelmektedir.

Tablo 3'de, Uluslararası Rekabet Araştırmaları Kurumu tarafından 2008-2009 dönemine ilişkin gerçekleştirilen İllerarası Rekabetçilik Endeksi, TR72 Düzey 2 Alt Bölgesinde yer alan iller bazında sunulmuştur. Tablo 3'e göre, 2008-2009 döneminde Kayseri, genel endeks itibarıyla Türkiye genelinde 13. Sırada, İç Anadolu Bölgesi'nde yer alan iller arasında Ankara, Eskişehir ve Konya'dan sonra 4. Sırada ve TR72 Düzey 2 Alt bölgesinde (Kayseri, Sivas, Yozgat) yer alan iller arasındaysa sıralamada en üst konumda yer almaktayken 2009-2010 döneminde Türkiye genelinde 12. Sırada, İç Anadolu Bölgesi'nde yer alan iller arasında Ankara ve Eskişehir'den sonra 3. Sırada, TR72 Düzey 2 Alt bölgesinde (Kayseri, Sivas, Yozgat) yer alan iller arasındaysa sıralamada en üst konumda yer almaktadır.

2009-2010 dönemi İller arası Rekabetçilik Endeksine göre, Kayseri İç Anadolu Bölgesi'nde yer alan iller arasında Ankara ve Eskişehir'den sonra 3. Sırada, Türkiye genelinde ise 12. sırada yer almaktadır.

1.7. Demografik Yapı

2010 yılı adrese dayalı nüfus sayım sonucuna göre (TÜİK 2010), Kayseri nüfusu **1.234.651**'dir. 2009 yılı TÜİK verilerine göre, toplam nüfusun **%85,19'u** şehirde yaşamaktadır.

Km²'ye düşen 71 kişi ile nüfus yoğunluğu TR72 (Kayseri, Sivas, Yozgat) Düzey 2 Alt Bölgesinin üzerinde yer almaktadır. Yıllık nüfus artış hızıysa binde 17,98 ile hem TR72 (Kayseri, Sivas, Yozgat) Düzey 2 Alt Bölgesi, hem de Türkiye'nin üzerindedir (Tablo 4.).

Tablo 3. İllerarası Rekabetçilik Endeksi

İllerarası Rekabetçilik Endeksi'nde Kayseri, Sivas ve Yozgat, 2008-2009												
Endeks adı	Endeks Değeri (Kayseri)	Türkiye Sıralaması (Kayseri)	Endeks Değeri (Sivas)	Türkiye Sıralaması (Sivas)	Endeks Değeri (Yozgat)	Türkiye Sıralaması (Yozgat)	1. İl	Endeks Değeri	2. İl	Endeks Değeri	3. il	Endeks Değeri
Genel Endeks	26,34	13	24,25	20	9,07	73	İstanbul	84,04	Ankara	48,58	İzmir	42,23
Alt Endeksler												
Beşeri Sermaye ve Yaşam Kalitesi	26,63	14	23,68	21	9,67	73	Ankara	66,88	İstanbul	61,19	Eskişehir	47,19
Markalaşma becerisi ve yenilikçilik	16,30	5	11,2733	13	0,0325	67	İstanbul	100	Ankara	25,52	Bursa	21,81
Ticaret becerisi ve üretim potansiyeli	18,88	28	22,05	15	4,39	75	İstanbul	87,62	İzmir	38,99	Ankara	36,32
Erişilebilirlik	43,55	27	39,99	36	22,18	66	İstanbul	87,33	İzmir	78,39	Tekirdağ	75,9
İllerarası Rekabetçilik Endeksi'nde Kayseri, Sivas ve Yozgat, 2009-2010												
Endeks adı	Endeks Değeri (Kayseri)	Türkiye Sıralaması (Kayseri)	Endeks Değeri (Sivas)	Türkiye Sıralaması (Sivas)	Endeks Değeri (Yozgat)	Türkiye Sıralaması (Yozgat)	1. İl	Endeks Değeri	2. İl	Endeks Değeri	3. il	Endeks Değeri
Genel Endeks	27,16	12	20,51	30	10,03	69	İstanbul	86,01	Ankara	49,73	İzmir	42,72
Alt Endeksler												
Beşeri Sermaye ve Yaşam Kalitesi	26,82	19	25,38	23	13,80	65	Ankara	67,52	İstanbul	61,84	Eskişehir	48,19
Markalaşma becerisi ve yenilikçilik	13,85	4	9,42	12	0,02	68	İstanbul	100	Ankara	23,26	Bursa	19,25
Ticaret becerisi ve üretim potansiyeli	19,27	14	14,20	47	5,68	67	İstanbul	87,64	Ankara	39,60	İzmir	34,21
Erişilebilirlik	48,71	17	33,03	46	20,63	66	İstanbul	94,58	İzmir	78,58	Ankara	68,53

Kaynak: URAK, İllerarası Rekabetçilik Endeksi, 2008-2009
 URAK, İllerarası Rekabetçilik Endeksi, 2009-2010

Tablo 4. Genel nüfus verileri, 2009

Parametreler	Kayseri	TR72	Türkiye
Toplam Nüfus (1990) ¹	944.091	2.289.631	56.473.035
Toplam Nüfus (2000) ¹	1.060.432	2.498.442	67.80.3927
Toplam Nüfus (2009) ²	1.205.872	2.326.584	72.561.312
Toplam Nüfus (2010) ³	1.234.651	2.352.971	73.722.988
Şehir Nüfusu/Toplam Nüfus (%) (2009) ²	85,19	73,77	75,53
Nüfus Yoğunluğu (kişi/km2) (2009) ²	71	39	94
Yıllık Nüfus Artış Hızı (%) (2009) ²	17,98	11,62	14,5

Kaynak: ¹ TÜİK, Nüfus İstatistikleri, Tarihsel Gelişim, 1927-2000 Genel Nüfus Sayımları,

² TÜİK. Bölgesel İstatistikler. [Alıntı Tarihi: 1 Haziran, Temmuz 2010.]

<http://tuikapp.tuik.gov.tr/Bolgesel/menuAction.do>

³ TÜİK, ADNS, 2010

2) TARIMSAL YAPI

2.1. Genel

2010 yılı kamu yatırımlarının illere göre sektörel dağılımı (Tablo 5) incelendiğinde, sektörler itibariyle tarım, 39.914.000 TL ile Ulaştırma-Haberleşme (143.503.000) sektöründen sonra il toplam yatırımları içinde yaklaşık % 16,72'lik değeri ile 2. sırada gelmektedir.

Tablo 5. 2010 yılı kamu yatırımlarının illere göre sektörel dağılımı (bin TL)⁴

	Tarım	Madencilik	İmalat	Enerji	Ulaştırma-Haberleşme	Turizm	Konut	Eğitim	Sağlık	Diğer Kamu Hizmetleri	İl Toplamı
Kayseri	39.914	877	86	300	143.503	160	0	26.422	3.000	24.515	238.777
Sivas	38.043	810	4.268	18.000	35.252	2.500	4.693	30.176	13.600	28.479	175.821
Yozgat	2.961	596	1	0	2.059	0	367	24.140	13.000	21.471	64.595
Toplam	80.918	2.283	4.355	18.300	180.814	2.660	5.060	80.738	29.600	74.465	479.193

Kaynak: TR72 Bölgesi 2010-2013 Bölge Planı

Tablo 6'da 2005 ve 2009 yılları arasında ekonomik faaliyete göre kurulan şirket ve kooperatiflerin sayısı ve sermayeleri sunulmaktadır. Tarım, ormancılık ve avcılık alanında Kayseri'de kurulan şirket ve kooperatiflerin toplam sayısı, Türkiye'de kurulan şirket ve kooperatiflerin yaklaşık %1,18'i, TR72 alt bölgesinde kurulanların ise %55'ini oluşturmaktadır. 2009 yılında tarım, ormancılık ve avcılık alanında kurulan şirket ve kooperatiflerin sermayesi, Türkiye'de kurulan şirket ve kooperatiflerin sermayesinin yaklaşık %1,49'unu, TR72 alt bölgesinde kurulanların ise %61,79'unu oluşturmaktadır. Balıkçılık alanındaysa TR72 (Kayseri, Sivas ve Yozgat) bölgeleri arasında sadece Kayseri'de 2006 ve 2007 yıllarında toplam 650.000 YTL sermayeli 4 şirket ve kooperatifin kurulduğu anlaşılmaktadır.

⁴ İllerin muhtelif iller kapsamındaki yatırımları toplama eklenmemiştir. Bu kapsamda muhtelif illerin içinde bulunduğu önemli yatırımlar: 2010 yılı için Kayseri'nin içinde bulunduğu illere toplam 321.108.000 TL'lik, Sivas'ın içinde bulunduğu illere toplam 412.261.000 TL'lik, Yozgat'ın içinde bulunduğu illere ise toplam 424.482.000 TL'lik yatırım ödeneği ayrılmıştır. Bu yatırımların en önemlileri Sivas ve Yozgat'ında içinde bulunduğu ve 2010 yılı için 160.000.000 TL ödenek ayrılan Sivas-Ankara Hızlı Tren Projesi ve 54.222.000 TL ödeneği olan gar, istasyon ve diğer hizmet binaları ve tesisleri, bakım ve onarım çalışmaları, üç ilinde içinde bulunduğu 177.000.000 TL ödenek ayrılan yol yatırımları, Kayseri'nin içinde bulunduğu 96.000.000 TL 2010 ödeneği bulunan sinyalizasyon ve altyapı iyileştirme çalışmalarını ile 45.000.000 TL ödeneği bulunan Lojistik Merkez kurulması projeleridir.

İllere direkt ayrılan ödenekler içinde ise en kapsamlı projeleri sulama, enerji, ulaşım, raylı sistem, havaalanı, eğitim ve sağlık projeleri oluşturmaktadır.

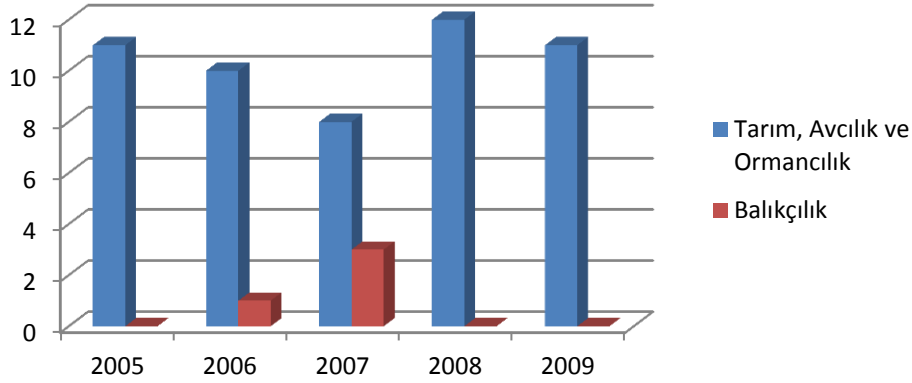
Tablo 6. Ekonomik Faaliyete Göre Kurulan Şirket ve Kooperatiflerin Sayı ve Sermayeleri

Yıl	Bölge	Toplam Sayı	Toplam Sermaye (1000 YTL)	Tarım, Avcılık ve Ormancılık Sayı	Tarım, Avcılık ve Ormancılık Sermaye (1000 YTL)	Balıkçılık Sayı	Balıkçılık Sermaye (1000 YTL)
2009	Türkiye	44.472	10.208.570	930	185.585	48	12.241
	TR72	860	251.800	20	4.926	-	-
	Kayseri	569	176.541	11	2.673	-	-
	Sivas	168	37.031	3	52	-	-
	Yozgat	123	38.228	6	2201	-	-
2008	Türkiye	490.003	12.338.217	705	164.277	47	5.978
	TR72	903	223.362	24	7914	-	-
	Kayseri	562	141.408	10	2.469	-	-
	Sivas	218	43.908	3	104	-	-
	Yozgat	123	38.046	11	5.341	-	-
2007	Türkiye	55.350	12.605.873	763	119.479	75	13.396
	TR72	1.022	231.710	15	1.971	3	600
	Kayseri	712	153.042	8	1.159	3	600
	Sivas	170	32.041	3	610	-	-
	Yozgat	140	46.627	4	202	-	-
2006	Türkiye	52.699	9.534.726	569	69.143	76	10.688
	TR72	1.061	235.293	19	564	1	50
	Kayseri	669	168.092	12	559	1	50
	Sivas	249	41.449	5	3	-	-
	Yozgat	143	25.752	2	1	-	-
2005	Türkiye	47401	7.717.273	623	32418	81	10243
	TR72	880	172898	25	1737	-	-
	Kayseri	556	61084	11	591	-	-
	Sivas	195	97987	5	472	-	-
	Yozgat	129	13826	9	675	-	-

Kaynak: TÜİK Karşılaştırmalı Bölgesel İstatistikler

Kayseri’de 2005 ve 2009 yılları arasında kurulan şirket ve kooperatiflerin sayı ve sermayelerindeki değişim Şekil 2’de sunulmaktadır.

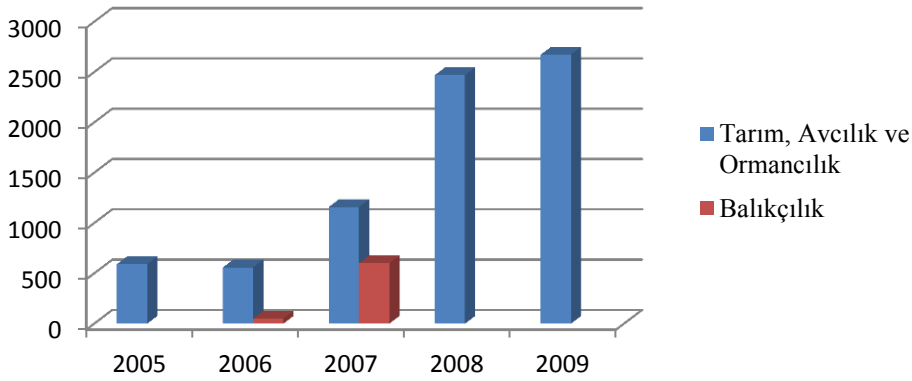
Kayseri'de Kurulan Şirket ve Kooperatif Sayısı

Şekil 2. 2005 ve 2009 yılları arasında Tarım, Avcılık ve Ormancılık ile Balıkçılık Alanında Kayseri'de kurulan şirket ve kooperatif sayısı

Kayseri'de 2005 ve 2009 yılları arasında tarım, avcılık ve ormancılık alanında kurulan şirket ve kooperatif sayısı yıllar itibariyle genellikle stabil bir eğilim sergilerken, balıkçılık alanında yalnızca 2006 ve 2007 yıllarında şirket ve kooperatif kurulmuştur (Şekil 2).

Kayseri'de Kurulan Şirket ve Kooperatiflere İlişkin Sermaye

Şekil 3. 2005 ve 2009 yılları arasında Tarım, Avcılık ve Ormancılık ile Balıkçılık Alanında Kayseri'de Kurulan Şirket ve Kooperatiflere İlişkin Sermaye

Ancak, 2005 ve 2009 yılları arasında tarım, avcılık ve ormancılık alanında kurulan şirket ve kooperatif sayısı stabil bir eğilim sergilemesine rağmen, sermaye büyüklüğünün yıllar itibariyle doğrusal bir eğilim sergilediği görülmektedir. Balıkçılık alanında ise, sermaye büyüklüğü sayı ile doğru orantılı olarak artış göstermiştir (Şekil 3).

Kayseri'de 2005 ve 2009 yılları arasında ekonomik faaliyete göre kapanan şirket ve kooperatif sayısı (Tablo 7) incelendiğinde, balıkçılık alanında kapanan şirket ve kooperatif bulunmamaktadır. Ancak, tarım, avcılık ve ormancılık alanında ise 2005 yılında Türkiye içindeki payı yaklaşık %2,22 olan 1 adet, 2007 yılında Türkiye içinde payı yaklaşık %3,28

olan 2 adet, 2008 yılında Türkiye içinde payı yaklaşık %4,41 olan 3 adet, 2009 yılında Türkiye içinde payı yaklaşık %3,03 olan 1 adet şirket ve kooperatif kapanmıştır.

Tablo 7. Yıllar ve Bölgeler İtibariyle Ekonomik Faaliyete Göre Kapanan Şirket ve Kooperatif Sayısı

Yıl	Bölge	Toplam Sayı	Tarım, Avcılık ve Ormancılık	Balıkçılık
2009	Türkiye	10.395	66	7
	TR72	131	2	-
	Kayseri	103	1	-
	Sivas	13	-	-
	Yozgat	15	1	-
2008	Türkiye	9.578	68	6
	TR72	136	3	-
	Kayseri	100	3	-
	Sivas	26	-	-
	Yozgat	10	-	-
2007	Türkiye	9.954	61	9
	TR72	135	3	-
	Kayseri	102	2	-
	Sivas	13	-	-
	Yozgat	20	1	-
2006	Türkiye	9.471	45	12
	TR72	158	-	-
	Kayseri	106	-	-
	Sivas	26	-	-
	Yozgat	26	-	-
2005	Türkiye	886	45	8
	TR72	154	1	-
	Kayseri	128	1	-
	Sivas	11	-	-
	Yozgat	15	-	-

Kaynak: TÜİK

Ekonomik faaliyete göre kurulan ve kapanan ticaret ünvanlı işyerleri sayıları Tablo 8'de bölgeler bazında ve yıllar itibariyle karşılaştırmalı olarak sunulmuştur. Buna göre, Kayseri ilinde balıkçılık alanında 2005 ve 2009 yılları arasında kurulan ve kapanan işyeri bulunmazken, aynı yıllar arasında tarım, avcılık ve ormancılık alanında yalnızca 2009 yılında 2 işyeri kapanmıştır. Buna karşılık tarım, avcılık ve ormancılık alanında 2005, 2006 ve 2007 yıllarında 2'şer işyeri ve 2009 yılında ise 6 işyeri kurulmuştur.

Tablo 8. Ekonomik faaliyete göre kurulan ve kapanan ticaret ünvanlı işyerleri sayıları

Yıl	Bölge	Toplam /Kurulan	Toplam /Kapanan	Tarım, Avcılık ve Ormancılık /Kurulan	Tarım, Avcılık ve Ormancılık /Kapanan	Balıkçılık /Kurulan	Balıkçılık /Kapanan
2009	Türkiye	44050	32419	134	324	22	5
	Kayseri, Sivas, Yozgat	798	830	7	7	-	-
	Kayseri	499	257	6	2	-	-
	Sivas	187	419	1	4	-	-
	Yozgat	112	154	-	1	-	-
2008	Türkiye	46401	37343	113	125	13	7
	Kayseri, Sivas, Yozgat	727	1296	1	2	-	-
	Kayseri	440	281	-	-	-	-
	Sivas	184	85	-	1	-	-
	Yozgat	103	930	1	1	-	-
2007	Türkiye	48673	23595	103	34	31	10
	Kayseri, Sivas, Yozgat	813	408	2	3	-	-
	Kayseri	524	246	2	-	-	-
	Sivas	179	97	-	3	-	-
	Yozgat	110	65	-	-	-	-
2006	Türkiye	52523	23342	68	19	31	3
	Kayseri, Sivas, Yozgat	824	455	2	-	-	-
	Kayseri	550	288	2	-	-	-
	Sivas	154	93	-	-	-	-
	Yozgat	120	74	-	-	-	-
2005	Türkiye	48657	17556	72	11	25	5
	Kayseri, Sivas, Yozgat	747	487	3	2	-	-
	Kayseri	451	327	2	-	-	-
	Sivas	160	86	1	-	-	-
	Yozgat	136	74	-	2	-	-

Kaynak: TÜİK

2.2. İl Arazisinin Kullanım Durumu

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Kayseri Tarım İl Müdürlüğü 2010 yılı verilerine göre, il arazisinin ilçeler bazında kullanım durumlarına göre genel dağılımı Tablo 9’da sunulmaktadır.

Tablo 9. İl Arazisinin İlçeler Bazında Genel Dağılımı

İlçesi	Tarım Alanı (ha)	Orman ve Fundalık (ha)	Çayır ve Mera (ha)	Tarım Dışı Arazi (ha)
Akkışla	17.014	147	16.614	10.023
Bünyan	67.674	587	53.456	9.196
Develi	62.994	26.092	89.226	11.536
Felahiye	25.087	1.776	11.993	8.089
Hacılar	17.589	70	17.600	14.406
İncesu	33.480	1.816	47.476	7.423
Kocasinan	101.007	396	22.819	7.168
Melikgazi	16.163	132	21.600	8.793
Özvatan	5.434	441	5.985	15.915
Pınarbaşı	108.269	14.574	158.457	21.493
Sarıoğlan	40.948		10.810	8.180
Sarız	18.761	16.140	68.991	14.888
Talas	15.648	66	2.400	16.476
Tomarza	60.440	10.306	54.456	16.407
Yahyalı	39.734	62.493	64.503	13.437
Yeşilhisar	47.730	791	44.642	5.714
Toplam	677.970	135.827	691.028	181.758

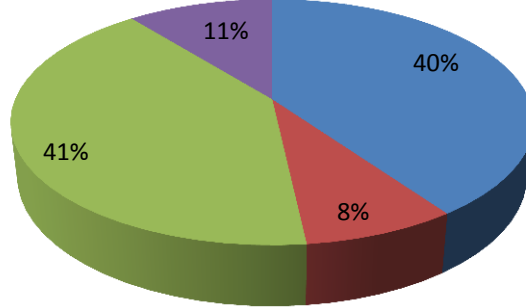
Kaynak: Kayseri Tarım İl Müdürlüğü, 2010

Tarım alanı bakımından sırasıyla **Pınarbaşı** ve **Kocasinan** ilçelerinin, orman ve fundalık alan bakımından **Yahyalı** ilçesinin, çayır ve mera alanı ile tarım dışı arazi büyüklüğü bakımından ise **Pınarbaşı** ilçesinin en büyük alana sahip olduğu görülmektedir. Orman ve fundalık alan bakımından en fakir ilçeler ise, **Sarıoğlan**, **Talas**, **Hacılar**, **Melikgazi** ve **Akkışla** ilçeleridir. En az tarım alanına sahip ilçe **Özvatan**, en az çayır mera alanına sahip ilçe ise **Talas** ilçesidir.

İl bazında arazinin kullanım durumu Şekil 4’de sunulmaktadır. Toplam 1.686.583 ha büyüklüğe sahip il arazisinin yaklaşık % 40’ı tarım alanı, %41’i çayır ve mera, % 8’i orman ve fundalık, %11’i tarım dışı arazi olarak kullanılmaktadır. Tarım alanları ve çayır ve mera alanlarının fazlalığı Kayseri’nin hayvancılık başta olmak üzere büyük bir tarım potansiyeli taşıdığına işaret etmektedir.

İl Arazisinin Kullanım Durumu

■ Tarım alanı - 677.970 ha   ■ Orman ve fundalık - 135.827 ha
■ Çayır ve mera - 691.028 ha   ■ Tarım dışı arazi - 181.758 ha

Şekil 4. Kayseri’de Arazinin Kullanım Durumu

Kayseri Tarım İl Müdürlüğü 2010 yılı verilerine göre, toplam 677.970 ha büyüklüğe sahip, tarım arazilerinin ilçeler bazında sınıfsal dağılımı (ilk üç sınıf) Tablo 10’da sunulmaktadır.

Arazi Kullanım Kabiliyeti sınıflamasına göre mutlak suretle tarım arazisi olan, kuru ve/veya sulu tarıma en elverişli I. sınıf araziler, sırasıyla **Pınarbaşı, Kocasinan, Bünyan, Yeşilhisar, Sarioğlan, Develi, Tomarza ve Yahyalı** ilçelerinde yoğunlaşırken, kuru veya sulu tarıma oldukça elverişli II. sınıf araziler sırasıyla, **Pınarbaşı, Kocasinan, Tomarza, Bünyan, Develi** ilçelerinde, uygun tedbirlerin alınması halinde I. veya II. sınıf tarım arazisine dönüştürülebilen ancak sulu koşullarda mutlak tarım arazisi vasfına sahip III. sınıf tarım arazileri ise, en fazla alana sırasıyla **Pınarbaşı, Kocasinan, Bünyan, Develi, İncesu, Sarioğlan** ilçelerinde sahiptir.

Tablo 10. Tarımsal Alanların İlçeler Bazında Sınıfsal Dağılımı

İlçesi	I. Sınıf (ha)	II. Sınıf (ha)	III. Sınıf (ha)
Akkışla	5.266	4.123	7.639
Bünyan	22.405	17.573	32.615
Develi	16.829	14.306	31.990
Felahiye	3.113	5.199	11.220
Hacılar	683	581	1.430
İncesu	3.370	5.880	25.474
Kocasinan	25.610	22.206	53.215
Melikgazi	4.098	3.488	8.579
Özvatan	879	1.467	3.163
Pınarbaşı	26.488	56.160	55.639
Sarıoğlan	17.702	6.840	16.477
Sarız	3.995	4.438	10.272
Talas	3.756	3.197	7.865
Tomarza	12.023	20.040	26.740
Yahyalı	9.916	3.814	5.221
Yeşilhisar	17.866	3.296	26.438
Toplam	173.999	179.994	323.977

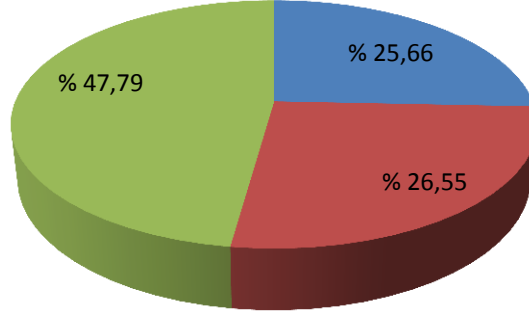
Kaynak: Kayseri Tarım İl Müdürlüğü, 2010

Kayseri’de I. sınıf araziler, toplam tarım alanlarının %25,66’sına, II. sınıf araziler, toplam tarım alanlarının % 26,55’ine, III. sınıf araziler ise, toplam tarım alanlarının % 47,79’una denk gelmektedir. Kayseri’de I. ve II. sınıf araziler toplam tarım alanlarının % 52,21’ine denk gelmektedir (Şekil 5).

Tarım alanları Arazi Kullanım Kabiliyeti bakımından değerlendirildiğinde, Kayseri bitkisel üretim açısından zengin bir potansiyele sahiptir.

Tarımsal Alanların Sınıfsal Dağılımı

■ I. Sınıf - 173.999 ha ■ II. Sınıf - 179.994 ha ■ III. Sınıf - 323.977 ha

Şekil 5. Kayseri’de Tarım Alanlarının Sınıfsal Dağılımı (ilk üç sınıf), 2010

TÜİK 2009 yılı verilerine göre, alan kullanımı değerleri, bölgeler bazında karşılaştırmalı olarak Tablo 11’de sunulmuştur. Buna göre, toplam işlenen tarım alanı ve uzun ömürlü bitkilerin kapladığı alan, Türkiye’deki alanın %2,51’i, TR72 Düzey 2 alt bölgesindeki alanın %26,34’üdür. Toplam işlenen tarım alanı Türkiye’deki alanın %2,79’u, TR72 Düzey 2 alt bölgesindeki alanın %26,00’üne karşılık gelmektedir. Kayseri’de toplam işlenen tarım alanı içinde, **ekilen alanlar %63,53, nadasa bırakılan alanlar % 34,88, sebze üretimine ayrılan alanlar %1,60**’lık pay almaktadır. Toplam uzun ömürlü bitkilerin alanı içindeyse, **meyveler, içecek ve baharat bitkilerinin alanı %45,10 ve bağ bitkilerinin alanı %54,90**’lık pay almaktadır⁵.

Tablo 11. Bölgeler Bazında Karşılaştırmalı Alan Kullanımı

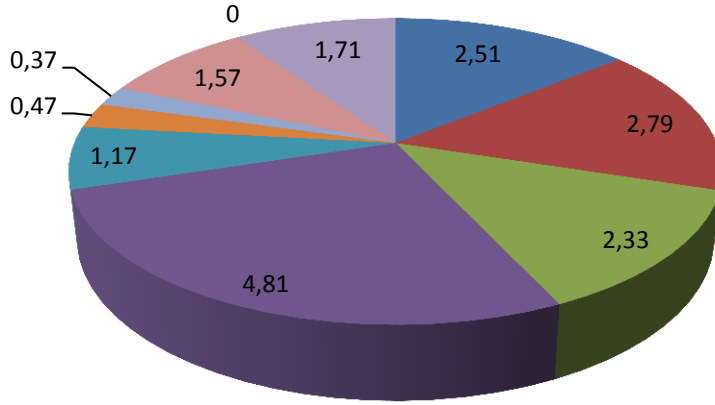
Yıl	Bölge	Toplam İşlenen Tarım Alanı ve Uzun Ömürlü Bitkiler (ha)	Toplam İşlenen Tarım Alanı (ha)	İşlenen tarım alanı/Ekilen (ha)	İşlenen tarım alanı/nadasa (ha)	İşlenen tarım alanı/sebze (ha)	Toplam uzun ömürlü bitkilerin alanı (ha)	Bitkiler /meyveler, içecek ve baharat bitkileri alanı	Uzun ömürlü bitkiler/Bağ alanı (ha)	Uzun ömürlü bitkiler /zeytin ağaçlarının kapladığı alan (ha)	Yem bitkileri (ha)
2009	Türkiye	24294681	21351696	16217421	4322963	811313	2942984	1685548	479024	778413	1483527
	TR72	2314390	2291954	1334029	945032	12893	22436	9999	12437	-	136963
	Kayseri	609716	595980	378611	207861	9508	13737	6196	7541	-	25374
	Kayseri /Türkiye (%)	2,51	2,79	2,33	4,81	1,17	0,47	0,37	1,57	0	1,71
	Kayseri /TR72 (%)	26,34	26,00	28,38	22,00	73,75	61,23	61,97	60,63	0	18,53

Kaynak: TÜİK

⁵ 2009 yılı verileri karşılaştırma yapabilmek amacıyla sunulmuştur.

Türkiye'ye Göre Karşılaştırmalı Alan Kullanımı (%)

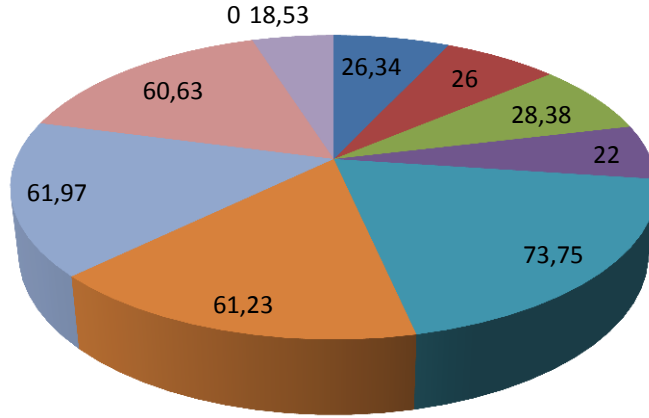
- Toplam İşlenen Tarım Alanı ve Uzun Ömürlü Bitkiler (ha)
- Toplam işlenen tarım alanı (ha)
- İşlenen tarım alanı/Ekilen (ha)
- İşlenen tarım alanı/nadas (ha)
- İşlenen tarım alanı/sebze (ha)
- Toplam uzun ömürlü bitkilerin alanı (ha)
- Uzun ömürlü bitkiler /meyveler, içecek ve baharat bitkileri alanı (ha)
- Uzun ömürlü bitkiler/Bağ alanı (ha)
- Uzun ömürlü bitkiler /zeytin ağaçlarının kapladığı alan (ha)
- Yem bitkileri (ha)

Şekil 6. Türkiye'ye Göre Karşılaştırmalı Alan Kullanımı (%)

TR 72'ye Göre Karşılaştırmalı Alan Kullanımı (%)

- Toplam İşlenen Tarım Alanı ve Uzun Ömürlü Bitkiler (ha)
- Toplam işlenen tarım alanı (ha)
- İşlenen tarım alanı/Ekilen (ha)
- İşlenen tarım alanı/nadas (ha)
- İşlenen tarım alanı/sebze (ha)
- Toplam uzun ömürlü bitkilerin alanı (ha)
- Uzun ömürlü bitkiler /meyveler, içecek ve baharat bitkileri alanı (ha)
- Uzun ömürlü bitkiler/Bağ alanı (ha)
- Uzun ömürlü bitkiler /zeytin ağaçlarının kapladığı alan (ha)
- Yem bitkileri (ha)

Şekil 7. TR72'ye Göre Karşılaştırmalı Alan Kullanımı (%)

İlçeler bazında tarım arazilerinin kullanım durumuna göre dağılımı ise Tablo 12'de sunulmaktadır.

Tablo 12'ye göre, **sebzelikler bakımından Yeşilhisar, Tomarza, Develi, Talas ve Kocasinan** ilçeleri başta gelirken, **meyvelikler bakımından İncesu, Talas, Yahyalı, Kocasinan ve Yeşilhisar** ilçeleri önemli bir pay almaktadır. **En fazla bağ alanı sırasıyla İncesu, Talas, Yahyalı, Kocasinan, Yeşilhisar** ilçelerinde yer almaktadır. **Tarla alanı bakımından (ekilen alan) ise, Pınarbaşı, Kocasinan, Develi, Bünyan ve Tomarza** ilçeleri ön sıralarda gelmektedir.

Tablo 12. İlçeler Bazında Tarım Alanlarının Kullanım Durumu

İlçeler	Sebzelikler (da)	Meyvelikler (da)	Bağlar (da)	Tarla Alanı		Toplam Tarım Alanı (da)
				Ekilen (da)	Nadas (da)	
Akkışla	72	696	25	53.365	115.984	170.142
Bünyan	520	3.325	0	348.485	324.405	676.735
Develi	17.945	2.930	2.000	474.114	132.949	629.938
Felahiye	72	483	500	101.374	148.436	250.865
Hacılar	315	205	1.160	12.395	161.810	175.885
İncesu	2.500	180	37.100	145.221	149.799	334.800
Kocasinan	6.540	1.728	5.430	502.741	493.631	1.010.070
Melikgazi	580	1.925	2.520	77.713	78.892	161.630
Özvatan	14	24	741	25.266	28.294	54.339
Pınarbaşı	20	23	0	802.199	280.445	1.082.687
Sarıoğlan	362	120	0	223.595	185.400	409.477
Sarız	500	393	0	165.177	21.541	187.611
Talas	15.500	200	13.070	119.025	8.688	156.483
Tomarza	22.100	49.00	0	341.898	240.402	604.400
Yahyalı	1.040	28.165	9.600	216.177	142.358	397.340
Yeşilhisar	33.980	22.047	4.500	332.639	84.134	477.300
Toplam	102.060	62.444	76.646	3.941.384	2.597.168	6.779.702

Kaynak: Kayseri Tarım İl Müdürlüğü, 2010

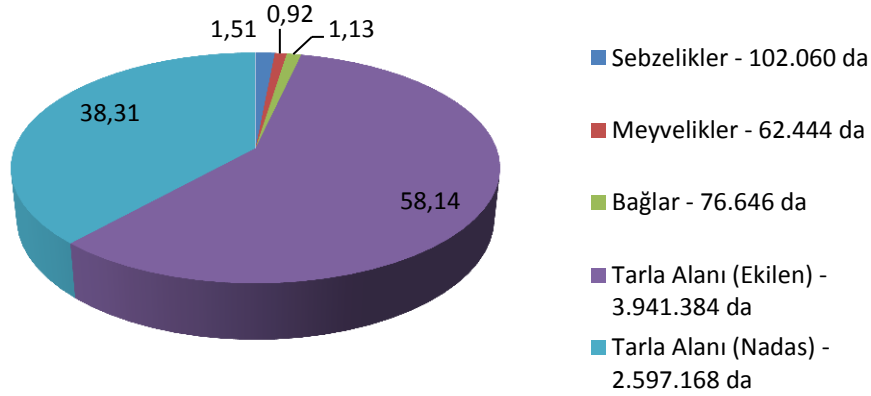
Şekil 8’de Kayseri’deki tarım alanlarının kullanım amaçlarına göre dağılımı sunulmuştur.

Buna göre, Kayseri’de arazilerin en büyük bölümü toplam tarım alanının **%58**’ine karşılık gelen tarla alanı olarak kullanılmaktadır. Bunu nadas alanları izlemekte olup, toplam tarım alanlarının **% 38,31**’ine karşılık gelmektedir.

Oldukça yüksek bir alan kaplayan bu alanların en azından yem bitkileri ekim alanı olarak değerlendirilmesi, sadece ilde önemli potansiyel taşıyan hayvancılıkta maliyeti artıran girdilerden biri olan yem maliyetlerinin düşmesine katkı sağlamayacak, aynı zamanda erozyon tehlikesini de hafifletecektir. Ayrıca nadas alanlarının, sulama ve ekim nöbeti sistemi ile iklim ve toprak koşullarına göre katma değeri yüksek ve adaptasyon derecesi yüksek verimli ürün çeşitleriyle değerlendirilmesi bölge ekonomisine olumlu yönde katkı sağlayabilecektir. İlde sebzelik, meyvelik ve bağlık alanların oldukça düşük bir alan kapladığı görülmektedir. Ancak bu alanların önemli ölçüde geliştirilme imkanı bulunmaktadır.

Tarım Alanlarının Kullanım Amaçlarına Göre Dağılımı (%)

Şekil 8. Kayseri’de Tarım Alanlarının Kullanım Amaçlarına Göre Dağılımı
(Tarım İl Müdürlüğü, 2010)

Kayseri ilinde Çiftçi Kayıt Sistemine kayıtlı olan işletmeler bazında işletmelerin büyüklüklerine göre işletme sayısı, işlenen alan ve işletme başına düşen arazi miktarları Tablo 13’de sunulmuştur.

Şekil 9’da Çiftçi Kayıt Sistemin kayıtlı işletmelerin sayıları ve büyüklüklerine ilişkin dağılım sunulmaktadır.

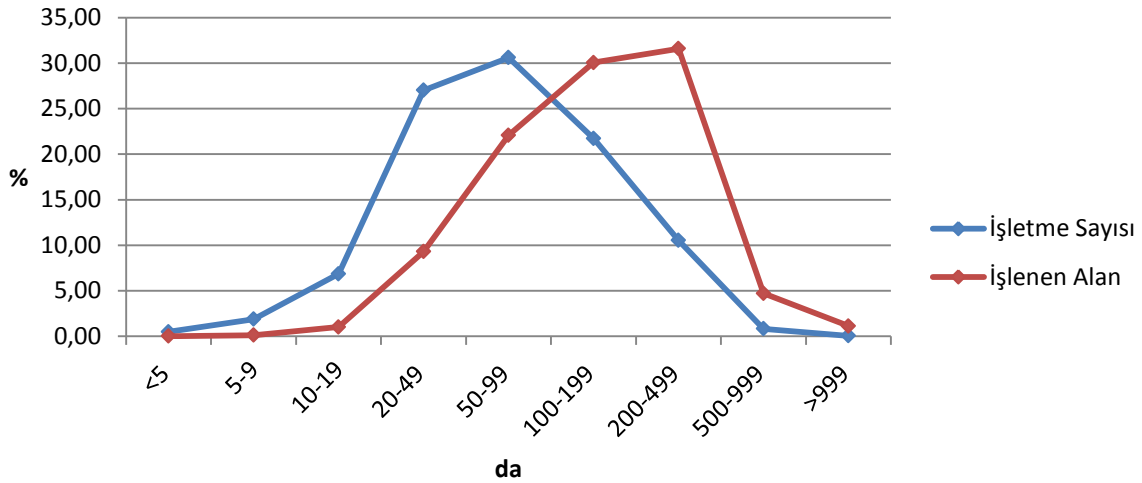
Buna göre, işletmelerin bitkisel üretim yönünden ağırlıklı olarak 20-49 da, 50-99 da ve 100-199 da arasında, yoğunlaştığı görülmektedir. **50-99 da ve üzeri büyüklüğe sahip işletme sayısı, toplam işletme sayısının yaklaşık %63,76’sını oluştururken, bahsi geçen işletme büyüklüğünde işlenen alan toplam işlenen alanın %89,54’ünü oluşturmaktadır.**

Tablo 13. Tarımsal İşletme Sayısı ve İşletme Büyüklükleri

İşletme Büyüklük Gurupları (da)	İşletme Sayısı		İşlenen Alan		İşletme Başına Düşen Arazi Miktarı (da)
	Adet	Oranı %	Dekar	Oranı %	
<5	157	0,48	507,443	0,02	3,452
5-9	612	1,89	4.311,564	0,13	7,672
10-19	2.223	6,85	33.417,971	1,02	15,379
20-49	8.767	27,02	303.539,059	9,29	34,798
50-99	9.931	30,61	721.117,566	22,07	73,351
100-199	7.051	21,73	981.918,480	30,05	139,259
200-499	3.415	10,53	1.031.866,069	31,58	302,157
500-999	269	0,83	153.978,040	4,71	572,409
>999	19	0,06	36.760,658	1,13	1.934,771
Toplam	32.444	100,00	3.267.416,850	100,00	3083,248

Kaynak: Tarım İl Müdürlüğü, 2010

Tarımsal İşletme Sayısı ve İşletme Büyüklüğü

Şekil 9. Kayseri’de Çiftçi Kayıt Sistemine Kayıtlı İşletmelerin Sayısı ve Büyüklükleri

Kayseri ilinde 2010 yılı verilerine göre, Çiftçi Kayıt Sistemine kayıtlı 32.444 işletme mevcuttur. Buna göre, Türkiye genelinde ÇKS’ye kayıtlı işletmelerin %1,4’ü Kayseri’de yer almaktadır.

Bununla birlikte, ortalama işletme büyüklüğü bakımından Kayseri, Türkiye ortalamasının yaklaşık 1,59, ortalama parsel alanı bakımındansa, Türkiye ortalamasının 1,17 katı daha büyüktür (Tablo 14).

Ülkemizde ortalama işletme büyüklüğünün 6,4 ha olduğu ve Avrupa Birliği'nde bu büyüklüğün 16,5 ha olduğu dikkate alınır, ortalama işletme büyüklüğü 10,2 ha olan Kayseri'de tarımsal üretimin bölge ekonomisi ve çiftçi gelirleri açısından ülkemiz koşullarına göre rantabl yapıma imkanı bulunmaktadır.

Tablo 14. Çiftçi Kayıt Sistemine Kayıtlı İşletmeler

Bölgeler	Arazi Sayısı (ÇKS-Kayıtlı Parsel Sayısı)		İşletme Sayısı		Kullanılan Arazi Alanı		Ortalama Parsel Alanı	Ortalama İşletme Büyüklüğü
	Kayseri (Sayı)	Türkiye (%)	Kayseri (Sayı)	Türkiye (%)	Kayseri (da)	Türkiye (%)	Kayseri (da)	Kayseri (da)
Kayseri	354.186	1,8	32.444	1,4	3.297.008	2,19	9	102
Türkiye	19.374.222	100	2.318.425	100	150.466.481	100	7,7	64

Kaynak: Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Kayseri Tarım Müdürlüğü, 2010

Kayseri'de Çiftçi Kayıt Sistemine kayıtlı işletmelerin ilçeler bazında dağılımı ise Tablo 15'de sunulmuştur. Buna göre en fazla kayıtlı işletme/çiftçi, yüzölçümü itibariyle en büyük ilçe olan Pınarbaşı'ndayken (6064), en az kayıtlı çiftçi Hacılar ilçesinde (91) yer almaktadır.

Tablo 15. İlçeler Bazında Çiftçi Kayıt Sistemine Kayıtlı İşletmeler, 2010

İlçe	İşletme/Çiftçi Sayısı	İlçe	İşletme/Çiftçi Sayısı
Alkışla	1072	Özvatan	580
Bünyan	3361	Pınarbaşı	6064
Develi	3522	Sarıoğlan	1889
Felahiye	826	Sarız	1571
Hacılar	91	Talas	842
İncesu	2088	Tomarza	2349
Kocasinan	3304	Yahyalı	1802
Melikgazi	551	Yeşilhisar	2352

Kaynak: Kayseri Tarım İl Müdürlüğü

2.3. Arazi Toplulaştırılması

Teknik ve ekonomik açıdan tarımsal üretim ve verimliliği etkileyen Türk tarımının başta gelen sorunlarından biri de arazilerin optimum işletme büyüklüğünün altında, bir başka deyişle arazilerin küçük, parçalı ve dağınık olmasıdır. Bu çerçevede, yetkili kurum olan Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Tarım Reformu Genel Müdürlüğü, Yozgat Bölge Müdürlüğü 2011 yılı verilerine göre Kayseri'de arazi toplulaştırma konusunda uygulanan projeler ve tamamlanma durumları, Tablo 16'da yer almaktadır.

Tablo 16. Kayseri’de Arazi Toplulaştırma Alanında Uygulanan Projeler

Proje Adı	Toplulaştırma Alanı (ha)	Tamamlandığı Yıl
Yahyalı Arazi Toplulaştırma Projesi	3450	2009
Yeşilhisar Musahacılı Arazi Toplulaştırma Projesi	1050	2010
Pınarbaşı Arazi Toplulaştırma Projesi	1500	Devam ediyor
Sarıoğlan Arazi Toplulaştırma Projesi	6000	Devam ediyor
Bahçelik II. Kısım Arazi Toplulaştırma Projesi	33000	Devam ediyor
Yamula Arazi Toplulaştırma Projesi	8200	Devam ediyor

Kaynak: Tarım Reformu Genel Müdürlüğü, Yozgat Bölge Müdürlüğü, 2011

Kayseri, Sivas ve Yozgat illerinde tamamlanan, devam eden ve projesi hazırlanan toplulaştırma alanları karşılaştırılmalı olarak Tablo 17’de sunulmuştur. Buna göre, TR72 Düzey 2 Alt bölgesinde yer alan iller arasında en fazla toplulaştırma alanı Kayseri’de yer almaktadır.

Tablo 17. TR72 Bölgesinde Yer Alan İller Bazında Toplulaştırma Alanları

İl	Tamamlanan Toplulaştırma Alanı (ha)	Devam Eden Toplulaştırma Alanı (ha)	Projesi Hazırlanan Toplulaştırma Alanı (ha)
Kayseri	4.500	48.700	9.000
Yozgat	2.000	-	32.300
Sivas	-	4.500	24.670

Kaynak: Tarım Reformu Genel Müdürlüğü, Yozgat Bölge Müdürlüğü, 2011

Tarım Reformu Genel Müdürlüğü’nün toplulaştırma projesi uygulanacak sahalardaki öncelikleri ise 4 öncelik altında toplanmaktadır. Bu öncelikler şu şekilde sıralanmaktadır;

1. D.S.İ. Tarafından Yeni Sulamaya Açılacak Alanlar
2. D.S.İ. Tarafından Önceden Sulamaya Açılmış Alanlar
3. Diğer Kurumlarca Önceden Sulamaya Açılmış Alanlar
4. Kuru Alanlar

Sulamaya açılacak alanlar, toplulaştırma kapsamındaki çalışmalarında da öncelikler arasında yer almaktadır.

2.4. Sulama

Devlet Su İşleri 12. Bölge Müdürlüğü verilerine göre, işletmedeki baraj ve hidroelektrik santraller (HES) ile sulama alanları Tablo 18’de sunulmaktadır. Buna göre, Zamantı Nehri üzerinde Pınarbaşı’nda kurulmuş Bahçelik Barajı 6 baraj arasında 49033 ha’lık sulama alanı ile en fazla sulama alanına sahiptir. Ayrıca, 6 barajın toplam sulama alanı 81018 ha’dır.

Tablo 18. İşletmedeki Barajlar ve Hidroelektrik Santraller (HES)

Sıra No	Baraj ve HES Adı	Barajın Yeri	Akarsuyu	Sulama Alanı (ha)	İnşaatın (Başlama-Bitiş) Yılı
1	Ağcaşar Barajı	Kayseri-Yahyalı	Yahyalı Deresi	15035	1979-1987
2	Akköy Barajı	Kayseri-Yeşilhisar	Asarcık Deresi	946	1964-1967
3	Kovalı Barajı	Kayseri-Yeşilhisar	Dündarlı Çayı	3380	1983-1987
4	Sarımsaklı Barajı	Kayseri	Sarımsaklı Çayı	6501	1962-1968
5	Bahçelik Barajı	Kayseri-Pınarbaşı	Zamantı Nehri	49033	1996-2005
6	Sarıoğlan Barajı	Kayseri-Sarıoğlan	Kestuvan ve Düzençik Çayları	6123	1990-Devam Ediyor

Kaynak. DSİ, 12. Bölge Müdürlüğü

Devlet Su İşleri 12. Bölge Müdürlüğü verilerine göre işletmedeki göletler ise Tablo19’da sunulmaktadır. İşletmedeki göletlerin toplam sulama alanı 726,9 ha olup, 6 gölet arasında Tekir Göleti 372 ha’lık sulama alanı ile en fazla sulama alanına sahiptir.

Tablo 19. İşletmedeki Göletler

Sıra No	Göletin Adı	Göletin Yeri	Akarsuyu	Sulama Alanı (ha)	İnşaatın (Başlama-Bitiş) Yılı
1	Efkere Göleti	Kayseri-Melikgazi	Kayabağ Deresi	8	1986-1989
2	İncesu Göleti	Kayseri-İncesu	Kışla Deresi	104	-/1975
3	Karakuyu Göleti	Kayseri-Pınarbaşı	Kurudere	8	-1965
4	Şeyhli Göleti	Kayseri-Develi	Bülbülcük Boğazı Deresi	220	1990-1992
5	Tekir Göleti	Kayseri	Delicay Deresi	372	1988-1990
6	Zincidere Göleti	Kayseri-Talas	Gümüşlüce Dere	14,9	-1991

Kaynak. DSİ, 12. Bölge Müdürlüğü

İşletmedeki sulama tesisleri ise Tablo 20’de sunulmaktadır. Buna göre ilin toplam brüt cazibe sulama alanı (ha) 38.251 ha, net cazibe sulama alanı ise 32.360 ha’dır. Toplam pompajlı sulama alanı brüt 21.886 ha, net 19.779 ha’dır. Toplam sulama alanı ise brüt 60.117, net 52.139 ha’dır.

Tablo 20. İşletmedeki Sulama Tesisleri

Tesisin Adı	İşletmeye Girdiği Yıl	Cazibe Sulama (ha)		Pompajlı Sulama (ha)		Toplam Sulama Alanı (ha)	
		Brüt	Net	Brüt	Net	Brüt	Net
A-Büyük Su İşleri		25863	21880	2979	2800	28842	24680
Sarımsaklı Barajı ve Cazibe Sulaması	1968	6501	5500	-	-	6501	5500
Sarımsaklı Pompaj Sulaması	1968	-	-	2979	2800	2979	2800
Akköy Barajı ve Sulaması	1987	946	800	-	-	946	800
Kovalı Barajı ve Sulaması	1987	3381	2860	-	-	3381	2860
Ağcaşar Barajı ve Sulaması	1987	15035	12720	-	-	15035	12720
B-Küçük Su İşleri		12388	10480	470	398	12858	10878
Kaynar (P) Sulaması	1997			470	398	470	398
Karakuyu Göleti	1965	8	7			8	7
Efkere Göleti	1989	8	7			8	7
İncesu Selkapanı	1975	95	80			95	80
Yemliha Sulaması	1962	946	800			946	800
Müşker Sulaması +Tekir Göleti	1963	709	600			709	600
Yahyalı Elma Bahçeleri	1967	556	470			556	470
Hisarcık Kıranardı Sulaması	1978	266	225			266	225
Sarız Sulaması	1970	1229	1040			1229	1040
Samağır Sulaması	1983	258	218			258	218
İncesu-Süksün Sulaması	2002	1046	885			1046	885
Talas Reşadiye Sulaması	1961	248	210			248	210
Yeşilhisar Tevliyat Arkı	1962	1182	1000			1182	1000
Bünyan Ekinciler Sulaması	1992	661	560			661	560
Zamanlı Sulaması	1962	4024	3404			4024	3404
Bünyan Tacin Sulaması	1995	213	180			213	180
Ayvacak Sulaması	1983	136	115			136	115
Pınarbaşı - Tahtaköprü Sulaması	2000	583	493			583	493
Şeyhli Göleti ve Sulaması	1993	220	186			220	186
Melikgazi Gesi Pompaj Sulaması	2008	-	-	135	127	135	127
A + B TOPLAMI		38251	32360	3584	3325	41835	35685
C-Yeraltı Suyu Sulamaları	Adet						
Toplam Kuyu Adedi	349			18282	16454	18282	16454
İL SULAMALAR TOPLAMI		38251	32360	21866	19779	60117	52139

Kaynak: DSİ, 12. Bölge Müdürlüğü

İnşa halindeki sulamalar Tablo 21’de sunulmaktadır.

İnşa halindeki sulamalar tamamlandığında toplam 19745 ha’lık sulama alanı kazandırılacaktır. Bu toplam sulama alanının %37,7’sine karşılık gelmektedir.

Tablo 21. İnşa Halindeki Sulamalar

İnşaatın Adı	Fayda (ha)
A-Büyük Su İşleri	
1-Bahçelik Barajı Ana İletim Kanalı(15550 m Ana İletim Kanalı)	-
2-Bahçelik Barajı Ana İletim Kanalı İkmalı(2450 m Ana İletim Kanalı)	-
3-Bahçelik Pazarören - Samağır Sulaması(10,21 Km Ana İletim Kanalı)	2670
4-Bahçelik Barajı Dipsavak Su Alma Yapısı	-
5-Bahçelik Projesi Köprübaşı Ekrek Sulaması	745
6-Zamantı Regülatörü ve Derivasyon Tüneli(10700 m Tünel)	-
7-Sarioğlan Sulaması	6123
8-Yamula Barajı Mansap Cazibe ve Pompaj Sulaması	7748
B-Küçük Su İşleri	
1-İncesu Sel Kapanı Yükseltilmesi ve Sulaması	104
2-Pınarbaşı Karamanlı Göleti	558
3-Tomarza Büyükcanlı Göleti	232
4-İncesu Süksün Sol Sahil Sulaması	336
5-Sarız Sulaması Yenileme	1229

Kaynak: DSİ, 12. Bölge Müdürlüğü

Tablo 22. Tarımsal Alanların İlçeler Bazında Sulama Durumu

	Toplam Tarım Alanı (ha)	Devlet Sulamaları (ha)	Halk Sulamaları (ha)	Toplam Sulanan (ha)	%
AKKIŞLA	17.014	676	109	785	4,61
BÜNYAN	67.674	5.771	225	5.996	8,86
DEVELİ	62.994	5.273	350	5.623	8,93
FELAHİYE	25.087	515	286	801	3,19
HACILAR	17.589		190	190	1,08
İNCESU	33.480	1.125	151	1.276	3,81
KOCASINAN	101.007	16.226	500	16.726	16,56
MELİKGAZİ	16.163	3.644	100	3.744	23,16
ÖZVATAN	5.434	500	109	609	11,21
PINARBAŞI	108.269	11.105	500	11.605	10,72
SARIOĞLAN	40.948	2.338	210	2.548	6,22
SARIZ	18.761	5.209	268	5.477	29,19
TALAS	15.648	877	110	987	6,31
TOMARZA	60.440	3.123	352	3475	5,75
YAHYALI	39.734	18.179	170	18.349	46,18
YEŞİLHİSAR	47.730	9.330	420	9.750	20,43
TOPLAM	677.970	83.891	4.050	87.941	12,97

Kaynak: Kayseri Tarım İl Müdürlüğü, 2010

İlçeler bazında toplam sulanan alan değerleri incelendiğinde (Tablo 22), Kayseri’de toplam tarım alanlarının ancak %12,97’sinin sulandığı ve ilçeler arasında toplam tarım alanlarına göre toplam sulanan alanlar karşılaştırıldığında (%) en fazla Yahyalı, Melikgazi, Yeşilhisar, Kocasinan ilçelerinin sulandığı görülmektedir. Toplam sulanan alanlar bakımından ise Yahyalı, Kocasinan, Pınarbaşı, Yeşilhisar ilçeleri ön sıralarda gelmektedir.

Toplulaştırma çalışmalarıyla desteklenmiş sulanabilir alanlar arttıkça, bitkisel üretimde I. ve II. sınıf araziler yanında, özellikle Kayseri’nin %47,79’una karşılık gelen III. sınıf arazilerde verimin önemli ölçüde artacağı aşikârdır.

2.5. Tarımsal Üretim Değeri

2009 yılı TÜİK verilerine göre, Türkiye Tarımsal Üretim Değeri 123.023.786.706 TL iken Kayseri Tarımsal Üretim Değeri 1.764.392.269 TL’dir. Kayseri İli Tarımsal Üretim Değeri Türkiye Tarımsal Üretim Değerinin % 1,43’üne denk gelmektedir.

3. BİTKİSEL ÜRETİM

3.1. Genel

Kayseri’de 2008 ve 2009 yıllarında bölgeler bazında bitkisel üretim verileri Tablo 23’de, 2008 ve 2009 yıllarında karşılaştırmalı olarak bölgeler bazında bitkisel verim verileri Tablo 24’de, Kayseri ili tarla ve bahçe bitkileri ekim alanları ve verimlerine ilişkin detaylı durum Tablo 25’de, Kayseri ili ürün bazında detaylı meyvecilik ve sebzelik durumuysa Tablo 26 ve Tablo 27’de sunulmaktadır.

Bu kapsamda, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Kayseri Tarım İl Müdürlüğü ve TÜİK 2009 yılı verilerine göre;

Ülkemiz toplam tahıl üretiminin %1,82’si, TR72 Bölgesi toplam tahıl üretiminin %26,96’sı; ülkemiz buğday üretiminin %1,43’ü, TR72 Bölgesi buğday üretiminin %17,92’si; ülkemiz çavdar üretiminin %12,67’si, TR72 Bölgesi çavdar üretiminin %71,07’si; ülkemiz arpa üretiminin %3,64’ü, TR72 Bölgesi arpa üretiminin %49,01’i; ülkemiz mısır (dane) üretiminin % 0,06’sı, TR72 Bölgesi mısır (dane) üretiminin %95,92’si, ülkemiz patates üretiminin %4,11’i, TR72 Bölgesi patates üretiminin %45,31’i, ülkemiz kuru baklagiller üretiminin %0,72’si, TR72 Bölgesi kuru baklagiller üretiminin %11,99’u, ülkemiz şekerpancarı üretiminin %5,60’ı, TR72 Bölgesi şekerpancarı üretiminin %36,31’i, ülkemiz toplam yağlı tohumlar üretiminin %0,31’i, TR72 Bölgesi toplam yağlı tohumlar üretiminin %79,50’si, ülkemiz ayçiçeği üretiminin %0,64’ü, TR72 bölgesi ayçiçeği üretiminin % 88,67’si, ülkemiz meyve üretiminin %1,13’ü, TR72 Bölgesinin %81,05’i, ülkemiz üzüm üretiminin %0,55’i Kayseri, TR72 Bölgesi üzüm üretiminin %65,14’ü Kayseri tarafından karşılanmaktadır (TÜİK 2009). Ayrıca Kayseri, ülkemiz korunga (yeşil ot) üretiminin %26’sı, çerezlik kabak üretiminin %19,8’i, çerezlik ayçiçeği üretiminin %7’si, fiğ (yeşil ot) üretiminin %6,1’i, elma üretiminin %3,4’ünü üretmektedir (Kayseri Tarım İl Müdürlüğü 2009). 2009 yılı TÜİK verilerine göre, bitkisel ürünler arasında Kayseri’de çeltik, mısır (hasıl), soya, keten tohumu, kolza, pamuk tohumu, tütün ve zeytin üretimi mevcut değildir

Bu çerçevede, çavdar başta olmak üzere, ülke üretiminin şeker pancarı ve arpada önemli bir bölümü Kayseri ilinde gerçekleştirilmektedir. Diğer taraftan, TR72 Bölgesi içerisinde de Kayseri önemli bir yere sahiptir. Meyvecilik açısından ağırlıklı olarak elma ve kayısı üretimi yapıldığı bunu sırasıyla bağ alanları ve armudun takip ettiği görülmektedir.

Bölgeler itibariyle 2009 yılı bitkisel üretim verileri incelendiğinde Kayseri’nin buğday, arpa, şekerpancarında verim düzeylerinin TR72 ve ülkemiz verim düzeyine göre düşük olduğu, çavdar, mısır, patates ve ayçiçeğinde verim düzeyininse, ülkemiz ve TR72 bölgelerine göre daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. 2008 yılında da durum neredeyse benzerdir.

Ülkemiz buğday üretiminin %1,43’ü, TR72 Bölgesi buğday üretiminin %17,92’si, ülkemiz arpa üretiminin %3,64’ü, TR72 Bölgesi arpa üretiminin %49,01’i, TR72 Bölgesi şekerpancarı üretiminin %36,31’ini karşılandığı düşünülürse, bu ürünlerde verim artışı bölgenin gelecekte daha yüksek oranlarda pay alabilmesine imkan sağlayacaktır. Yem bitkileri (yeşil ot olarak korunga ve fiğ), çerezlik kabak ve ayçiçeği üretiminde önemli paya sahiptir.

Tablo 23. 2008 ve 2009 Yıllarında Bölgeler Bazında Bitkisel Üretim Verileri

Yıl	Bölge	Toplam Tahıl (ton)	Buğday (ton)	Çavdar (ton)	Arpa (ton)	Mısır (dane), (ton)	Çeltik (ton)	Mısır (Hasıl), (ton)	Patates (ton)	Kuru baklagiller (ton)	Şekerpancarı (ton)
2009	Türkiye	33.577.151	20.600.000	343.330	7.300.000	4.250.000	750.000	243.268	4.425.439	1.101.348	17.274.674
	TR72	2.266.599	1.648.776	61.196	5.417.32	2.571	-	135	401.710	65.765	2.663.724
	Kayseri	611.174	295.490	43.489	265.527	2.466	-	-	182.008	7.888	967.240
	Kayseri / Türkiye (%)	1,82	1,43	12,67	3,64	0,06	0,00	0,00	4,11	0,72	5,60
	Kayseri / TR72 (%)	26,96	17,92	71,07	49,01	95,92	0,00	0,00	45,31	11,99	36,31
	Bölge	Toplam Yağlı Tohumlar (ton)	Kolza (ton)	Ayçiçeği (ton)	Soya (ton)	Keten tohumu (ton)	Pamuk tohumu (ton)	Tütün (ton)	Meyveler (Zeytin ve turuncğiller hariç), ton	Üzüm (ton)	Zeytin (ton)
	Türkiye	2396044	113886	1057125	38442	1	1021200	81053	12920874	4264720	1290654
	TR72	9270	129	7617	-	-	-	-	180617	36158	-
	Kayseri	7370	-	6754	-	-	-	-	146395	23553	-
	Kayseri / Türkiye (%)	0,31	0,00	0,64	0,00	0,00	0,00	0,00	1,13	0,55	0,00
Kayseri / TR72 (%)	79,50	0,00	88,67	0,00	0,00	0,00	0,00	81,05	65,14	0,00	
Yıl	Bölge	Toplam Tahıl (ton)	Buğday (ton)	Çavdar (ton)	Arpa (ton)	Mısır (dane), (ton)	Çeltik (ton)	Mısır (Hasıl), (ton)	Patates (ton)	Kuru baklagiller (ton)	Şekerpancarı (ton)
2008	Türkiye	29.287.281	17.782.000	246521	5923000	4274000	753325	322414	4225168	855354	15.488.332
	TR72	1907008	1375824	48209	473308	3042	-	3525	345850	55758	2291747
	Kayseri	623370	328230	37723	252537	2914	-	-	186145	8646	869166
	Kayseri / Türkiye (%)	2,13	1,85	15,30	4,26	0,07	0,00	0,00	4,41	1,01	5,61
	Kayseri / TR72 (%)	32,69	23,86	78,25	53,36	95,79	0,00	0,00	53,82	15,51	37,93
	Bölge	Toplam Yağlı Tohumlar (ton)	Kolza (ton)	Ayçiçeği (ton)	Soya (ton)	Keten tohumu (ton)	Pamuk tohumu (ton)	Tütün (ton)	Meyveler (Zeytin ve turuncğiller hariç), ton	Üzüm (ton)	Zeytin (ton)
	Türkiye	2311432	83965	992000	34461	40	1077440	93403	12290639	3918442	1464248
	TR72	9928	140	8822	-	-	-	-	174847	30170	-
	Kayseri	8190	-	7668	-	-	-	-	146646	22394	-
	Kayseri / Türkiye (%)	0,35	0,00	0,77	0,00	0,00	0,00	0,00	1,19	0,57	0,00
Kayseri / TR72 (%)	82,49	0,00	86,92	0,00	0,00	0,00	0,00	83,87	74,23	0,00	

Kaynak: TÜİK

Tablo 24. Bölgeler İtibariyle Bitkisel Üretim Verimi

Yıl	Bölge	Buğday (kg/ha)	Çavdar (kg/ha)	Arpa (kg/ha)	Mısır (dane), (kg/ha)	Çeltik (kg/ha)	Mısır (Hasıl), (kg/ha)	Patates (kg/ha)
2009	Türkiye	2566	2479	2452	7188	7777	18554	30599
	TR72	2072	2510	2224	7935	-	1500	33060
	Kayseri	1723	2689	2086	8085	-	-	36552
	Kayseri / Türkiye	↓	↑	↓	↑	-	-	↑
	Kayseri / TR72	↓	↑	↓	↑	-	-	↑
	Bölge	Şekerpancarı (kg/ha)	Kolza (kg/ha)	Ayçiçeği (kg/ha)	Soya (kg/ha)	Keten tohumu (kg/ha)	Pamuk tohumu (kg/ha)	Tütün (kg/ha)
	Türkiye	53322	3482	1810	3657	500	2432	698
	TR72	50861	1500	1794	-	-	-	-
	Kayseri	49508	-	1841	-	-	-	-
	Kayseri / Türkiye	↓	-	↑	-	-	-	-
Kayseri / TR72	↓	-	↑	-	-	-	-	
Yıl	Bölge	Buğday (kg/ha)	Çavdar (kg/ha)	Arpa (kg/ha)	Mısır (dane), (kg/ha)	Çeltik (kg/ha)	Mısır (Hasıl), (kg/ha)	Patates (kg/ha)
2008	Türkiye	2345	1986	2168	7199	7572	19514	28295
	TR72	1757	2272	2278	7567	-	20143	33406
	Kayseri	1828	2467	2360	7750	-	-	35605
	Kayseri / Türkiye	↓	↑	↑	↑	-	-	↑
	Kayseri / TR72	↑	↑	↑	↑	-	-	↑
	Bölge	Şekerpancarı (kg/ha)	Kolza (kg/ha)	Ayçiçeği (kg/ha)	Soya (kg/ha)	Keten tohumu (kg/ha)	Pamuk tohumu (kg/ha)	Tütün (kg/ha)
	Türkiye	48291	3012	1716	3649	597	2127	636
	TR72	48791	1284	1951	-	-	-	-
	Kayseri	47938	-	2021	-	-	-	-
	Kayseri / Türkiye	↓	-	↑	-	-	-	-
Kayseri / TR72	↓	-	↑	-	-	-	-	

Kaynak: TÜİK

Tablo 25. Kayseri İli Tarla ve Bahçe Bitkileri Ekim Alanları ve Verimleri-Detaylı Durum

Ürün Adı	Ekim Alanı (da)	Üretim (ton)
Buğday	1.710.300	295.490
Arpa	1.270.596	265.527
Aspir	4.056	616
Şeker pancarı	196.038	967.370
Çavdar	163.283	43.490
Yonca (Yeşil Ot)	85.561	72.250
Patates	49.780	182.008
Nohut	48.935	5.040
Ayçiçeği (Çerezlik)	36.686	6.754
Mısır (Silaj, Hasıl)	60.775	276.840
Korunga (Yeşil ot)	37.398	41.942
Fiğ (Yeşil ot)	71.153	62.917
K. fasulye	16.471	2.603
Yulaf (Y.ot)	11.140	1.210
Yulaf (Dane)	14.246	3.976
Fiğ (Dane)	9.482	1.420
Mısır (Dane)	3.053	2.466
Tritikale	850	226
Y. mercimek	1.812	213
Soğan (Kuru)	832	1.553
Sarımsak (Kuru)	162	137
Toplam	3.792,609	2.163.167

Kaynak: Kayseri Tarım İl Müdürlüğü, 2009

Tablo 26. Kayseri İli Meyvecilik Durumu-Detaylı

Ürün Adı	Meyve Veren Ağaç ve Asma Sayısı (adet)	Üretim (ton)
Elma	1.444.405	94.406
Kayısı	597.435	22.034
Armut	33.010	1.082
Ayva	6.260	173
Ceviz	18.115	1.217
Kiraz	21.895	933
Erik	20.645	557
Vişne	12.613	409
Şeftali	10.125	245
Dut	10.075	818
Badem	8.309	75
İğde	20.300	64
Bağ	65.780	23.553

Kaynak: Kayseri Tarım İl Müdürlüğü, 2009

Tablo 27. Kayseri İli Sebzeçilik Durumu-Detaylı

Ürün Adı	Ekim Alanı (da)	Üretim (ton)
Kabak (Çerezlik)	76.850	4.354,42
Domates	8.620	31.705,75
Karpuz	3.360	5.229,00
Taze fasulye	1.055	1.153,80
Kavun	911	1.140,00
Patlıcan	1.002	2.678,00
Hıyar	602	1.175,00
Biber	485	340,54
Diğer	2.636	1.899,45
Toplam	95.521	49.675,96

Kaynak: Kayseri Tarım İl Müdürlüğü, 2009

2008 ve 2009 yılında ürünler bazında çiftçinin eline geçen ortalama fiyatlar Tablo 28, 29 ve 30'da sunulmaktadır.

Buna göre, tarla ürünleri açısından 2009 yılında çiftçinin eline geçen ortalama fiyat en fazla sırasıyla kuru fasulye, çerezlik ayçiçeği, yeşil mercimek ve nohut üretiminden elde edilmiştir. Meyveler açısından 2009 yılında çiftçinin eline geçen ortalama fiyat, en fazla ceviz (kabuklu), badem (kabuklu), kiraz, erik, şeftali, çilek, vişne üretiminden geçmektedir. Sebzeler açısından ise, kuru sarımsak, mantar, turşuluk hıyar, taze sarımsak, taze soğan, sivribiber ve tere üretiminden geçmektedir.

Bakım, altyapı ve girdi masraflarını dikkate almaksızın, çiftçinin eline geçen birim fiyat itibarıyla meyve ve sebze üretiminin, tarla ürünlerinin büyük bir bölümünden daha karlı olduğu görülmektedir.

Tablo 28. Çiftçinin Eline Geçen Ortalama Fiyatlar (Tarla Ürünleri)

Tarla Ürünleri			2008	2009
Ürün Adı	Ölçü Birimi	Para Birimi	Ortalama	Ortalama
Buğday, Durum	Kg	TL	0,48	0,45
Buğday, Diğer	Kg	TL	0,50	0,45
Mısır	Kg	TL	0,40	0,40
Arpa, Diğer	Kg	TL	0,39	0,37
Çavdar	Kg	TL	0,34	0,31
Yulaf	Kg	TL	0,47	0,40
Tritikale	Kg	TL	0,33	0,32
Patates	Kg	TL	0,43	0,51
Nohut	Kg	TL	1,45	1,49
Kuru Fasulye	Kg	TL	1,98	2,32
Mercimek (Yeşil)	Kg	TL	1,64	1,66
Burçak (Dane)	Kg	TL	0,68	
Buy	Kg	TL	0,58	
Ayçiçek, Çerezlik	Kg	TL	2,28	2,20
Aspir	Kg	TL	0,47	0,55
Şeker Pancarı	Kg	TL	0,10	0,11
Saman	Kg	TL	0,21	0,19
Fiğ (Dane)	Kg	TL	0,82	0,81

Kaynak: TÜİK

Tablo 29. Çiftçinin Eline Geçen Ortalama Fiyatlar (Meyveler)

Meyveler			2008	2009
Ürün Adı	Ölçü Birimi	Para Birimi	Ortalama	Ortalama
Yaş Üzüm, Sofralık Çekirdekli	Kg	TL	1,45	1,34
Şaraplık Üzüm	Kg	TL	0,77	0,79
Elma Golden	Kg	TL	1,05	1,00
Elma Starking	Kg	TL	1,06	1,11
Elma Amasya	Kg	TL	1,06	1,08
Elma Granysmith	Kg	TL	1,20	1,14
Elma Yerli	Kg	TL	1,08	1,00
Armut	Kg	TL	1,58	1,69
Ayva	Kg	TL	1,61	1,60
Şeftali (Nektarin)	Kg	TL	1,34	1,37
Şeftali	Kg	TL	1,90	1,95
Erik (Üryanı Hariç)	Kg	TL	1,85	1,99
Kayısı	Kg	TL	1,44	1,36
Zerdali	Kg	TL	1,31	1,25
Kiraz	Kg	TL	2,64	2,35
Vişne	Kg	TL	1,78	1,68
İğde	Kg	TL	1,60	1,61
Çilek	Kg	TL	1,71	1,77
Dut	Kg	TL	1,28	1,29
Badem (Kabuklu)	Kg	TL	4,85	4,77
Ceviz (Kabuklu)	Kg	TL	7,07	7,24

Kaynak: TÜİK

Tablo 30. Çiftçinin Eline Geçen Ortalama Fiyatlar (Sebzeler)

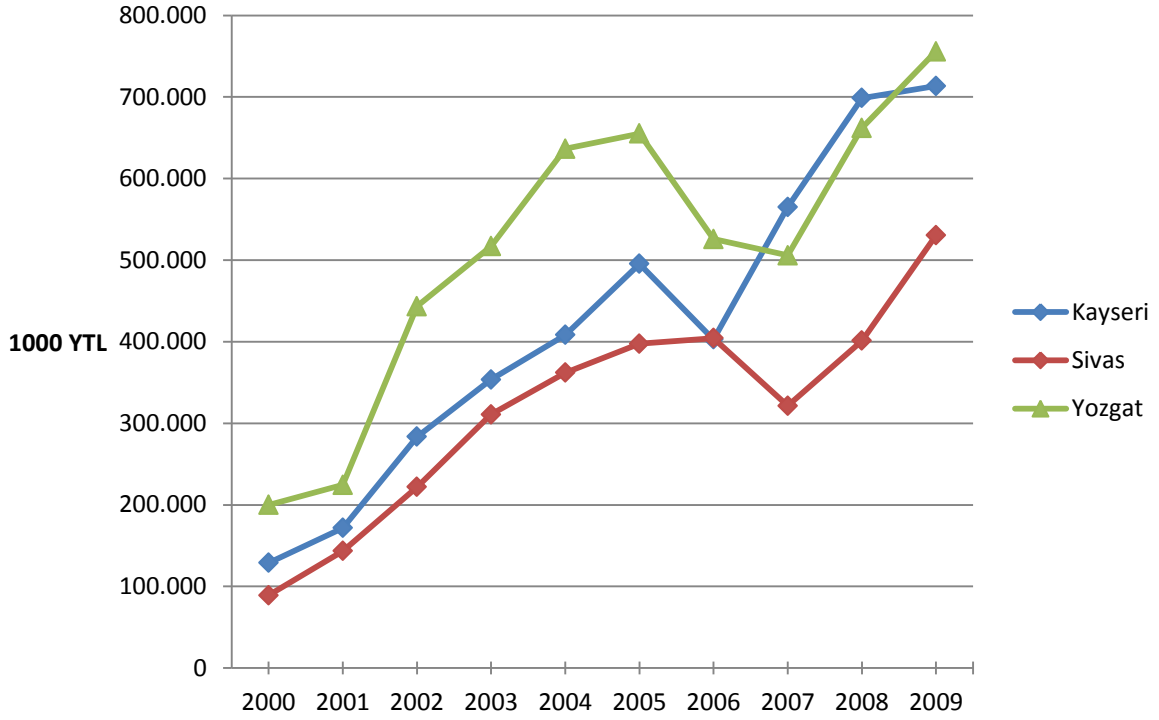
Sebzeler			2008	2009
Ürün Adı	Ölçü Birimi	Para Birimi	Ortalama	Ortalama
Taze Soğan	Kg	TL	1,11	1,39
Kuru Soğan	Kg	TL	0,63	0,84
Taze Sarımsak	Kg	TL	1,44	1,50
Kuru Sarımsak	Kg	TL	5,17	4,57
Pırasa	Kg	TL	1,02	0,96
Havuç	Kg	TL	0,75	0,51
Turp Bayır	Kg	TL	1,20	0,50
Turp Kırmızı	Kg	TL	0,60	0,50
Domates Sofralık	Kg	TL	0,88	0,96
Domates Salçalık	Kg	TL	0,37	0,42
Hıyar Sofralık	Kg	TL	0,65	0,92
Hıyar Turşuluk	Kg	TL	1,21	1,66
Hıyar Acur	Kg	TL	0,89	
Dolmalık biber	Kg	TL	1,07	1,00
Sivribiber	Kg	TL	1,17	1,25
Patlıcan	Kg	TL	0,99	1,04
Sakızkabağı	Kg	TL	0,73	1,13
Çerezlik Kabak	Kg	TL	3,92	4,99
Taze Fasulye	Kg	TL	1,34	1,41
Barbunya Fasulye	Kg	TL	1,45	1,90
Kavun	Kg	TL	0,57	0,74
Karpuz	Kg	TL	0,41	0,52
Beyaz Lahana	Kg	TL	1,20	1,16
Marul (Kıvırcık)	Kg	TL	0,98	0,87
Marul (Göbekli)	Kg	TL	1,00	0,86
Ispanak	Kg	TL	1,21	1,23
Maydanoz	Kg	TL	0,86	1,12
Tere	Kg	TL	0,94	1,25
Nane	Kg	TL	1,00	1,14
Mantar (Kültür)	Kg	TL	4,32	2,50

Kaynak. TÜİK

Yıllar itibariyle iller bazında karşılaştırmalı bitkisel üretim değerleri Şekil 10'da sunulmaktadır. Buna göre, üç ilde de yıllar bazında bitkisel üretim değerlerinin arttığı görülmektedir. Kayseri bitkisel üretim değeri, Sivas bitkisel üretim değerinden fazla olup, 2009 yılında Yozgat bitkisel üretim değerinin altında kaldığı görülmektedir.

Bitkisel Üretim Değeri

Şekil 10. Yıllar ve İller Bazında Bitkisel Üretim Değerleri, TÜİK

Kayseri, sulama altyapısının ve pazarlama ağının geliştirilmesi ve arazi toplulaştırma çalışmalarının sürdürülmesi koşuluyla, mikro klima bölgeleri, işletme büyüklüğü, yüksek rakımı ve uygun toprak koşulları ile meyve üretimi başta olmak üzere bitkisel üretimde geliştirilmeye açık bir potansiyel taşımaktadır. Ancak, ülkemizin dış pazarda rekabet edebilme potansiyeli taşıyan sebze ve meyve üretiminde, İyi Tarım Uygulamaları, GLOBALGAP gibi çeşitli sertifikasyon programları ile güçlendirilmiş bir üretim planlaması ve iç ve dış pazar değeri taşıyan tür ve kaliteli çeşitlere yönelme sağlanmasıyla güvenilir ve kaliteli üretim, bölgenin birincil üretimde rekabet edebilme potansiyelini önemli ölçüde artıracaktır. Ayrıca tarla bitkileri üretiminde de uygun alt bölgelerde pazar değeri taşıyan tür ve çeşitler ile tarıma dayalı sanayide hammadde niteliği taşıyan endüstri bitkilerine yönelim bölgenin bitkisel üretimde daha ileri noktalara taşınmasında önemli bir aşama olacaktır.

Öte yandan, tarıma dayalı sanayi talebi ile paralel giden bir bitkisel üretim bölge ekonomisine olumlu bir katma değer sağlayabilecektir.

3.2. Organik Tarım

Tablo 31. Bölgeler itibariyle Karşılaştırmalı Organik Tarım Durumu

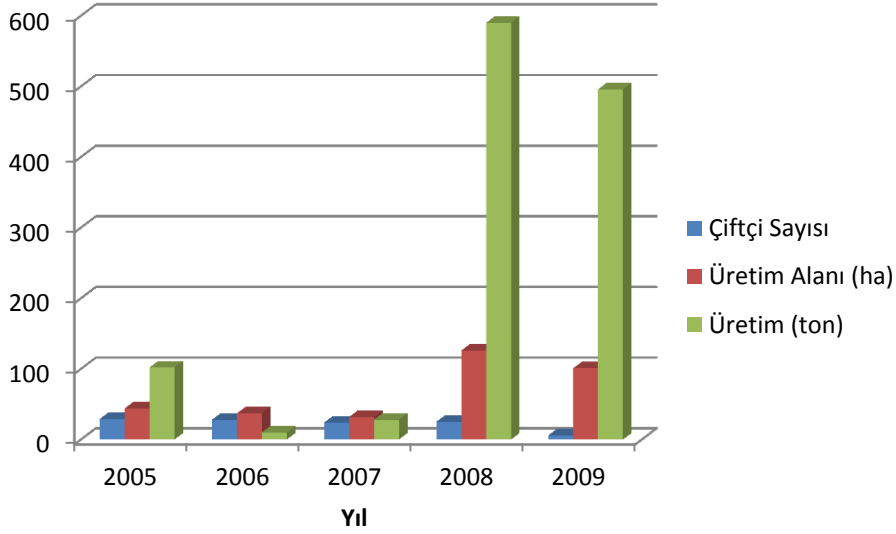
Yıl	Bölge Adı	Çiftçi Sayısı	Üretim Alanı (ha)	Üretim (ton)
2009	Türkiye	11211	249722	318165
	TR72	36	553	1137
	Kayseri	6	101	496
	Sivas	29	350	641
	Yozgat	1	102	-
2008	Türkiye	9384	141752	415380
	TR72	57	581	1212
	Kayseri	25	126	590
	Sivas	31	384	622
	Yozgat	1	70	-
2007	Türkiye	10553	135359	431205
	TR72	37	210	253
	Kayseri	24	32	28
	Sivas	12	128	225
	Yozgat	1	50	-
2006	Türkiye	8654	162131	309521
	TR72	37	212	144
	Kayseri	28	37	10
	Sivas	9	175	134
	Yozgat	-	-	-
2005	Türkiye	9427	175076	289083
	TR72	29	44	102
	Kayseri	29	44	102
	Sivas	-	-	-
	Yozgat	-	-	-

Kaynak: TÜİK, Bölgesel İstatistikler

Türkiye üretimi ile karşılaştırıldığında, Kayseri’de dikkate değer bir organik tarım üretimi bulunmamasıyla birlikte, 2009 yılı verilerine göre TR72 Bölgesi organik tarım üretiminin %43,62’sini Kayseri üretimi oluşturmaktadır (Tablo 31). Yıllar itibariyle organik tarım üretimi değişimi (Şekil 12) incelendiğinde, 2007 yılına göre 2008 yılında organik tarım üretiminin önemli ölçüde arttığı gözlemlenmektedir. 2009 yılında çiftçi sayısı yaklaşık 4 kat düşmesine rağmen, üretim miktarı neredeyse aynı kalmıştır.

Bölgede organik tarıma yönelik bilgilendirme ve bilinçlendirme çalışmaları ve sağlanacak desteklerle çiftçi sayısının artırılması, küçük ve parçalı, iklim ve toprak karakteristiklerinin zayıf olduğu işletmelerin organik tarıma yönlendirilmesi, etkin bir pazarlama ağıyla organik tarımda bölge koşullarına uygun katma değeri yüksek tür ve çeşitlerin seçilmesiyle organik tarımın önemli ölçüde geliştirilme imkanı bulunmaktadır.

Organik Tarım

Şekil 11. Kayseri’de Organik Tarım Üretiminin Yıllar İtibariyle Durumu

3.3. Örtüaltı Sebze ve Meyve Üretimi

Türkiye üretimi ile karşılaştırıldığında, Kayseri’de organik tarıma benzer bir şekilde dikkate değer bir örtüaltı sebze ve meyve üretimi bulunmamakla birlikte, 2009 yılı TÜİK verilerine göre TR72 Bölgesi örtüaltı sebze ve meyve üretiminin %44,86’sını Kayseri karşılamaktadır. Yıllar itibariyle üretim miktarı incelendiğinde 2008 yılında keskin bir düşüşten sonra 2009 yılında önemli ölçüde artmıştır. Kayseri’de örtüaltı sebze ve meyve üretimi domates ve hıyar ürünleri üzerine yoğunlaşmıştır. Kayseri’de örtü altı tarım için ekseriya cam sera ve plastik sera kullanılmaktadır (Tablo 32, 33 ve 34).

Örtüaltı yetiştiriciliğinde süs bitkileri yetiştiriciliğine de yönelim sağlanması, örtü altı yetiştiriciliğini daha üst konumlara taşıyabilecektir.

Tablo 32. Örtüaltı Sebze ve Meyve Üretimi

Yıl	Bölge	Toplam (ton)
2009	Türkiye	5524777
	TR72	691
	Kayseri	310
	Sivas	313
	Yozgat	68
2008	Türkiye	5063265
	TR72	344
	Kayseri	10
	Sivas	278
	Yozgat	56
2007	Türkiye	5052796
	TR72	495
	Kayseri	146
	Sivas	289
	Yozgat	60
2006	Türkiye	4716862
	TR72	829
	Kayseri	147
	Sivas	521
	Yozgat	161
2005	Türkiye	4465343
	TR72	769
	Kayseri	166
	Sivas	499
	Yozgat	104

Kaynak: TÜİK

Tablo 33. Kayseri’de Örtüaltı Sebze ve Meyve Üretiminin Ürünler İtibariyle Dağılımı

Yıl	Toplam (ton)	Biber (ton)	Çilek	Domates (ton)	Hıyar
2009	310	-	-	305	5
2008	10	-	-	5	5
2007	146	14	-	79	53
2006	147	7	-	82	58
2005	166	13	-	99	54

Kaynak: TÜİK

Tablo 34. Niteliklerine Göre Örtüaltı Tarım Alanı (2009)

Bölge Adı	Toplam (da)	Cam Sera (da)	Plastik Sera (da)	Yüksek Tünel (da)	Alçak Tünel (da)
Türkiye	567.180	82.932	220.186	77.046	187.016
TR72	70	10	2	58	-
Kayseri	12	10	2	-	-
Sivas	49	-	-	49	-
Yozgat	9	-	-	9	-

Kaynak: TÜİK

4. SU ÜRÜNLERİ

Kayseri’de su ürünleri üretimi, özellikle de tatlı su yetiştiriciliği konusunda önemli bir potansiyel bulunmaktadır. Kayseri’de Yamula ve Bahçeşehir gibi barajların faaliyete geçmesi ve kafes balıkçılığı için uygun bir ortam sağlaması, sağlanan destek ve yürütülen projeler ildeki üretim potansiyelini önemli ölçüde artırmıştır.

Tablo 35’de yıllar itibariyle avlanılan tatlı su ürünleri üretimi sunulmaktadır.

Tablo 35. Yıllar İtibariyle Avlanılan Tatlı Su Ürünleri Üretimi (ton) (Kayseri)

Türler	Alabalık	Çapak	Sazan	Yayın	Turna	Diğer
Yıl						
2003	2	2	274	5	11	16
2004	1	2	270	4	12	12
2005	-	3	274	3	11	12
2006	-	3	259	5	13	8
2007	-	2	257	5	11	5
2008	-	2	239	4	9	2
2009*	4	2	219	3	7	1

Kaynak: TÜİK

* 2009 yılı verileri geçicidir.

Tablo incelendiğinde, diğer türlere göre sazan ve turna üretimi düşmekle birlikte, üretim genellikle stabil bir eğilim sergilemektedir.

Bununla birlikte, Kayseri ilinde avcılık yoluyla elde edilen ve ekonomik değeri olan yumuşakça ve kabuklu üretimi bulunmamaktadır. Türkiye genelinde, 2003 yılı verilerine göre avcılık yoluyla elde edilen sazan üretiminde 19. sırada bulunan Kayseri, 2009 yılında (geçici veri) 20. sırada yer almaktadır.

Kayseri’de yetiştiricilik yoluyla yapılan su ürünleri üretimi incelendiğinde, alabalık yetiştiriciliği yapıldığı ve alabalık yetiştiriciliğinin yıllar itibariyle önemli ölçüde arttığı görülmektedir (Tablo 36). TÜİK verilerine göre 2003 ve 2009 yıllarında (geçici veri), Türkiye genelinde alabalık (iç su) üretiminde Kayseri ili 3. sırada yer almaktadır.

Kayseri’de profesyonel olmasa da bölgeden diğer illere sülük temin edildiği, ayrıca henüz resmi kayıtlara geçmemekle birlikte, Yeşilhisar beldesinde kaliteli kerevit tespit edilmiştir.

Tablo 36. Yıllar İtibariyle Kayseri’de Faaliyet Gösteren Su Ürünleri Yetiştiricilik İşletmeleri

Yıllar	İşletme sayısı	Üretim kapasitesi (balık ton)	Üretim miktarı (balık ton)	Üretim kapasitesi (yavru adet)	Üretim miktarı (yavru adet)
2003	11	1.350	550	7.800.000	7.240.000
2004	14	1.350	630	7.800.000	7.240.000
2005	16	1.535	1.189	55.200.000	7.240.000
2006	20	3.460	1.747	55.300.000	6.032.000
2007	25	4.435	2.289	55.400.000	17.600.000
2008	31	8.620	3.058	55.550.000	26.060.000
2009	33	9.534	2.137	57.550.000	30.400.000
2010	46	14.584	4.341	73.720.000	44.940.230

Kaynak: Kayseri Tarım İl Müdürlüğü

Tablo 36’da yıllar itibariyle Kayseri’de faaliyet gösteren su ürünleri yetiştiricilik işletmelerinin sayıları ve üretim kapasiteleri sunulmaktadır. 2003 ve 2010 yılları arasında bu alanda faaliyet gösteren işletme sayıları ile üretim kapasite ve miktarları önemli ölçüde artmıştır. Buna göre, 2003 yılında su ürünleri alanında faaliyet gösteren 11 işletmenin üretim kapasitesi 7.800.000 adet yavru ve 1.350 ton balıkken, 2010 yılında su ürünleri alanında faaliyet gösteren işletme sayısı 46’ya yükselmiş ve toplam üretim kapasitesi 73.640.000 yavru ve 14.584 ton balık üretimine ulaşmıştır. Ayrıca, yılda 120 milyon adet yumurtalık toplam proje kapasitesi mevcuttur.

Hâlihazırda su ürünleri alanında 45 işletme faal durumdadır.

Kayseri Pınarbaşı ilçesinde faaliyet gösteren tek bir işleme tesisi mevcut olup, salt alabalık işleme yapılmaktadır. İl üretiminin yetersiz kaldığı durumlarda Keban Barajı ve su ürünleri üretiminin yaygın olduğu diğer yerlerden alabalık getirilerek ilde işlenmektedir. İşlenen alabalık ürünlerinin (fleto ve tütsülenmiş olarak) tamamı yurtdışına ihraç edilmektedir.

Şekil 12. Kayseri Pınarbaşı İlçesinde Faaliyet Gösteren İşleme Tesisi

2010 yılında (Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından balık yavrusuna alan ve büyütüp balık olarak satanlara destek) 30 işletmeye 5.068.803 TL su ürünleri desteklemesi yapılmıştır. Su ürünleri sektöründe, yıllar itibariyle işletme sayıları ve üretim kapasiteleri önemli ölçüde artmasına rağmen, 2010 yılı itibariyle kurulu üretim kapasitesinin balık/ton itibariyle, %29,75'i, yavru/adet itibariyle %60,96'sı, toplam yavru üretimi kapasitesinin ise %41,66'sı kullanılmaktadır. Kayseri'de son yıllarda yaygınlaşan, göl ve barajlarda alabalık yetiştiriciliği yapan işletmelerin sayısında ve üretim potansiyelinde önemli bir üretim artışı sağlanmıştır. Ancak bu tip işletmelere yavru balık sağlayan kuluçkahanelerin yeterince geliştirilmemesi nedeniyle diğer illerden sevkiyat yapılmaktadır. Bu nedenle, kaçak üretim yapan ve izinsiz kapasite artıran işletmeler kontrol altına alınmalı, kuluçkahanelerin kuruluşu ve yaygınlaşması teşvik edilmeli, koruma kontrol hizmetlerinde eksikliği duyulan eleman, araç-gereç ve ödenek ihtiyaçları karşılanmalı ve doğaya anaç balık, yavru, larva ve yumurta salma gibi stokları geliştirebilecek yöntemler araştırılmalıdır. Bölgede uygun bir ıslah çalışmasıyla mersin balığı yetiştiriciliği ön plana çıkabilir.

Tablo 37. Genel Bilgiler

Toplam İşletme Sayısı	46
Toplam Faal İşletme Sayısı	45
Toplam Proje Kapasitesi (Balık- Ton/Yıl)	14.584
Toplam Proje Kapasitesi (Yavru- Adet/Yıl)	73.720.000
Toplam Proje Kapasitesi (Yumurta-Adet/Yıl)	120.000.000
Toplam Üretim Miktarı (Balık-Ton/Yıl)	4.341
Toplam Üretim Miktarı (Yavru-Adet/Yıl)	44.940.230
Toplam Üretim Miktarı (Yumurta-Adet/Yıl)	50.000.000

Kaynak: Kayseri Tarım İl Müdürlüğü, 2010

Su ürünleri üretiminde en büyük gider kalemi olan ve yem imalatında kullanılan balık unu ihtiyacının yaklaşık %50'lik bir bölümü yurt dışından ithal edilmektedir. Kayseri Pınarbaşı'nda faaliyet gösteren bir adet balık yemi üretim tesisi bulunmaktadır (Şekil). Sektörde, balık unu üretim tesislerinin desteklenilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Aynı zamanda, balık unu imalatında kullanılan ikinci mamul soya fasulyesidir. Balık unu üretimi soya fasulyesi üretimine bağlıdır.

Şekil 13. Balık unu üretim tesisi

İl’de faaliyet gösteren üretici örgütü/birlik ve kooperatif sayısı incelendiğinde, bu alanda faaliyet gösteren kooperatif sayısının yıllar itibariyle arttığı gözlemlenmektedir. 2010 yılı verilerine göre su ürünleri alanında toplam 232 üyeli 4 kooperatifin faaliyet gösterdiği anlaşılmaktadır. Yetiştiricilik alanında faaliyet gösteren üreticiler için birlik kurulmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Kayseri, üretimde tam kapasite kullanımıyla su ürünleri üretiminde özellikle alabalık yetiştiriciliğinde yakın bir gelecekte ülkemizde önemli bir konuma gelebilecek seviyededir. Bu konuda;

- 1) Genel olarak su ürünleri yetiştiricilik ve işleme tesislerinin, otomatik yemleme ve aşı alet ve ekipmanları, frigo kasalı transfer araçları, şoklama, depolama ve paketleme üniteleri ve temel laboratuvar altyapısı açısından zenginleştirilmesi gereklidir.
- 2) Çevreyi ve insan sağlığını dikkate alan, güvenilir gıda üretimine yönelik olarak su ürünleri yetiştiriciliğinde iyi uygulamalar konusuna ve üretimden, işleme dahil gıdaya kadar olan tüm aşamalarda kalite kontrol sistemlerinin uygulanmasına ve sertifikasyona önem verilmelidir. Bu konularda, yetiştiricilerin bilinçlendirilmesi ve bilgilendirilmesi, sektörde çalışan ara elemanların bu konuda eğitimi, uluslararası pazarda da rekabet gücünü önemli ölçüde artıracaktır.
- 3) Su ürünlerinde etkin bir pazarlama ağıyla desteklenmiş iç ve dış pazarda tüketici talep ve alışkanlıklarına uygun bir üretim çeşitlendirmesi (ihracata yönelik yumuşakça ve kabuklu yetiştiriciliği dahil) ve ürün değerlendirmesine (balık unu, balık yağı, fletto, doğrudan tüketim vb.) ihtiyaç bulunmaktadır. Adaptasyon için uygun türlerin tespiti, ıslahına ilişkin çalışmalar önemlidir.
- 4) Su ürünleri işleme tesislerinin sayısı artırılmalıdır. Aynı zamanda çevreye olan zararı en aza indirmek için üretimde arıtma tesislerinin geliştirilmesine ihtiyaç bulunmaktadır.
- 5) Sektörün en yüksek maliyetli girdisi olan balık yemi imalatında kullanılan ürünlerin üretimi teşvik edilmelidir. Bu kapsamda ilgili kurum ve kuruluşlarca balık unu, soya fasulyesi, buğday, vitamin ve mineral üretiminin desteklenmesi gereklidir.

5. HAYVANSAL ÜRETİM

5.1. Canlı Hayvanlar

Bölgeler bazında ve yıllar itibariyle canlı hayvan sayıları Tablo 38’de sunulmaktadır. Tabloya göre, Kayseri’de 2005 yılından 2009 yılına kadar olan süreçte dana ve buzağı (erkek ve dişi), 2 yaş ve üzeri boğa ve öküz sayısı artmış; 1-2 yaş tosun, 1-2 yaş düve, 2 yaş ve üzeri düve, 2 yaş ve üzeri inek, manda, keçi, at katır ve eşek ile kümes hayvanı sayısı azalmıştır. 2 yaş ve üzeri inek sayısı, Türkiye’de artarken, Kayseri’de azalmıştır.

2009 yılı TÜİK verilerine göre, erkek dana ve buzağı varlığının %2,17’si, dişi dana ve buzağı varlığının %2,03’ü, 1-2 yaş tosun varlığının %2,70’i, 1-2 yaş düve varlığının % 2,22’si, 2 yaş ve üzeri inek varlığının %1,84’ü, 2 yaş ve üzeri boğa ve öküz varlığının %2,05’i, manda varlığının %2,73’ü, koyun varlığının %1,38’i, keçi varlığının %0,70’i, at, katır ve eşek varlığının %1,19’u, kümes hayvanlarının %1,34’ü Kayseri’de bulunmaktadır.

Büyükbaş hayvanlar ve ürünleriyle ilgili çiftçinin eline geçen fiyatlar Tablo 40’da sunulmaktadır. Buna göre, çiftçinin eline geçen fiyat en fazla, sığır (saf kültür) boğa (24 aydan büyük), sığır (saf kültür) inek (24 aydan büyük), manda tosun (12-24 ay arası) ile sığır (saf kültür) toσουν (12-24 ay arası) elde edilmektedir. Küçükbaş hayvanlarda, koyun (yerli-diğer)- koç (24 aydan büyük), koyun (yerli-diğer)- koyun (24 aydan büyük), koyun (merinos)- koç (24 aydan büyük), koyun (merinos)-koyun (24 aydan büyük) ve kılkeçi teke (24 aydan büyük) üretiminden geçmektedir.

Tablo 38. Canlı Hayvan Sayısı

Yıl	Bölge adı	Canlı hayvanlar: Dana ve buzağı: erkek (baş)	Canlı hayvanlar: Dana ve buzağı: dişi (baş)	Canlı hayvanlar: Tosun: 1-2 yaş (baş)	Canlı hayvanlar: Düve: 1-2 yaş (baş)	Canlı hayvanlar: İnek: 2 yaş ve üzeri (baş)	Canlı hayvanlar: Boğa ve öküz: 2 yaş ve üzeri (baş)	Canlı hayvanlar: Sığır: 2 yaşın altında (baş)	Canlı hayvanlar: Manda (baş)	Canlı hayvanlar: Deve (baş)	Canlı hayvanlar: Domuz (baş)	Canlı hayvanlar: Koyun (baş)	Canlı hayvanlar: Keçi (baş)	Canlı hayvanlar: At, katır ve eşek (baş)	Canlı hayvanlar: Kümes hayvanı (baş)
2005	Türkiye	1235896	1316708	1238236	1663487	4591143	480970	...	104965	811	1934	25304325	6517464	630863	322917207
2006	Türkiye	1283516	1361690	1268426	1636421	4814126	507185	...	100516	1004	1362	25616912	6643294	608845	349402117
2007	Türkiye	1293794	1402483	1290300	1662795	4868257	519124	...	84705	1057	1813	25462293	6286358	552953	273548489
2008	Türkiye	1307168	1349610	1269173	1629754	4700414	603823	...	86297	970	1717	23974591	5593561	515623	249043739
2009	Türkiye	1298862	1356212	1199165	1569942	4765458	534319	...	87207	1041	1896	21749508	5128285	452483	234082206
	Türkiye	↑	↑	↓	↓	↑	↑		↓	↑	↓	↓	↓	↓	↓
2005	TR72	71653	80518	88167	133641	311504	22171	...	7938	-	-	986548	85725	20482	6740153
2006	TR72	86931	93545	82612	121250	312915	21509	...	7367	-	-	1013583	81041	21123	4296409
2007	TR72	92458	102888	105854	119808	270087	20975	...	5405	-	-	1178508	90416	17198	4380369
2008	TR72	114516	94657	96174	119528	270810	40351	...	6645	-	-	1053177	94616	15545	4320416
2009	TR72	100484	108073	83076	99123	247426	30647	...	6102	-	-	791433	82148	12085	4665410
	TR72	↑	↑	↓	↓	↓	↑		↓			↓	↓	↓	↓
2005	Kayseri	15592	14704	39832	40834	90843	9476	...	2408	-	-	402166	46872	7250	5146839
2006	Kayseri	24214	22123	40530	34559	101728	10049	...	2376	-	-	439905	46473	9221	3058044
2007	Kayseri	24706	25524	38849	26552	88873	10752	...	1891	-	-	474122	45976	7896	3198827
2008	Kayseri	39246	29268	31410	28935	85282	15156	...	1963	-	-	445716	46474	6710	3167096
2009	Kayseri	28212	27555	32363	34841	87826	10978	...	2383	-	-	299090	35785	5392	3141255
2005-2009	Kayseri	↑	↑	↓	↓	↓	↑		↓	-	-	↓	↓	↓	↓
2009	Kayseri/ Türkiye %	2,17	2,03	2,70	2,22	1,84	2,05	0,00	2,73	0,00	0,00	1,38	0,70	1,19	1,34
	Kayseri / TR72 %	28,08	25,50	38,96	35,15	35,50	35,82	0,00	39,05	0,00	0,00	37,79	43,56	44,62	67,33

Kaynak: TÜİK

5.2. Hayvansal Ürünler

Tablo 39’da 2005 ve 2009 yılları arası bölgeler ve yıllar itibariyle hayvansal ürünler üretim durumu sunulmaktadır. Tabloya göre, 2005 ve 2009 yılları arasında beyaz et üretimi ülkemizde artarken, TR72 bölgesi ve Kayseri’de azalmış, kırmızı et ve tavuk yumurtası üretimi ülkemiz, TR72 Bölgesi ve Kayseri’de artmış, inek sütü üretimi ülkemiz ve Kayseri’de artarken TR72 Bölgesinde azalmış, manda sütü, koyun sütü, keçi sütü ve bal üretimi tüm bölgelerde düşmüş ve deri üretimi ülkemizde düşerken, TR72 Bölgesi ve Kayseri’de artış göstermiştir.

2009 yılı TÜİK verilerine göre, beyaz et üretiminde Türkiye üretiminin %0,48’i, TR72 Bölgesinin %100’ü, Türkiye kırmızı et üretiminin %3,13’ü, TR72 Bölgesinin %72,68’i, Türkiye tavuk yumurtası üretiminin %4,81’i, TR72 Bölgesi üretiminin %73,56’sı, Türkiye inek sütü üretiminin %1,89’u, TR72 Bölgesi inek sütü üretiminin %37,98’i, Türkiye manda sütü üretiminin % 2,53’ü, TR72 Bölgesi manda sütü üretiminin %36,72’si, Türkiye koyun sütü üretiminin %1,80’i, TR72 Bölgesi koyun sütü üretiminin %45,25’i, Türkiye keçi sütü üretiminin % 0,85’i, TR72 Bölgesi keçi sütü üretiminin %54,43’ü, deri üretiminin %1,46’sı, TR72 Bölgesi deri üretiminin %55,22’si, Türkiye bal üretiminin %0,72’si, TR72 Bölgesi bal üretiminin %16,58’i Kayseri tarafından karşılanmaktadır.

Çiftçilerin eline geçen birim fiyat açısından durum irdelendiğinde, manda sütü, inek sütüne göre 1,70 oranında daha değerlidir (Tablo 40). Kanatlılar açısından çiftçinin eline en fazla fiyat hindi, kaz, et tavuğu, ördek ve yumurta tavuğu üretiminden geçmektedir (Tablo 41).

2009 yılı TÜİK verilerine göre, diğer hayvansal ürünler arasında, 2005 yılına göre Kayseri’de üretimi artan deri üretiminde çiftçinin elinde geçen birim fiyat en fazla sırasıyla sığır derisi ve manda derisinden geçmektedir. Et üretiminde birim fiyat üzerinden çiftçinin eline en fazla sırasıyla koyun eti, sığır eti ve manda etinden geçmektedir.

Tablo 39. Bölgeler ve Yıllar İtibariyle Hayvansal Ürünler Üretim Durumu

Yıl	Bölge Adı	Hayvansal Ürünler: Beyaz et (ton)	Hayvansal Ürünler: Kırmızı et (ton)	Hayvansal ürünler: Tavuk yumurta sayısı (1000)	Hayvansal Ürünler: İnek Sütü (ton)	Hayvansal Ürünler: Manda Sütü (ton)	Hayvansal Ürünler: Koyun Sütü (ton)	Hayvansal Ürünler: Keçi Sütü (ton)	Hayvansal Ürünler: Deri (adet)	Hayvansal Ürünler: Bal (ton)
2005	Türkiye	979412	409423	12052455	10026202	38058	789878	253759	7002412	82336
2006	Türkiye	934732	438530	11733572	10867302	36358	794681	253759	7933504	83842
2007	Türkiye	1099920	575622	12724959	11279339	30375	782587	237487	10367435	73935
2008	Türkiye	1123132	482458	13190696	11255176	31422	746872	209570	8758597	81364
2009	Türkiye	1323624	412621	13832726	11583313	32443	734219	192210	6598183	82003
2005-2009		↑	↑	↑	↑	↓	↓	↓	↓	↓
2005	TR72	7827	11866	817037	690831	2943	37074	3845	139603	3852
2006	TR72	49	13624	850157	703225	2726	36511	3764	153730	3668
2007	TR72	3355	16917	841909	611507	1776	40479	4131	216698	3275
2008	TR72	6437	24207	779190	616503	1995	37105	3866	256728	3360
2009	TR72	6330	17785	904428	575509	2233	29270	3013	174601	3558
2005-2009		↓	↑	↑	↓	↓	↓	↓	↑	↓
2005	Kayseri	7827	6900	586624	218152	868	16798	2422	52163	775
2006	Kayseri	-	7906	686940	239542	868	18776	2490	56835	610
2007	Kayseri	3355	10715	679345	212487	641	19502	2570	114741	551
2008	Kayseri	6437	19055	641660	203578	660	18048	2369	174083	577
2009	Kayseri	6330	12927	665314	218584	820	13246	1640	96409	590
2005-2009		↓	↑	↑	↑	↓	↓	↓	↑	↓
2009	Kayseri / Türkiye %	0,48	3,13	4,81	1,89	2,53	1,80	0,85	1,46	0,72
2009	Kayseri/ TR72 %	100,00	72,68	73,56	37,98	36,72	45,25	54,43	55,22	16,58

Kaynak: TÜİK

Tablo 40. Çiftçinin Eline Geçen Fiyatlar (Büyükbaş hayvanlar ve ürünleri)

Büyükbaş Hayvanlar ve Ürünleri			2009
Ürün	Ölçü Birimi	Para Birimi	Ortalama Fiyat
Sığır (Saf Kültür) Tosun (12-24 Ay Arası)	Baş	TL	2416,06
Sığır (Saf Kültür) Düve (12-24 Ay Arası)	Baş	TL	2149,10
Sığır (Saf Kültür) İnek (24 Aydan Büyük)	Baş	TL	2628,84
Sığır (Saf Kültür) Boğa (24 Aydan Büyük)	Baş	TL	2908,71
Sığır (Kültür Melezi) Tosun (12-24 Ay Arası)	Baş	TL	1945,82
Sığır (Kültür Melezi) Düve (12-24 Ay Arası)	Baş	TL	1647,53
Sığır (Kültür Melezi) İnek (24 Aydan Büyük)	Baş	TL	2194,19
Sığır (Kültür Melezi) Boğa (24 Aydan Büyük)	Baş	TL	2454,31
Sığır (Kültür Melezi) Öküz (24 Aydan Büyük)	Baş	TL	2400,00
Sığır (Yerli-Diğer) Tosun (12-24 Ay Arası)	Baş	TL	1454,03
Sığır (Yerli-Diğer) Düve (12-24 Ay Arası)	Baş	TL	1211,15
Sığır (Yerli-Diğer) İnek (24 Aydan Büyük)	Baş	TL	1625,57
Sığır (Yerli-Diğer) Boğa (24 Aydan Büyük)	Baş	TL	2002,48
Manda Tosun (12-24 Ay Arası)	Baş	TL	2660,00
Manda Düve (12-24 Ay Arası)	Baş	TL	1363,36
Manda İnek (24 Aydan Büyük)	Baş	TL	1171,12
Manda Boğa (24 Aydan Büyük)	Baş	TL	1717,95
Kültür Dana	kg	TL	1360,82
Melez Dana	kg	TL	1175,81
Yerli Dana	kg	TL	689,41
Manda Dana	kg	TL	835,71
İnek Sütü	kg	TL	0,67
Manda Sütü	kg	TL	1,14

Kaynak: TÜİK

Tablo 41. Çiftçinin Eline Geçen Fiyatlar (Kanatlı)

Kanatlı			Ortalama Fiyat
Ürün	Ölçü Birimi	Para Birimi	2009
Et Tavuğu	Baş	TL	16,03
Yumurta Tavuğu	Baş	TL	7,70
Hindi	Baş	TL	29,05
Kaz	Baş	TL	19,40
Ördek	Baş	TL	12,67
Yumurta	Adet	TL	0,18

Kaynak: TÜİK

Tablo 42. Çiftçinin Eline Geçen Fiyatlar (Küçükbaş Hayvanlar ve Ürünleri)

Küçükbaş Hayvanlar ve Ürünleri			2009
Ürün	Ölçü Birimi	Para Birimi	Ortalama Fiyat
Koyun (Merinos) Kuzu Erkek-Dişi (6 aydan küçük)	Baş	TL	108,00
Koyun (Merinos) Toklu Erkek-Dişi (6-12 ay arası)	Baş	TL	198,00
Koyun (Merinos) Şişek Erkek-Dişi (12-24 ay arası)	Baş	TL	216,00
Koyun (Merinos) Koyun (24 Aydan Büyük)	Baş	TL	258,00
Koyun (Merinos) Koç (24 Aydan Büyük)	Baş	TL	294,00
Koyun (Yerli-Diğer) Kuzu Erkek-Dişi (6 Aydan Küçük)	Baş	TL	138,12
Koyun (Yerli-Diğer) Toklu Erkek-Dişi (6-12 Ay Arası)	Baş	TL	205,13
Koyun (Yerli-Diğer) Şişek Erkek-Dişi (12-24 Ay Arası)	Baş	TL	246,09
Koyun (Yerli-Diğer) Koyun (24 Aydan Büyük)	Baş	TL	294,24
Koyun (Yerli-Diğer) Koç (24 Aydan Büyük)	Baş	TL	393,50
Kılkeçi Oğlak Erkek-Dişi (6 Aydan Küçük)	Baş	TL	79,38
Kılkeçi Çebiş Erkek-Dişi (6-12 Ay Arası)	Baş	TL	135,70
Kılkeçi Gezdan Erkek-Dişi (12-24 Ay Arası)	Baş	TL	163,87
Kılkeçi Keçi (24 Aydan Büyük)	Baş	TL	197,27
Kılkeçi Teke (24 Aydan Büyük)	Baş	TL	245,96
Koyun Sütü	Kg	TL	1,18
Keçi Sütü	Kg	TL	1,83
Yapağı (Yerli)	Kg	TL	1,74
Kıl	Kg	TL	1,50

Kaynak: TÜİK

Tablo 43. Çiftçinin Eline Geçen Fiyatlar (Diğer hayvanlar ve ürünleri)

Diğer Hayvanlar ve Ürünleri			2009
Ürün	Ölçü Birimi	Para Birimi	Ortalama Fiyat
Bal (Süzme)	kg	TL	15,61
Bal (Petek)	Kg	TL	19,48
Balmumu	Kg	TL	12,88

Kaynak: TÜİK

Tablo 44. Çiftçinin Eline Geçen Fiyatlar (Diğer hayvansal ürünler)

Diğer Hayvansal Ürünler			2009
Ürün	Ölçü Birimi	Para Birimi	Ortalama Fiyat
Manda Eti	kg	TL	8,47
Sığır Eti	kg	TL	14,12
Koyun Eti	kg	TL	16,04
Sığır Derisi	kg	TL	32,93
Manda Derisi	kg	TL	27,70
Koyun Derisi	kg	TL	5,66
Kıl Keçisi Derisi	kg	TL	4,31
Tavuk Eti	kg	TL	4,50
Tereyağı	kg	TL	9,15

Kaynak: TÜİK

5.3. Kayıtlı Hayvancılık İşletmeleri

Kayseri’de kayıtlı hayvancılık işletmelerinin dağılımı incelendiğinde (Tablo 45), toplam hayvan sayısının %12’sine karşılık gelen işletmelerin %59,06’sı 1-5 baş hayvan, toplam hayvan sayısının %8’ine karşılık gelen işletmelerin %20,7’sinin 5-10 baş hayvan ve toplam hayvan sayısının %6,5’ine karşılık gelen işletmelerin %12,7’sinin 10-20 baş olan ve ekonomik ve teknik anlamda verimli olmayan küçük aile işletmeciliğinden meydana geldiği görülmektedir.

Toplam hayvan sayısının %17,5’ine karşılık gelen 20-50 baş arası küçük işletmeler ise toplam işletme sayısının %6,4’ünü oluşturmaktadır. Buna göre 50 baş ve altı işletmelerin toplam kayıtlı işletmeler içindeki payı %98,85’e ve toplam hayvan sayısının %46,38’ine karşılık gelmekte olup, bu durum iç ve dış pazarda rekabet edebilirlik durumunu oldukça azaltmaktadır. Şekil 14’de hayvancılık işletmelerinin büyüklük gruplarına göre dağılımı gösterilmiştir.

Küçük işletmeler üretim maliyetini düşürmede ve hayvanlarını pazarlamada büyük işletmeler kadar başarılı olamamaktadır. Ürün (et ve süt), yem ve diğer üretim girdilerinin fiyatlarındaki istikrarsızlık da bir başka önemli sorundur. Hayvan envanterinin genetik kalitesinin göreceli olarak düşük olması, hayvan başına et ve süt veriminin yükseltilmesinde ciddi bir engeldir. Büyükbaş sığır besiciliği ve süt sığırcılığı büyük şehir yakınlarında yeterli ve kaliteli kaba yem üretmeden yapılmaktadır. Bu tür işletmeler üretim maliyetini düşürmedikleri gibi, yerleşim ve su havzalarında ciddi çevre riskleri de yaratmaktadır. İşletmelerin besleme ve bakım konularında teknik bilgi eksikliği vardır. Desteklemelerde mutlaka verimliliğin artırılmasını, yem maliyetini düşürmesini ve işletme ölçeklerinin büyümesini de göz önünde bulundurmalıdır (Kayseri İli Tarım Master Planı).

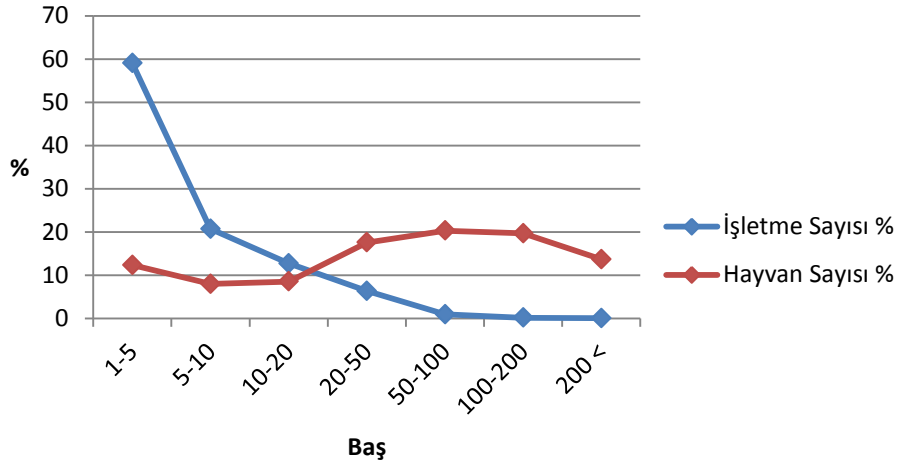

Tablo 45. Hayvancılık İşletmelerinin Büyüklüklerine ve Sayılarına Göre Dağılımı

İşletme Büyüklük Grupları (Baş)	İşletme Sayısı		Hayvan Sayısı	
	Adet	Oran %	Adet	Oran %
1-5	19.849	59,06	23.550	12,34
5-10	6.957	20,70	15.209	7,97
10-20	4.276	12,72	16.250	8,52
20-50	2.139	6,36	33.500	17,56
50-100	316	0,94	38.714	20,29
100-200	57	0,17	37.507	19,66
200 <	13	0,04	26.100	13,68
TOPLAM	33.607	100,00	190.824	100,00

Kaynak: Tarım İl Müdürlüğü (Büyükbaş)

Hayvancılık İşletmelerinin Büyüklük Gruplarına Göre Dağılımı

Şekil 14. Hayvancılık İşletmelerinin Büyüklük Gruplarına Göre Dağılımı

KDSYB soy kütüğüne kayıtlı 1149 işletme, 4 kooperatif, 24 şirket bulunmaktadır. Ön soyküğüne kayıtlı 12163 işletme, 4 kooperatif, 23 şirket bulunmaktadır. Tablo 46'da bu işletmelere ilişkin veriler sunulmaktadır.

Tablo 46. Soykütüğü ve ön soykütüğüne kayıtlı işletmeler

	İşletme	Kooperatif	Şirket	Toplam
Soykütük	1.120	4	24	1149
On soykütük	12.163	34	23	12220
Toplam	13.283	4	47	13.335

Kaynak: Kayseri İli Damızlık Sığır ve Yetiştiricileri Birliği, 2011

İslah veri tabanında soykütüğü ve ön soykütüğüne kayıtlı dişi sığır sayısı ise aşağıdaki şekildedir;

- Soykütüğü : 18.573
- Ön soykütüğü : 29.563

KDSYB kayıtlı soykütüğü işletmelerinin sayısı az olmasına rağmen, soykütüğü ve önsoykütüğü işletmelerinin dişi sığır sayılarında aynı oranda farklılık yoktur. Bu da büyük işletmelerin birliğe kayıt olduğunu, ön soykütüğünde bulunan 12163 işletme sahibinin küçük ölçekli işletmelere sahip oldukları anlaşılmaktadır.

Tarım İl Müdürlüğü 2011 yılı verilerine göre 18.02.2011 tarihi itibarıyla toplam soy ve ön-soy kütüğüne kayıtlı işletme sayısıysa Tablo 47’de sunulmaktadır.

Tablo 47. 18.02.2011 Tarihi İtibarıyla Soy - Önsoy Kütüğüne Kayıtlı İşletme ve Sığır Sayısı

Yıllar	Soy Kütüğü		Önsoy Kütüğü		Toplam	
	İşletme Sayısı	Sığır Sayısı	İşletme Sayısı	Sığır Sayısı	İşletme Sayısı	Sığır Sayısı
2010	1170	41.054	12.272	45.434	13.442	86.488

Kaynak: Tarım İl Müdürlüğü

5.4. Canlı Hayvan ve Hayvansal Ürünler Değeri

Bazı hayvansal ürünlerin 2009 yılındaki üretim değerleri Tablo 48’de sunulmuştur.

Tablo 48. Bazı Hayvansal Ürünlerin 2009 yılı Kayseri Üretim Değerleri

ÜRÜN ADI	ÜRETİM		ÜRETİM DEĞERİ (TL)	%
Et (Ton)	Kırmızı	12.927,489	212.065.228	41,66
	Beyaz	6.330,196		
Süt (Ton)	234.290		166.137.478	32,64
Bal (Ton)	590		10.359.442	2,04
Yumurta(1000)	665.314		120.491.513	23,67
	Toplam		509.053.661	100

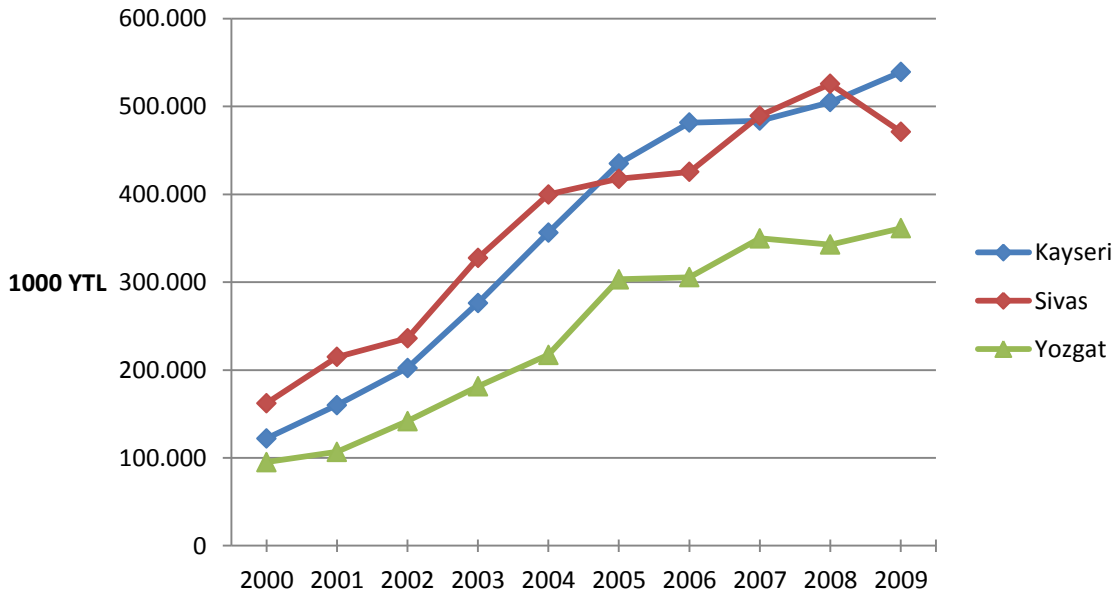
Kaynak: TÜİK

Tablo'ya göre üretim değeri en fazla sırasıyla et, süt ve yumurta üretiminden sağlanmaktadır. İlk sırada gelen et üretiminde ise kırmızı et başı çekmektedir.

Şekil 15 ve 16'da TÜİK verilerine göre TR72 Düzey 2 Alt Bölgesinde yer alan illerin yıllar itibariyle canlı hayvanlar değeri ve hayvansal ürünler değeri sunulmaktadır.

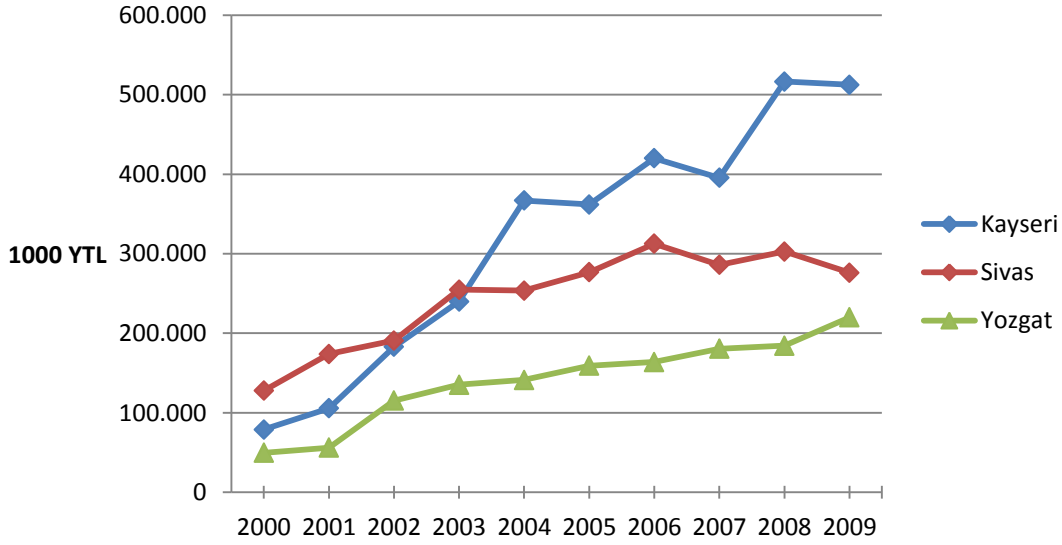
2009 yılı TÜİK verilerine göre, canlı hayvanlar değeri ve hayvansal ürünler değeri yıllar itibariyle lineer bir şekilde artmıştır. TR72 Bölgesinde yer alan iller bazında ise Kayseri hem canlı hayvanlar hem de hayvansal ürünler değeri bakımından en üst sırada gelmektedir.

Canlı Hayvanlar Değeri

Şekil 15. TR72 Düzey 2 Alt Bölgesinde Yer Alan İllerin Yıllar İtibariyle Canlı Hayvanlar Değeri

Hayvansal Ürünler Değeri

Şekil 16. TR72 Düzey 2 Alt Bölgesinde Yer Alan İllerin Yıllar İtibariyle Hayvansal Ürünler Değeri

5.5. Canlı Hayvan ve Et Pazarlama Kanalları⁶

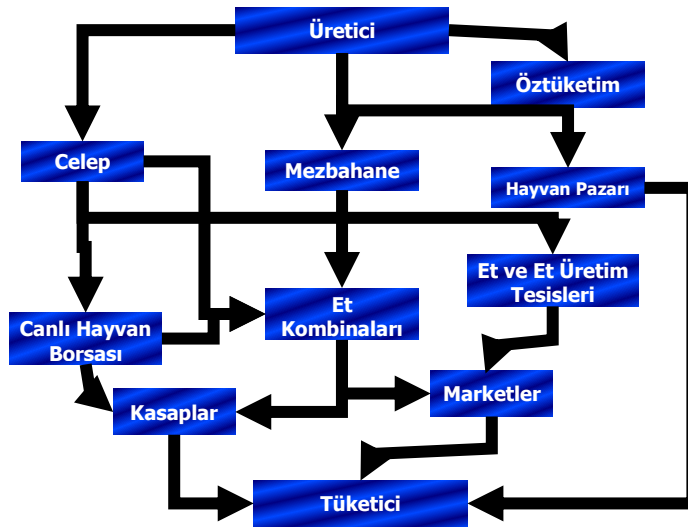
Kayseri’ de hayvan ve hayvansal ürünler pazarlamasında üretici ile tüketici arasında sayıları bazen 5-6’yı bulan pazarlama organları bulunmaktadır. Bunlar arasında önemli rol oynayanlar Et ve Balık Kurumu-Celep-Pazar-Et Kombinaları ile Et ve Et Ürünü İşleme Tesisleridir.

Kayseri’de besicilik özellikle pastırma ve sucuk yapımı ile kurban bayramında il içi ve diğer illerde satılmak üzere yapılmaktadır. Kesilen hayvanlar iç piyasaya verildiği gibi Ankara’da borsada satılmak üzere karkas olarak gönderilmektedir. Besicilik için hayvanlar çiftçilerden veya hayvan pazarından temin edilmektedir. Kayseri merkezde bir canlı hayvan borsası mevcut olup az sayıda hayvan alım-satım işlemi yapılmaktadır. Kayseri merkez, Develi, Pınarbaşı ve Bünyan ilçelerinde canlı hayvan pazarları mevcuttur. Hali hazırda, Bünyan İlçe Merkezi ve Sarıoğlan İlçesi Çiftlik Beldesinde kurulan hayvan pazarları ruhsatlıdır. Bu ruhsatlı hayvan pazarlarından Bünyan Merkez ilçede haftanın Pazar günü, Sarıoğlan İlçesi Çiftlik Beldesinde ise haftanın Perşembe günleri canlı hayvan pazarı kurularak büyükbaş ve küçükbaş hayvan alım satımı yapılmaktadır. Develi Hayvan Pazarı, Canlı Hayvan Borsası konumundadır. Bu pazarlardan özellikle Kayseri’deki pastırma- sucuk imalathaneleri canlı hayvan almaktadır. Hayvan alım-satımı yapanlar da (celep-cambaz) buralardan aldıkları hayvanları Et Kombinaları ile Et ve Et Ürünü İşleyen İşletmelere satmaktadırlar. Kayıt dışılığı önlemek amacıyla üreticinin Et Kombinaları ile Et ve Et Ürünü İşleyen Tesislere ulaşmasının sağlanması gerekir. Bunun için de Üreticilerin örgütlenmesi ile vergilendirmede üretici lehinde düzenleme yapılması başrolü oynayacaktır.

Canlı hayvanların yem ihtiyacı Kayseri ve civar illerdeki Yem Fabrikalarından karşılanmaktadır.

⁶ Bu bölümün büyük bir bölümü Kayseri İli Tarım Master Planından alınmıştır.

Kayseri’ de et pazarlama kanalları aşağıdaki gibidir

Şekil 17. Et Pazarlama Kanalı (Kayseri İli Tarım Master Planı)

Kayseri’ de canlı hayvan ve et ürünleri pazarlamasında mevcut sorunların giderilebilmesi için canlı hayvan pazarlarının altyapısı modernleştirilmeli (ahır, mezbaha, yem tedariki, haberleşme, nakliye hizmetleri), pazarda hergün arz-talep durumuna göre kalite bazında tek bir fiyat belirlemelidir. Pazarda malını satan üretici parasını tahsil etmede hiç bir riskle karşılaşmamalıdır. Canlı hayvan borsası daha faal olmalıdır.

5.6. Hayvan Hastalıkları ve Mücadele

Tablo 49’da Tarım İl Müdürlüğü tarafından yapılan sağlık taramalarının hayvan cinslerine göre sayısı ve Tablo 50’de ise hastalıklara göre aşılama miktarları sunulmaktadır. Buna göre, Kayseri’de yaygın görülen ve yayılma potansiyeli olan hastalıklara karşı, büyükbaş hayvanlarda ŞAP, sığır brucellosis, theileriosis, leptospirosis aşılması, küçükbaş hayvanlar içinse ŞAP, koyun keçi vebası, koyun keçi çiçek, koyun brucellosis, enteroxemi, agalaxia hastalıklarına karşı aşılama yapılmıştır. Kanatlılar içinse bir mücadele programı izlenmemiştir.

En fazla aşılama itlaf maliyeti çok yüksek olan ve bulaşıcı olan ŞAP ve koyun keçi vebası için yapılmıştır.

Tablo 49. Hayvancılık – Sağlık Taramaları

Tarama Yapılan Hayvanın Cinsi	Yapılan Tarama sayısı
Büyükbaş	460.257
Küçükbaş	734.563
Tek tırnaklı	3
Kanatlı	499.077
Kedi – köpek	9.502
Arıkovanı	11.457
Toplam	1.714.859

Kaynak: Tarım İl Müdürlüğü, 2010

Tablo 50. Hayvancılık - Aşılama Miktarları

Hastalık adı	Büyükbaş	Küçükbaş	Kedi- köpek	Kanatlı
Şap	352.939	188.525	-	-
Koyun - keçi vebası	-	320.924	-	-
Koyun - keçi çiçek	-	14.809	-	-
Kuduz	-	-	6.545	-
Sığır brucellosis	6.312	-	-	-
Koyun brucellosis	-	54.602	-	-
Newcastle	-	-	-	-
Anthrax	-	-	-	-
Enterotoxemi	-	16.349	-	-
Agalaxia	-	1.280	-	-
Theileriosis	130	-	-	-
Leptospirosis	200	-	-	-
Toplam	359.581	596.489	6.545	-

Kaynak: Kayseri Tarım İl Müdürlüğü, 2010

5.7. Bal Üretimi

Kayseri yüksek rakımı ve florasıyla arıcılık ve bal üretimi bakımından önemli bir potansiyele sahiptir. Bal üretiminde, TR72 Bölgesinde Sivas'tan sonra ikinci sırada gelmektedir. Kayseri'de bal üretimi Erciyes Dağı'nın etekleriyle Develi, Yahyalı, Tomarza ve Sarız ilçelerinde dağlık bölgelerde ve yaylalarda yapılmaktadır.

Ayrıca, Kocasinan, Melikgazi, Özvatan ve Pınarbaşı ilçelerinde de bal üretimi önem arz etmektedir. Melikgazi sınırlarında bulunan Erciyes Dağı eteklerinde uzun süreli flora varlığı olduğundan bal üretimi gelişmektedir (Kayseri İli Tarım Master Planı).

Kayseri’de Tarım İl Müdürlüğü 2010 yılı verilerine göre, 884 adet kara kovan, 37.992 adet fenni kovan olmak üzere, toplam 38.876 adet kovan bulunmaktadır. Üretilen balın fenni kovanda üretilen bala göre daha pahalı satılabildiği kara kovan sayısı toplam kovan sayısının %2,27’sini oluşturmaktadır.

TÜİK verilerine göre, bal üretimi 2005 yılından 2009 yılına kadar olan süreçte Türkiye’de, TR72 Bölgesinde ve Kayseri’de sırasıyla %0,40, % 7,63 ve %23,87 oranında düşmüştür. Kayseri’de bal üretiminde önemli oranda düşme meydana gelmesinin sebepleri arasında yaz aylarında görülen yağışların ve hava sıcaklıklarının yüksek olması yer almaktadır. Kayseri 2009 yılı TÜİK verilerine göre, Türkiye bal üretiminin %0,72’sini ve TR72 Bölgesi bal üretiminin %16,58’ini karşılamaktadır.

2009 yılı TÜİK verilerine göre bal üretiminden Kayseri’de çiftçinin eline geçen fiyat Tablo 51’de sunulmaktadır. Çiftçinin eline geçen fiyatlar sırasıyla en fazla petek bal, süzme bal ve bal mumu üretiminden elde edilmiştir. 2009 yılında üretilen balın üretim değeri 10.359.442 TL’dir. Et (kırmızı ve beyaz), süt, bal ve yumurtanın toplam üretim değerinin %2,04’üne karşılık gelmektedir.

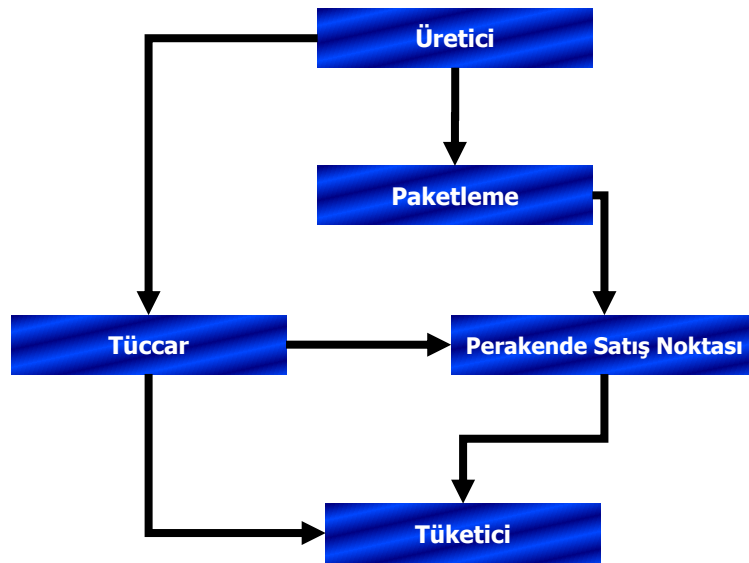
Tablo 51. Kovan Sayısı

ARICILIK (KOVAN)	Adet
Kara Kovan Sayısı	884
Fenni Kovan Sayısı	37.992
Toplam	38.876

Kaynak: Kayseri Tarım İl Müdürlüğü, 2010

Kayseri’de faaliyet gösteren 123 üyeli bir Arı Yetiştiricileri Birliği mevcuttur.

Kayseri’de bal pazarlama kanalları Şekil 18’de gösterilmektedir.

Şekil 18. Bal Pazarlama Kanalları (Kayseri İli Tarım Master Planı)

Bal yanında polen, arı sütü, propolis, arı zehiri gibi ürünlerle üretim çeşitlendirmesi yapılmalıdır. Ayrıca bal paketleme tesislerine önem verilmeli ve balda kalıntı seviyesine dikkat edilmelidir.

5.8. Süt ve Süt Ürünleri

Toplumun dengeli ve sağlıklı beslenebilmesi için hayvansal kaynaklı ürünler içinde önemli bir yer tutan süt ve süt ürünlerinin tüketimi, ülke nüfusuna göre oldukça düşük bir düzeydedir. Ayrıca süt ve süt ürünlerinin tüketiminde ürünün gıda değeri kadar hijyenik şartlarda üretilip tüketiciye ulaştırılması da önemlidir. Türkiye’de süt ve süt ürünlerinin işleyişi içerisinde küçük aile işletmeleri, özel sektör, kooperatifler ve birlikler yer almaktadır.

2009 yılı TÜİK verilerine göre Kayseri’de 218.584 ton inek sütü, 820 ton manda sütü, 13.246 ton koyun sütü ve 1640 ton keçi sütü üretimi yapılmıştır.

2010 yılında toplanan kayıtlı süt miktarı 73.000.000 litreyken, toplanan bu sütün pazar değeri olarak üreticiye 51.100.000 TL ödeme yapılmıştır. Toplam sütün %39’una karşılık gelen 28.365.303 litre süt, Kayseri İli Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği (KDSYB) tarafından toplanmış, bu süte karşılık üreticiye, toplam ödenen miktarın %43,5’ine karşılık gelen 22.323.927 TL ödeme yapılmıştır.

Bölgede sağlanan süt teşviklerinin artırılması ihtiyacı ortaya çıkmaktadır.

Kayseri’de kayıtlı olarak toplanan süt miktarı kadar kayıtlı olmayan bir üretim potansiyelinin bulunduğu da tahmin edilmektedir. Halihazırda Kayseri’de toplanan sütün yarısı kayıt altına alınarak vergilendirilebilmektedir. Kayıtlı olmayan sütün piyasaya kazandırılması, bölge ekonomisine olumlu katkı yapacaktır.

Tablo 52’de Kayseri ili Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği tarafından 2010 yılında toplanan kayıtlı sütün aylara göre dağılımı sunulmaktadır.

Tablo 52. Kayseri ili Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği Tarafından Toplanan Sütün Dağılımı

Ay	Toplanan Miktar (litre)	Tutar (TL)
Ocak	1.628.565	1.498.131,73
Şubat	1.608.631	1.433.254,01
Mart	2.458.681	1.919.550,98
Nisan	2.549.885	1.968.835,75
Mayıs	2.949.047	2.259.593,72
Haziran	3.016.658	2.345.349,57
Temmuz	3.434.324	2.698.244,80
Ağustos	2.313.428	1.840.644,68
Eylül	2.121.750	1.682.905,68
Ekim	2.040.445	1.624.569,15
Kasım	1.955.641	1.553.041,38
Aralık	2.288.248	1.782.517,71
Toplam	28.365.303	22.606.639,16

Kaynak: KDSYB

2010 yılı içerisinde Temmuz ayında toplanan süt miktarı 3.434.324 litre ile en yüksek seviyede iken Şubat ayında buzağılama dönemlerinin yaklaşması (kuru dönem) ile süt miktarı 1.608.631 litreye gerilemiştir. Arz ve talep dengesi açısından, süt fiyatlarının korunmasında buzağılama döneminin tüm yıla dağılımı, bu amaçla suni tohumlamanın yaygınlaştırılması son derece önem arz etmektedir.

Çiftçinin eline geçen fiyatlar açısından incelendiğinde, en fazla keçi sütü, koyun sütü, manda sütü ve inek sütünden gelir elde edilmektedir.

Tereyağı açısından ise 2009 yılı verilerine göre çiftçinin eline geçen fiyat kg başına 9,15 TL'dir.

Kayseri'de KDSYB örgütlü süt toplama görevini üstlenmiştir. Aynı zamanda birlik vasıtasıyla toplanan sütün hijyenik olarak sağımı ve soğuk süt zinciri ile kalitesinin korunmasına katkı sağlanmaktadır.

Bölge ekonomisi açısından önemli bir yere sahip olan süt endüstrisi, çeşitli sorunlarla karşı karşıyadır. Bu sorunların başında soğuk zincirin yetersiz olması sebebiyle sütte bakterilerin üremesi söz konusudur. İnsanların sağlıklı beslenebilmesi için en önemli besin kaynaklarından biri olan süt günlük toplanılırsa 8 °C dereceden daha fazla olmamak üzere, günlük toplanmazsa 6 °C dereceden daha fazla olmamak üzere hemen soğutulmak zorundadır. Bununla birlikte süt, brusella, tuberküloz gibi hastalıklardan ari olmalıdır. Bu sütün pazarlanacağı yere kadar soğuk zincirin muhafaza edilmesi, sütün kalitesinin korunması ve bölge ekonomisine ilave bir katma değer sağlanmasına katkı sağlayacaktır.

Sütte karşılaşılan bir başka sorun kalite ve sağlık açısından önem taşıyan somatik hücre sayısının fazlalığıdır. Bu nedenle, somatik hücre sayısını azaltan etkenler başında hayvan sağlığı, sağım hijyeni, besleme ve bakım uygulamaları gelmektedir. Bir başka sıkıntı sütte, hayvanlara uygulanan ruhsatlı ürünler ya da gerekli maddelerin bırakılma dönemi içinde bulunmayan hayvanlardan elde edilmesi, dolayısıyla kalıntı ihtiva etmesidir. Bütün bunlar etkili bir kontrol mekanizması ile işletmelerde etkin bir laboratuvar altyapısı ve bilinçli çiftçi

gerektirmektedir. Bu nedenle sektörde sağım hijyeni, yem hijyeni ve hayvan bakım ve besleme konularında bilgili ara eleman ihtiyacı duyulmaktadır.

İlde Sarioğlan, Felahiye, Akkışla ve Yeşilhisar ilçelerinde bulunan Köylere Hizmet Götürme Birlikleri Süt Toplama Merkezleri topladıkları sütü Konya'ya, Develi'de kurulu Saray Halı Damızlık İşletmesi de Adapazarı'na vermektedir. Pınarbaşı İlçesinden Ankara iline de az miktarda çıkış yapılmaktadır. Saray Halı Damızlık İşletmesi ürettiği sütü İldeki diğer üreticilerden daha fazla fiyatla satmaktadırlar. Fiyatın yüksekliği tek işletmeden, bir örnek ve üretim miktarının aynı olması büyük rol oynamaktadır (Kayseri İli Tarım Master Planı).

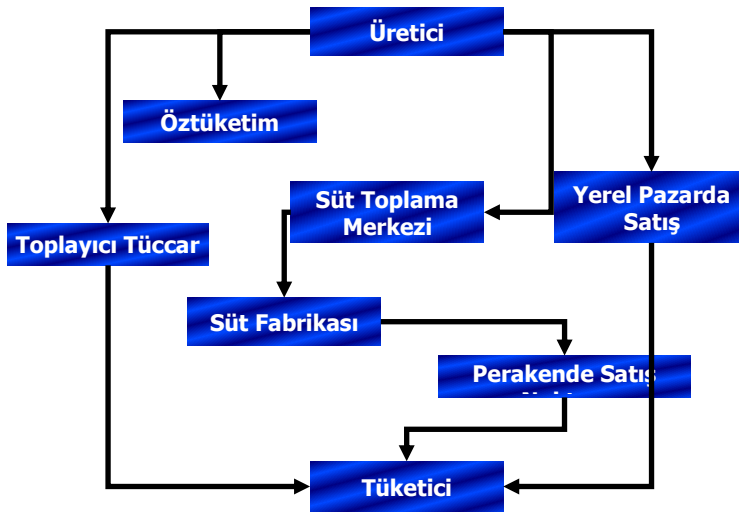
İlde bulunan süt işleme tesisleri ürettikleri süt ürünlerinin büyük miktarını il içinde pazarlamaktadır. Sütün sanayiye ulaşmadan çiğ olarak tüketiciye ulaştığı pazarlama zincirinde süt üreticisi-toplayıcıları-sokak sütçüsü gibi araçlar bulunmaktadır. Çoğu zaman üretici aynı zamanda sokak sütçüsü görevini de yerine getirip sütü tüketiciye ulaştırmaktadır. Sütün işlenip çeşitli süt mamulleri olarak tüketiciye ulaştırıldığı durumda ise üreticiden çıkan süt, toplayıcı-sanayi-toptancı ve perakendeciden oluşan bir pazarlama zinciri ile pazarlanmaktadır. Sütün kooperatiflere ait tesislerde işlendiği durumda süt, köy toplayıcıları yanında doğrudan kooperatif üyesi üreticiden de temin edilmektedir. Kayseri İlinde üretilen süt ve süt mamullerinin çoğunlukla ambalajlama eksikliği nedeniyle daha çok dışarıdan gelen ürünler pazar bulmaktadır (Kayseri İli Master Planı).

İlde hayvanların verimlerinin düşük olması, aile işletmeciliği şeklinde hayvancılık yapılması, süt fiyatlarının düşük olması, ticari anlamda hayvancılığı sınırlayan faktörler arasındadır.

Kayseri'de süt verimi ve kalitesi yüksek boğa ırklarının spermalarının kullanımının yaygınlaştırılarak, süt verimi yüksek hayvan ırklarının yaygınlaştırılması gereklidir.

Ulusal ve uluslararası ölçekte rekabet edebilecek seviyede tüketici taleplerine uygun ürün çeşitlendirmesi (light ürünler, laktozsuz süt ve süt ürünleri vb.) ve marka oluşturulması, bölgede üretilen ürünlerin katma değerini artıracaktır. Ayrıca il mevcut süt ve süt işleme tesislerinin kapasite artırımına, entegre süt tesislerinin sayısının artırılmasına ve modernizasyonuna ihtiyaç duymaktadır. Ayrıca süt ve süt ürünlerine yönelik talep artırılmalıdır.

Kayseri’de süt pazarlama kanalları aşağıdaki şemada gösterilmektedir.

Şekil 19. Süt Pazarlama Kanalları (Kayseri ili Tarım Master Planı)

5.9. Beyaz Et ve Yumurta

Genel olarak, tavuk eti ve yumurta tüketimi ülkemizde yetersizdir. Gelişmiş ülkelerde kişi başı tavuk tüketimi, 15 ile 27 kg/yıl iken ülkemizde 2002 yılında 10.5 kg/yıl iken 2008 yılında 15.7 kg/yıl olabilmıştır (http://www.ispartatarim.gov.tr/yetistiricilik_detay.asp?id=168). Tüketimi artırıcı kampanyalara ağırlık verilmelidir.

Kayseri, TR72 Bölgesi beyaz et üretiminde önemli bir konumdadır. Kanatlı sektörüne yönelik olarak Kayseri'nin beyaz et ve yumurta üretiminde ulusal ve uluslararası ölçekte rekabet edebilir bir yapıya kavuşturulması, bunun için de marka destekli entegre kanatlı tesislerinin yanında girdi fiyatlarının düşürülmesi için yem üretim tesislerinin desteklenmesi gereklidir. Rekabet edebilirlik açısından, gıda güvenliği özellikle yumurta ve yem hijyenine yönelik bilgilendirme ve bilinçlendirme çalışmaları gerçekleştirilmeli, üretimde hayvan refahı kuralları dikkate alınmalıdır. Ayrıca, çevreye dost üretim modelleri desteklenmeli atık yönetimi ve tavuk gübresinde kompost yönetimine önem verilmelidir.

6. TARIMSAL SANAYİ VE GIDA İŞLETMELERİ

2010 yılı itibariyle Kayseri’de ilçeler bazında izinli gıda işletme durumları Tablo 53’de yer almaktadır. Buna göre, Kayseri’de üretim amaçlı toplam 851, satış ve toplu tüketim amaçlı 3582 işletme faaliyet göstermektedir. Diğer ilçelere göre dikkate değer bir biçimde en fazla üretim ve satış ve toplu tüketim amaçlı işletme barındıran ilçeler Kocasinan ve Melikgazi ilçeleridir.

Tablo 53. İzinli Gıda İşletmelerinin İlçeler Bazında Dağılımı

İlçesi	Üretim Yeri	Satış ve Toplu Tüketim yeri
Akkışla	1	25
Bünyan	15	80
Develi	45	150
Felahiye	5	40
Hacılar	9	35
İncesu	17	45
Kocasinan	344	1207
Melikgazi	312	1380
Özvatan	5	25
Pınarbaşı	11	130
Sarıoğlan	5	50
Sarız	10	50
Talas	33	150
Tomarza	14	75
Yahyalı	12	90
Yeşilhisar	13	50
Toplam	851	3582

Kaynak: Kayseri Tarım İl Müdürlüğü, 2010

Kayseri’de faaliyet gösteren tarımsal sanayi işletmeleri, sayıları ve faaliyet alanları itibariyle Tablo 54’de sunulmaktadır.

Bu çerçevede, Kayseri ilinde toplam 678 adet işletme faaliyet göstermekte olup, fırın ve unlu mamul ve pasta üretimi konusunda faaliyet gösteren işletmeler sayıca ağırlıktadır. Bunları şekerli mamüller ve süt işleyen işletmeler takip etmektedir.

Tablo 54. Kayseri ilinde faaliyet gösteren İzinli İşletmelerin Faaliyet Alanları İtibariyle Dağılımı

Faaliyet Alanı	Tesis Sayısı	Faaliyet Alanı	Tesis Sayısı
Fırın (Merkez)	229	Sarımsak Paketleme	1
Fırın (İlçe)	72	Kuruyemiş Paketleme	21
Unlu Mamul ve Pasta Üretimi	117	Kahve Paketleme	2
Un Fabrikası	17	Tuz Paketleme	4
Karma Yem Fabrikası	7	Baharat Paketleme	10
Arı Yemi Üretimi	2	Yumurta Paketleme	24
Et Kemik Unu (Rendering)	1	Petek Üretimi	2
Mineral Yem Fabrikası	1	Çemen Paketleme	2
Süt İşleyen İşletmeler	28	Bakliyat Paketleme	11
Dondurma Üretimi	19	Karbondioksit üretimi	1
Tabildot Yemek Üretimi	11	Şekerli Mamuller (Şekerli Mamüller+ Meyve Sebze işleme+ Bisküvi, gofret üretimi)	29
Kanatlı Parçalama	12	Meyve Sebze İşleme	5
Kırmızı Et Parçalama	7	Bitkisel Yağ Dolumu	3
Kombinalar	10	Alkollü İçecekler	1
Mamul Madde Üretimi	9	Alkolsüz İçecekler	4
1.Sınıf Mezbaha	3	Bitkisel Çay + Siyah Çay	2
3.Sınıf Mezbaha	11		

Kaynak: Kayseri Tarım İl Müdürlüğü, 2010

Gıda İşletmeleri ile ilgili olarak Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından kurulan 174 Alo Gıda Hattı'na şu ana kadar Kayseri ilinde toplam 508 adet şikâyet gelmiş olup; 505 adeti sonuçlandırılmış 3 adeti ise güncellenerek sonucu beklenmektedir. Bu şikâyetler sonucu, yapılan Tarım İl Müdürlüğü denetimlerimde; 98 işletmeye idari para cezası, 39 işletmeye de üretimden men cezaları verilmiştir.

Gıda Kontrol ve Denetim Hizmetlerine yönelik olarak Kayseri Tarım İl Müdürlüğü tarafından 2010 yılında Kayseri'de bulunan toplam 4433 adet gıda üretim, satış ve toplu tüketim yerlerinde yıl içinde 3037 denetim yapılmış olup, üretim izni bulunmayan, teknik ve hijyenik şartlara haiz olmayan 303 işletme hakkında idari para cezası uygulanmıştır. Tablo 55'de Tarım İl Müdürlüğü tarafından 2010 yılında aylar bazında yürütülen gıda kontrol hizmetlerine ilişkin bilgiler sunulmuştur. Bu çerçevede, Tarım İl Müdürlüğü'nce 2010 yılında gıda amaçlı toplam 2002 üretim ve 1035 satış ve toplu tüketim yeri kontrole tabi tutulmuş, 303 işletmeye idari para cezası ve 39 işletmeye ise üretimden ve faaliyetten men cezası verilmiştir.

Tablo 55. Tarım İl Müdürlüğü Gıda Kontrol Hizmetleri

Aylar	Üretim Yerleri	Gıda Satış ve Toplu Tüketim yerleri
Ocak	123	60
Şubat	188	68
Mart	229	117
Nisan	148	68
Mayıs	169	112
Haziran	175	107
Temmuz	170	56
Ağustos	169	63
Eylül	129	131
Ekim	149	66
Kasım	169	67
Aralık	184	120
Toplam	2002	1035

Kaynak: Kayseri Tarım İl Müdürlüğü, 2010

Sektörde öne çıkan konular arasında, gıda hijyeni ve güvenilir gıda üretimine yönelik tanımlanmış prosedürlerin yeterince uygulanamaması, küçük ve orta ölçekli işletmelerin ağırlıklı olması ve altyapı eksikliği, düşük kapasite kullanımı, bitkisel ve hayvansal kaynaklı gıdada ulusal ve uluslararası ölçekte rekabet edebilir bir markalaşma sürecinin yeteri kadar gelişmemiş olması, nitelikli ara eleman eksikliği çekilmesi, işleme, paketleme tesislerinin yetersizliği ve pazarlama sorunları bulunmaktadır.

Gıda da başta et ve süt ile süt ürünleri, diyet ürünler, dondurulmuş gıda ürünleri, meyve suları ve içecek sektörü, su segmenti, su ürünleri, üçüncü nesil ürünler, paketlenmiş un ve unlu mamuller, şeker Kayseri’de geliştirilebilir alanlar olarak öne çıkmaktadır.

7. DİĞER

7.1. Coğrafi İşaretler

Tescilli coğrafi işaret almış ürünler, Bünyan El Halısı, Yahyalı El Halısı, Kayseri Sucuğu, Kayseri Pastırması, Develi Cıvıklısı, Kayseri Mantısı, Soğanlı Bebeği, Yamula Patlıcanı gibi ürünler bulunmaktadır (www.tpe.gov.tr).

Kayseri Ticaret Borsası tarafından yapılan çalışmalarda, turizm açısından Erciyes Dağı, Deve Gölü, Sultan Sazlığı, Yedigöller, Karlı Göl, Hacer Boğazı (Yedigöller), Ağcaşar Baraj Gölü, Zile Acısuyu, Tekir Yaylası, Derebağ Şelalesi, Aladağlar, Suna Yaylası, Tekneli Yaylası, Köşk Yaylası, Dişdöken Yaylası, Kapuzbaşı Şelaleleri, Elif Şelalesi, Yeşilköy Şelaleleri Hacer Ormanları, Zamantı Vadisi, Zamantı Kanyonu bulunmaktadır. Bu yerlerden bir kısmı rafting ve doğa yürüyüşü ve turizmi açısından değer taşımaktadır.

Tarihi değerler açısından, Çifte Medrese, Kayseri Ayşepınar, Soğanlı Harabeleri, Kültepe Höyüğü, Döner Kümbet (Şah Cihan Hatun Kümbeti), Havadan Köyü Külliyesi, Şıhlı (şeyhli) Medresesi, Hamidiye Medresesi, Kayseri Kalesi, Dışkale, Melikgazi (Pınarbaşı), Develi Kalesi, Öksüt Kalesi (Develi), Akkışla Kalesi, Viranşehir, Zamantı Kalesi (Pınarbaşı), Zengibar Kalesi(Yeşilhisar) önemli yapıları arasında yer almaktadır.

Kayseri’de yağlama, yağmantısı, kesme çorba, börek aşısı çorba, arabaşı çorbası, toğga çorbası, kurubamya çorbası, kurşunaşısı, prov mantısı, tepsi mantısı, katmer ve bazlaması, tandır böreği, su böreği, yağlamapehli, aside, yoğurt tatlısı, pekmez helvası, sütü, nevine, çemen, gilaburu (kızılıcak), gömeç fasulyesi, cırgalan biberi, İncesu üzümü, Yahyalı ve Yeşilhisar’ın şekerpancarı, elma ve kayısı gibi meyveleri, Sarız’ın balı, Develi’nin pırtımpırt yemeği, Yahyalı’nın bezdirme, üzümlü, çenetli böreği, sobada çekilen pekmez ve cevizi, dolaz, borani, çete ovalaması, çiriş, keşkef, ögelemeç, dızman, homaç, gosgos helvası, kıvrıma, telteli (pişmaniye) gibi ürünler de tescil alabilecek ürünleri arasında yer almaktadır

(<http://www.kayso.org.tr/b2b/kaysobilgi/dosyalar/3648kapak.pdf> ve Kayseri Ticaret Borsası).

Bu tür ürünlerin tescilli coğrafi işaretler kapsamına alınması ve yerel ürünlerin ulusal ve uluslararası ölçekte rekabet edebilir şekilde bir markalaştırılarak ticarileştirilmesi gerekmektedir.

7.2. Üretici Örgütleri

Tablo 56'da Kayseri ilinde faaliyet alanlarına göre üretici örgütleri/birlik/kooperatif ve üye sayısı sunulmaktadır.

Tablo 56. Üretici Örgütleri/Birlikler/Kooperatifler

Kooperatif/Birlik	Sayısı	Ortak / Üye
Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	106	8.122
Tarım Kredi Kooperatifi	35	15.886
Süt Üreticileri Birliği	6	1.348
Arı Yetiştiricileri Birliği	1	123
Su ürünleri Kooperatifi	4	232
Pancar Ekicileri Kooperatifi	1	85.701
Sulama Kooperatifi	60	10.065
Toplam	213	121.477

Kaynak: Kayseri Tarım İl Müdürlüğü

2010 yılı Kayseri Tarım İl Müdürlüğü verilerine göre Kayseri'de bulunan tarımsal amaçlı örgütlerin faaliyetlerine göre ilçeler bazında dağılımı ise Tablo 57'de sunulmaktadır.

Tablo 57. Faaliyet Alanlarına Göre Tarımsal Amaçlı Örgütlerin İlçeler Bazında Dağılımı

İlçe	Sulama Koop. Sayısı	Tar. Kalk. Koop. Sayısı	Su Ürünleri Koop. Sayısı	Pancar Ekicileri Koop. Sayısı	Koop. Böl. Birliği Sayısı	Üretici Birlik Sayısı	Yetiştirici Birlik Sayısı
Merkez	13	23	2	1	1	2	3
Akkışla	-	3	-	-	-	1	-
Bünyan	9	12	-	-	-	-	-
Develi	10	13	-	-	-	1	-
Felahiye	1	1	-	-	-	-	-
Hacılar	1	1	-	-	-	-	-
İncesu	5	5	-	-	-	1	-
Özvatan	1	1	-	-	-	-	-
Pınarbaşı	1	10	1	-	-	1	-
Sarız	-	5	-	-	-	1	-
Sarıoğlan	1	6	-	-	-	-	-
Talas	4	4	-	-	-	-	-
Tomarza	4	5	-	-	-	-	-
Yahyalı	4	11	1	-	-	2	-
Yeşilhisar	6	6	-	-	-	3	-
Toplam	60	106	4	1	1	12	3

Kaynak: Kayseri Tarım İl Müdürlüğü

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, tarımsal desteklerde daha çok örgütlü üreticilerin ve yetiştiricilerin desteklenmesine öncelik vermektedir. Örgütlerin, faaliyet alanlarındaki ürünler dahilinde işleme, depolama, sınıflandırma, yayım ve özellikle pazarlama konusunda güçlendirilmesi, desteklemelerin örgütler/birlikler/kooperatifler üzerinden üreticilere sağlanması gereklidir. Ayrıca, ürün bazlı örneğin elma yetiştiricileri, hububat yetiştiricileri, kabak yetiştiricileri gibi alt birliklerin oluşması sağlanmalıdır.

7.3. Destekler

Kayseri Tarım İl Müdürlüğü tarafından 2002-2010 yılları arasında sağlanan destek türleri, çiftçi sayısı ve Tablo 58'de sunulmaktadır. Bu çerçevede 2010 yılında suni tohumlama ve gebe düze desteği son bulmuştur. 2010 yılı verilerine göre destek türleri itibariyle çiftçiler sayı itibariyle mazot ve kimyevi gübre desteğinden yararlanmışlardır. Bunu süt teşviği ve toprak analiz desteği izlemiştir. 2010 yılında toplam destekleme tutarı 50.627.555 TL'dir. 2002 ve 2010 yılları arasında toplam destekleme tutarı 550.250.634 TL'dir.

Desteklemelerde tamamlayıcılık hususu dikkate alınmalıdır.

Tablo 58. Tarım İl Müdürlüğü'nce Sağlanan Desteklerin Yıllar İtibariyle Dağılımı

DESTEKLEME ADI	2002		2003		2004		2005		2006		2007		2008		2009		2010	
	Çiftçi Sayısı	Destekleme Tutarı	Çiftçi Sayısı	Destekleme Tutarı	Çiftçi Sayısı	Destekleme Tutarı	Çiftçi Sayısı	Destekleme Tutarı	Çiftçi Sayısı	Destekleme Tutarı	Çiftçi Sayısı	Destekleme Tutarı	Çiftçi Sayısı	Destekleme Tutarı	Çiftçi Sayısı	Destekleme Tutarı	Çiftçi Sayısı	Destekleme Tutarı
ÇKS DGD	37.376	52.105.642	39.798	62.000.416	40.846	62.910.567	39.895	38.268.703	39.376	37.823.509	38.103	25.388.365	0	0	0	0	0-	0
Mazot, Kimyevi Gübre Desteği	37.376	7.526.370	39.798	7.556.301	40.820	14.979.408	0	0	39.375	18.517.342	38.103	17.858.591	32.964	21.966.969	32.147	23.642.093	32.190	24.049.762
Yem Bitkileri	427	220.615	637	518.444	1.937	970.892	2.381	3.093.021	3.939	7.227.855	4.826	10.278.484	2.827	4.280.585	1.915	2.815.656	1.912	3.338.461
Sertifikalı Tohum Kullanım Desteği	0	0	0	0	0	0	0	0	1.123	342.924	1.962	857.705	1.356	536.695	1.202	515.142	2.936	1.110.901
Sertifikalı Tohum Üretim Desteği	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	92.083	2	145.570		
Sertifikalı Fidan Kullanım Desteği	0	0	0	0	0	0	0	0	8	8.362	4	17.387	21	100.051	48	202.711	104	315.722
Toprak Analiz Desteği	0	0	0	0	0	0	397	93.909	13	22.001	1	10.941	224	14.762	2.862	1.047.205	3.662	1.431.324
Süt Teşviki	0	256.776	0	568.811	0	927.519	0	1.399.873	0	2.564.986	0	3.215.421	0	1.531.183	0	2.043.384	4.695	2.907.811
Buzağı Desteği	0	0	0	80	0	300	0	68.100	0	640.160	0	1.444.400	0	453.720	2.085	502.860	2.063	528.660
Kuraklık Desteği	0	0	0	0	211	1.541.076	0	0	320	2.341.840	5.915	2.799.047	4.913	2.936.749	0	0	177	197.487
Anaç Sığır Desteği	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	902	1.494.765		2.680.843	10.141	2.680.843	2.468	4.308.980
Gebe Düve Desteği	109	43.240	206	44.940	26	42.200	1	15.506	2	8.500	18	29.425	19	7.975	0	0	-	SON
Koyun-Keçi Desteği	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1.898	1.524.495	1.384	2.354.240	1.323	2.592.585	1.612	2.900.118
Aktif Koloni Desteği (arı)	0	0	0	0	0	0	0	0	3	3.855	105	18.210	152	89.366	230	171.000	224	186.504
Kooperatif	2	457.427	1	612.133	4	2.160.161	4	1.746.106	6	1.676.330	5	2.546.553	3	1.782.330	2	90.000	6	938.455
Kırsal Kalkınma Desteği	0	0	0	0	0	0	0	0	6	1.040.644	36	1.134.476	101	889.359	415	3.054.530	426	1.512.924
Anaç Manda Desteği	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	152	123.075	206	154.750	240	199.500
Yağlı Tohum Prim Desteği	0	0	13	24.772	21	45.754	88	67.098	3	135.158	30	24.911	51	230.962	15	36.712	0	0

Tablo 58. Kayseri Tarım İl Müdürlüğü'nce Sağlanan Desteklerin Yıllar İtibariyle Dağılımı (Devam)

DESTEKLEME ADI	2002		2003		2004		2005		2006		2007		2008		2009		2010	
	Çiftçi Sayısı	Destekleme Tutarı	Çiftçi Sayısı	Destekleme Tutarı	Çiftçi Sayısı	Destekleme Tutarı	Çiftçi Sayısı	Destekleme Tutarı	Çiftçi Sayısı	Destekleme Tutarı	Çiftçi Sayısı	Destekleme Tutarı	Çiftçi Sayısı	Destekleme Tutarı	Çiftçi Sayısı	Destekleme Tutarı	Çiftçi Sayısı	Destekleme Tutarı
Su Ürünleri Desteği	0	0	0	8.089	0	284.016	0	1.075.835	0	1.430.689	0	1.930.370	0	2.961.952	23	2.378.048	40	5.068.803
Patates Sığılı Desteği	0	0	0	0	0	0	0	0	25	68.990	37	90.769	69	156.674	83	170.265	95	257.177
Mera Islahı Desteği	0	0	0	0	0	6.575	0	5.085	0	37.399	0	106.831	0	78.031	0	35.937	0	28.500
Organik Tarım Desteği	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	9.172	0	0	2	19.708
Suni Tohumlama Desteği	129	4.120	233	11.225	1.137	40.597	41	399.120	53	469.430	59	201.890	-	-	-	-	-	SON
Anadolu su havzaları rehabilitasyon projesi (yem bit.,mey.bah. tes, arıcılık, orman dışı meraların güb.,yeni çeşit tan.) Desteği	0	0	0	0	0	0	0	0	128	65.020	362	68.338	373	70.501	255	144.027	283	127.915
Çatak Projesi Desteği	0	0	0	0	0	0	0	0	186	588.945	619	1.490.574	604	1.813.850	618	2.085.165	299	1.198.844
Toplam	75.419	60.614.190	80.686	71.345.210	85.002	83.909.063	42.807	46.232.356	84.566	75.013.940	92.083	71.037.183	46.118	43.521.328	41.344	44.313.774		50.627.555

Kaynak: Kayseri Tarım İl Müdürlüğü

7.4. Kayseri Tarım İl Müdürlüğü'nce Yürütülen Projeler

1. Bitkisel Üretimi Geliştirme Projesi: Tarımsal üretimi ve verimi artırmanın yolu; kaliteli girdi kullanımına yeni tarım teknolojileri uygulama, sulama, gübreleme ve iyi bir zirai mücadeleye bağlıdır. Bunları çiftçiye göstermenin en iyi yolu da demonstrasyonlardır. Bu amaçla, bu proje çerçevesinde; Kayseri'de nohut demonstrasyonu, kimyevi gübre analizi, yağlık kanola demonstrasyonu, sert çekirdekli meyve demonstrasyonu, buğday çeşit demonstrasyonu, yumuşak çekirdekli meyve demonstrasyonu ve yağlık aspir demonstrasyonu uygulanmıştır.

2. Hayvancılığı Geliştirme Projesi: Yerli hayvan ırklarının verimlerinin artırılması ve ıslahı için, Kayseri'deki büyükbaş hayvanlar önsoy ve soy kütüğüne kayıt altına alınarak, suni tohumlama yapılmaktadır. Bu proje çerçevesinde; Macar Fiği Ot Üretimi Geliştirme, Yerli Fiğ Ot Üretimi Yerli Fiğ Tohum, Yonca Ot Üretimi, Yonca Tohum Üretimi, Korunga Ot Üretimi, Korunga Tohum Üretimi, Sorgum Sudan Otu Üretimi, Silajlık Mısır Üretimi ve Silaj Yapımı geliştirilmektedir.

Ayrıca; Kırsal kesimde yetiştiricilik yapanlara istihdam oluşturmak ve yetiştiricilerin elinde bulunan koyun ve keçilerde kan değişimini sağlamak amacıyla Damızlık Koç Alımı yapılarak bir program kapsamında dağıtımı yapılmaktadır.

3-Sorunlu Tarım Alanlarının Tespiti ve İyileştirilmesi Projesi (STATİP): Köy sınırları ile birlikte tarım arazilerini gösterir, 1/25000 ölçekli STA haritası üzerinde SMT, KMT, STA, KTA, DT, M.Ç.O.Y ve T alanlarının Tespiti yapıp, sayısallaştırılarak bilgisayar ortamına aktarılması sağlanmıştır.

4-Su Ürünleri Üretimini Geliştirme Projesi: Kayseri'de mevcut olan alabalık tesislerinin periyodik kontrol ve denetimleri yapılmaktadır. Bu proje çerçevesinde; ildeki aktif tesislerin denetimi, Su Ürünleri Yetiştiricilik Taleplerinin Değerlendirilmesi, Su Ürünleri İstatistik Çalışmaları, Su Ürünleri Yetiştiriciliği Desteklemeleri yapılmaktadır.

5-Çevre Amaçlı Tarım Alanlarının Korunması Programı (ÇATAK): Kayseri'de Sultan Sazlığı etrafında bulunan tarım alanlarında toprak ve su kalitesinin korunması, yenilenebilir doğal kaynakların sürdürülebilirliği, erozyonun önlenmesi ve tarımın olumsuz etkilerinin azaltılması yönünde gerekli kültürel tedbirlerin alınmasını sağlamak amacıyla Çevre Amaçlı Tarım Arazilerinin Korunması (ÇATAK) Programı uygulanmaktadır. Bu program dahilinde; arazinin boş bırakılması uygulamaları; çevre dostu tarım teknikleri ve kültürel uygulamalar, uygun sulama tekniklerinin kullanımı, kontrollü ilaç ve gübre kullanımı, organik tarım veya iyi tarım uygulamaları, erozyonla mücadele ve arazinin ıslah edilmesi, çayır mera tesisi, daimi bitki örtüsü oluşturma ve çok yıllık kültür bitkisi tesisi yapılmaktadır.

6-Anadolu Su Havzası Rehabilitasyon Projesi: Anadolu Su Havzaları Rehabilitasyon Projesi Kayseri'de 2005 yılında başlamıştır. Proje 2012 yılına kadar devam edecektir. Proje, İl Çevre ve Orman Müdürlüğü koordinatörlüğünde, Köy Hizmetleri İl Müdürlüğü- İl Özel İdare Müdürlüğü ve İl Tarım Müdürlüğü tarafından ortak yürütülmektedir. Proje süresince ildeki 5 mikro havzada çalışmalar yapılmaktadır. Bu proje kapsamında; çiftçilere dağıtılmak üzere fidan, tohum, gübre, arılı kovan, anıza ekim makinesi olmak üzere toplam 677. bin TL kaynak hibe olarak kullanılmıştır.

7-Bitki Sağlığı ve Uygulamaları Kontrolü Projesi: Bitki hastalık, zararlı ve yabancı otlar sebebiyle oluşan ürün kayıplarını önlemek için mücadele hizmetleri ve çiftçilerimizi bilgilendirme çalışmaları yapılmaktadır.

8- Hayvan Hastalık ve Zararlıları ile Mücadele Projesi: Hayvan hastalık ve zararlıları ile mücadele çerçevesinde; şap, brucella ve kuduz hastalıklarına karşı aşılama yapılarak, hayvanlar sağlık taramasından geçirilmektedir.

9- Kontrol Hizmetlerinin Geliştirilmesi Projesi: Gıda üretim ve gıda satış yerleri ile yem fabrikaları ve yem bayilerinde etiket denetimleri yapılarak, numuneler alınmaktadır.

10- Çayır Mera ve Yem Bitkileri Üretimini Geliştirme Projesi: Bu proje ile yonca, korunga, fiğ, Macar fiğ, silajlık mısır ekimleri yapılarak, silaj yapımı gerçekleştirilmektedir. Böylece yem bitkileri ekilişleri artırılarak; kaliteli kaba yem açığı giderilmekte, verimleri azalan çayır-mera alanları ıslah edilerek hayvanların otlatma kapasitelerinin artırılması sağlanmaktadır.

11. Özel Projeler

a) Meraların Islahı: Türkiye Toplam Mera alanı 12,3 Milyon ha'dır. 2003 -2007 yılları arasında, 30 yerleşim biriminde toplam 518.718 da. alan mera ıslahı ve amenajman projesine alınmıştır. Bu alanlardan; 319.379 da alanda 5 yıllık ıslah faaliyeti tamamlanmış olup, 199.339 da alanda faaliyetler devam etmektedir.

Islah çalışmaları çerçevesinde;

- 49818 da alanda, 1213 ton gübre kullanılmıştır.
- 65447 kg yem bitkisi tohumu dağıtılmıştır.
- Meralara, 89.783,00 TL tutarında yatırım yapılmıştır.
- Bakanlık kaynaklı 1.147.338,00 TL harcama yapılmıştır.
- Projeye alınan köylerde çiftçi eğitimi yapılmıştır.

Tablo 59'da Kayseri'deki mera alanları ve ıslah alanları sunulmaktadır. Buna göre 51.872 ha mera alanı ıslah edilmiştir.

Tablo 59. Kayseri'de Mera Kanunu Uygulamaları ve Islah Alanlarına İlişkin Bilgiler

Kayseri Toplam Mera Alanı (ha)	691.028
Toplam Köy Sayısı (Adet)	505
Merası Olan Toplam Köy Sayısı	505
Tespit Yapılan Köy Sayısı	469
Tespit İşlemi Yapılan Mera Alanı(ha)	528.510
Tahdit Yapılan Köy Sayısı	308
Tahdit İşlemi Yapılan Mera Alanı(ha)	389.467
Tahsisi Yapılan Köy Sayısı	106
Tahsisi İşlemi Yapılan Mera Alanı (ha)	133.434
Kayseri'de Islah Edilen Mera Alanı (ha)	51.872

Kaynak: Kayseri Tarım İl Müdürlüğü, 2010

b) Tarımsal Yayımı Geliştirme Projesi (Tar-Gel)

TAR-GEL projesi kapsamında 61'i mühendis, 28'i Veteriner Hekim olmak üzere Kayseri ilinde toplam 89 personel hizmet vermektedir. Eğitim ve yayım çalışmaları kapsamında Tarım İl Müdürlüğü tarafından toplam 236.937 adet yayın basılmış ve aşağıdaki faaliyetler gerçekleştirilmiştir.

Tablo 60. Yayım Faaliyetleri

Faaliyet	Adet	Çiftçi Sayısı
Çiftçi Eğitim ve Yayım Toplantıları	926	14.476
Tarla Günü	2	105
Demonstrasyon	97	632
Er-Erbaş Eğitim Kursu	11	202
Bilgi alışveriş toplantısı (BAV)	3	130
Biçerdöver Kursu	3	49
Toprak Tahlili	32.478	-
Arıcılık Kursu	6	184
Biçerdöver Kontrolü	362	-
Toplam	33.888	15.778

Kaynak: Kayseri Tarım İl Müdürlüğü

c) Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı Kapsamında

1-Ekonomik Yatırımlar-Alt Yapı Yatırımları

Tarım-Sanayi entegrasyonunu sağlayan %50 hibe destekli Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı 2006 yılında başlamıştır. Bu hibe programında; tarımsal ürünlerin işlenmesi, paketlenmesi, ambalajlanması, depolanması ve makine ekipman alımı gibi ekonomik yatırımlar desteklenmektedir. 2006-2010 döneminde 18.852 da alanda 2.577.629,40 TL tutarında 9 adet Sulama alt yapı projesi tamamlanarak, 1277 adet çiftçi ailesi faydalandırılmıştır. Ekonomik yatırımlardan 2006-2010 yılları arasında 33 proje tamamlanarak hayata geçirilmiş olup, bu projelerin karşılığı olarak, 6.475.098,76 TL.hibe ödemesi yapılmıştır.

Tablo 61. Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı Kapsamında Ekonomik Yatırımlar-Alt Yapı Yatırımları

Yıllar	Etaplar	Başvuru Sayıları	Onaylanan Başvuru Sayısı	Biten Yatırımlar	Uygulanan Hibe Oranı (%)	Verilen Toplam Hibe Miktarı (TL)
2006	I. Etap	5	3	3	75	615.223,75
2006	II. Etap	8	5	3	75	425.420,47
2007	III. Etap	40	6	4	75	641.301,50
2008-2009	IV. Etap	24	7	7	75	1.912.487,34
2010	V. Etap	32	12	11	75	2.880.665,07

Kaynak: Kayseri Tarım İl Müdürlüğü

2-Makine Ekipman Desteklemeleri

2007-2009 yıllarında 3 yılda toplam 581 çiftçimize makine ekipman verilmiş ve 3.169.127 TL hibe ödemesi yapılmıştır. 2010 yılında toplam 458 çiftçimize makine ekipman hibesinden yararlanmaya hak kazanmış olup, 1.512.924 TL hibe ödemesi yapılmıştır.

Tablo 62. Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı Kapsamında Makine ve Ekipman Yatırımları

Yıllar	Etaplar	Başvuru Sayıları	Onaylanan Başvuru Sayısı	Biten Yatırımlar	Uygulanan Hibe Oranı (%)	Verilen Toplam Hibe Miktarı (TL)
2007	III. Etap	32	32	29	50	493.174,29
2008	IV. Etap	111	111	101	50	889.358,79
2009	V. Etap	451	438	408	50	1.789.593,99
2010	VI. Etap	1839	458	426	50	1.512.924,34
Toplam		2433	1039	967		4.685.051,41

Kaynak: Kayseri Tarım İl Müdürlüğü

8. SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Kayseri İli Tarım, Hayvancılık ve Gıda Sektörüne ilişkin GZFT analizi tabloda sunulmaktadır.

Tablo 63. Kayseri İli Tarım, Hayvancılık ve Gıda Sektörünün GZFT Analizi

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
<ul style="list-style-type: none"> • Tarım, hayvancılık ve gıda konusunda müteşebbis sanayici ve üreticinin bulunması ve tüm gıda sektöründe ürünleri işleyebilecek sanayi tesislerinin varlığı (yağ, meyve-sebze, tahıl, et ürünleri) • Bitkisel ve hayvansal üretim bakımından il arazisinin %41'inin çayır ve mera alanı, %40'ının tarım alanı olması • Tarım alanlarının %52,21'inin I. ve II. sınıf arazilerden geri kalanlarının III. sınıf arazilerden oluşması • Hayvansal üretim ve işleme konusunda bilgi birikimi ve bölgede süt ve besi işletmelerinin bulunması ve üretim tesislerinin olması • Markalaşmış ve tescillenmiş yöresel ürünlere sahip olması (sucuk, pastırma, mantı) • Erciyes Üniversitesi bünyesinde Ziraat Fakültesi, Gıda Mühendisliği ve Veterinerlik Fakültesinin bulunması tarım ve hayvancılıkta sahaya uygulanabilecek bilimsel altyapının mevcudiyeti • Bitkisel üretimde kayıtlı tarım işletmeleri büyüklüklerinin Türkiye ortalamasının üzerinde olması • Sulu tarım için kullanılabilir kaynakların varlığı • İhracat yapan güçlü işletmelerin bulunması • Yumurta tavukçuluğu altyapısının güçlü olması • Tarla ürünleri potansiyeli, işleme ve pazarlama yapılması • Yem bitkileri yetiştiriciliği için uygun arazi ve şartların bulunması • At yetiştiriciliği ve küçükbaş hayvancılık için uygun şartların bulunması (özellikle Pınarbaşı) • Arı yetiştiriciliği ve bal üretimi için potansiyelin yüksek olması (özellikle Aladağlar) • Bölgenin coğrafi konumu • Tarım ve hayvancılıkta girişimcilik kapasitesinin yüksek olması • Meyve sebze üretimine uygun mikro klima bölgelerinin ve uygun toprak koşullarının bulunması • Alabalık yetiştiriciliğinde ülke genelinde üçüncü sırada olması, alabalık ihracatının yapılması • Örtü altı yetiştiriciliği ve organik tarıma uygun koşulların bulunması ve yapılması • Yem bitkisi üretimi alanlarının genişliği • Bölgede endemik bitki ve hayvan türlerinin olması	<ul style="list-style-type: none"> • Nadasa bırakılan arazi miktarının yüksek olması • 50 baş ve altı kayıtlı hayvancılık işletmelerin toplam kayıtlı işletmeler içindeki payının %98,85'e varması • Üniversite ve sanayi işbirliğinin ve AR-GE faaliyetlerinin yetersiz olması • Tarım arazilerinin halen bir kısmının parçalı, küçük ve dağınık olması, • İlgili tüm paydaşlar arasında iletişim ve koordinasyon eksikliği • Bazı bitkisel ve hayvansal ürünlerde verimliliğin düşük olması • Tarım, hayvancılık ve gıda alanında üretim maliyetlerinin yüksek olması • Tarımsal üretimde çiftçilerin halk sağlığı, bitki ve hayvan sağlığı, hayvan refahı ve çevre konularında bilgi düzeylerinin yetersiz olması • Üretilen ürünlerin doğrudan tüketiciye ulaştırılmaması ve aracı çokluğu (üretici satış ve tüketici alış arasında yüksek fiyat farkının bulunması) • Üretim planlamasının olmaması • Tarımsal ürünleri nitelikli depolama, tasnifleme, kurutma ve işleme tesislerinin olmaması • Damızlık hayvan yetiştiriciliğinin yeterli olmaması • Tarım, hayvancılık ve gıda alanında üretim potansiyelinin mevcudiyetine rağmen yatırım yetersizliği • Sertifikalı fide, fidan ve tohum yetiştiriciliğinde modern tesislerin yetersizliği • Ürün temelli çiftçi birliklerinin yetersiz olması • Yöresel ürünlerin tanıtım eksikliği • Hayvansal atık yönetiminin yetersiz olması (hayvansal gübrelerin biyo-enerjiye dönüştürülememesi) • Kaliteli kaba yem yetersizliği • Tarım ve gıda işletmelerinde çalışan teknik elemanların ücret düzeylerinin düşük olması, çobanların sosyal güvencesinin bulunmaması • Süt üretiminin yaklaşık yarısının kayıtlı olması, soğuk zincirin yeterince uygulanamaması • Gıda işletmelerinin yeterince kurumsallaşamaması • Tarımsal yönetim ve sulama yönetimi için detaylı toprak veri tabanının olmaması • Orman arazilerinin olmasına rağmen ağaçlandırma çalışmalarının yetersiz olması • Yerel ürünlerin satıldığı yerel pazarların yetersizliği • Tarım, hayvancılık ve gıda alanında teknik eleman yetersizliği • Tavuk gübresi işleme tesislerinin olmaması • Bölgedeki genetik çeşitliliğin yeterince korunamaması • Yerli sığır oranının yüksek olması, kültür ırkı sığır oranının düşük olması • Güvenli ve kaliteli gıda üretiminin yeterli yapılmaması • Kayseri'nin hedef pazarlara ve limanlara uzak oluşu • Yabancı sermaye çekememe • Verimsiz üretim (eski teknoloji kullanımı)

- Öz sermaye yetersizliği
- Yatırımcının bilgi eksikliğinden dolayı yeni alanlara yönelememesi
- Tarım, hayvancılık ve sanayide modern metotların kullanılmaması ve işletme eksiklikleri
- Üreticiden tüketiciye doğrudan pazarların eksikliği
- İklim şartlarının sert olması
- Mevcut meraların bilinçsiz kullanılması, korunmasının ve ıslahının yetersiz olması
- Tarım işleme tesislerinin olmaması ve depolama tesislerinin yetersiz olması
- Tarımın yaşlı nüfus tarafından yapılıyor olması ve genç nüfusun tarıma ilgi göstermemesi
- Bazı barajların tamamlanmış olmasına rağmen sulama altyapılarının tamamlanmamış olması
- Hububat işleme tesislerinin yetersiz olması nedeniyle bölgenin hububat çekim merkezi olamaması
- Sertifika-standart-patent gibi belgelere yeterince önem verilmemesi ve kullanılmaması
- Tarımsal yatırımlarda iklim farklılıklarının gözatilmemesi
- Alternatif endüstri bitkilerinin yeterince yetiştirilememesi (Aspir,Kanola vb.)
- Meyvecilik alanında pazarlama, planlama ve bilgilendirme konusunda eksiklik olması, pazar payındaki düşüş, zirai ilaçlama konusundaki bilgisizlik, bilinçsiz üretim, eğitim eksikliği
- Tarım konusunda modernizasyonun sağlanmaması, damlama sulamanın yapılmaması, arazi toplulaştırmasının tamamlanmamış olması
- Ulusal ve uluslararası fon kaynaklarından yeterli ölçüde faydalanılamaması

Tablo 63. GZFT Analizi (Devam)

Fırsatlar	Tehditler
<ul style="list-style-type: none"> • Ortadoğu ve Avrupa pazarına yakınlık ve ihracat potansiyeli (Körfez ülkelerinde canlı hayvan, kaliteli kaba yem, yumurta, alabalık, yufka, meyve suyu özellikle elma ve gilebolu suyu talebi vb.) • Tarımsal ve hayvansal ürünlerin fiyatlarının yükselmesi sonucu stratejik değerlerinin artması • Beslenmede tüketici bilincinin artması, buna paralel olarak hayvansal ve bitkisel ürünlere olan talep artışı • Devlet Demiryolları Lojistik Köyün bölgeye kurulacak olması ve ulaşım altyapısının tamamlanmış olması • Organik ve yöresel ürünlere artan yurtiçi ve yurtdışı talep • Yakın çevrede süt ve et işleme tesislerinin varlığı • Turizm merkezlerine yakınlık, buna bağlı olarak tüketimin artması • Faizsiz kredi desteği • Siyasi istikrar • Kayserinin teşvik kapsamına alınarak üçüncü bölge olması, tarım ve hayvancılık ile ilgili teşviklerden yararlanabilmesi • Kayserinin cazibe merkezi olması (çevre illerin gelişmemiş olması ve bölgemizin uygun yatırım koşullarına sahip olması) • Barajların yapılması (Yamula barajı) • ORAN Kalkınma Ajansının kurulmuş olması • DSİ tarafından sulama projelerinin uygulanması (Develi Ovası ve Gıcık Tüneli projeleri) • Büyük kamu yatırımlarının ilçede uygulanması (Sultan Sazlığı, Erciyes Projesi) • Ziraat Fakültesi, meslek yüksek okulu, saray çiftliği vb. öncü kuruluşların ekonomiye ve sosyal yaşama olan katkısı • Meraların kayıt altına alınması, bunların tahsisi ve kiralanması • Ulusal ve uluslararası fon kaynaklarının varlığı • Kültür balıkçılığı konusunda artan pazar payı 	<ul style="list-style-type: none"> • Dışa bağımlılık ve girdi fiyatlarının yüksek olması (Akaryakıt, gübre, ilaç, enerji, tarımsal sulama, tohum, aşı, teknoloji, vb.) • Tarım arazilerinin amaç dışı kullanımı • Küresel ısınma ve iklim değişikliği • Kaçak hayvan hareketleri nedeniyle hayvan hastalıklarının yaygınlaşması ve mücadele yetersizlikleri (şap, brusella vb.) • Tarım, hayvancılık ve gıda alanında sigorta sisteminin yetersiz olması (tarım sigortasının tüm tarımsal tehditleri karşılamaması) • İlçelere yönelik politikaların geliştirilmemesi (yatırımların ilçeler arası gelişmişlik farkı gözetilerek yapılmaması) • Dünya Ticaret Örgütü taahhütleri • Bölge dışında büyük entegre tesislerinin kurulması • Kayıt dışı üretim ve istihdamın haksız rekabete yol açması • Kamu kaynaklarının Kayseri'ye yeterince tahsis edilmemesi • Kayserinin cazibe merkezi olması dolayısıyla göç alması • Tarım politikalarında yapılan sık değişiklikler sebebiyle üreticinin önünü görememesi • Bölge içerisinde gelişmişlik düzeylerinin çok farklı olmasına rağmen devlet desteklemelerinin bölgesel düzeyde yapılması • Tarım arazilerinin miras vb. nedenlerle parçalanması ve toplulaştırma çalışmalarının yavaş ilerlemesi • Tarıma verilen teşviklerin bölgelerarası farklılıklarının olması (Malatya'nın doğusundaki illere %30-40 hibe verilmesi ama bölgemize verilmemesi) • Et ve et ürünleri üretiminde diğer illerin öne çıkmaya başlaması ile artan rekabet • Et ve canlı hayvan ithalatı • Kalkınmada öncelikli yörelerin ilçe bazında belirlenmemesi • Son yıllarda tarım ve hayvancılıktaki gerileme

Bu çerçevede, tarım, hayvancılık ve gıda alanında tespit edilen sorun ve çözüm önerileri aşağıda sıralanmaktadır.

Bu bölümde sorunlar ve çözüm önerileri bitkisel üretim, hayvansal üretim, tarıma dayalı sanayi ve gıda ve su ürünleri olmak üzere 4 başlık altında ele alınmıştır;

- a) Bitkisel Üretim
- b) Hayvansal Üretim
- c) Tarıma Dayalı Sanayi ve Gıda
- d) Su Ürünleri
- e) Genel

8.1. Bitkisel Üretim

1. Tarım alanlarının optimum işletme büyüklüğünün altında parçalı ve dağınık olması

Kayseri tarım alanlarının önemli bir bölümü, kırsal kesimde yaşanan göç, yeterli yağış ve sulamanın olmaması ve işletme parsellerinin küçük olması sebebiyle boş kalmaktadır. Her ne kadar Kayseri'deki ortalama işletme büyüklüğü, Türkiye ortalamasının üzerinde olsa da, Avrupa Birliği ortalamasından düşüktür. Bununla birlikte, Kayseri'de bulunan 32.444 adet kayıtlı işletmenin % 36,24'üne karşılık gelen 11.605 işletmenin arazi varlığı 50 dekarın altındadır.

İşletmelerin tarım arazisi varlığının küçük ve parsellere bölünmüş olması ve işletmelerde parsel sayısının fazla olmasından dolayı işletmeler verimli olarak çalışmamaktadırlar.

- Toplulaştırma için gerekli çalışmaların artırılması ve hızlandırılması
- Ürün çeşidine bağlı olarak optimum işletme büyüklüğü altında kalan küçük işletmelerin örgütlenme temelinde birleştirilmesi
- Uygun yerlerde ve koşullarda sözleşmeli üretim modelinin uygulanması
- Tarım arazilerinin özellikle miras yolu ile bölünmesinin önüne geçilmesi

2. Sulama Alanlarının Artırılması İhtiyacı

Başlangıçta bitkisel üretimde birim alandan elde edilen verimin artırılmasında ve ekonomik değeri olan ürün çeşitliliğinin sağlanmasında önemli bir rolü olan sulamada Kayseri'de DSİ tarafından inşa halindeki sulamalar tamamlandığında toplam sulama alanının %37,7'sine karşılık gelen bir alan daha sulanabilir hale gelecektir. Bunların dışında özellikle sebze ve meyve yetiştiriciliğinde fertigasyonla birlikte basınçlı sulama sistemlerinin yaygınlaştırılmasıyla çiftçilerin bilinçsiz uygulamalarından kaynaklanan tuzluluk ve eğimli arazilerde erozyon gibi sorunların hafifletilmesi mümkün hale gelebilecektir. Ayrıca, sulamaya açılacak alanlar, toplulaştırma kapsamındaki çalışmalarda da öncelikler arasında yer almaktadır.

- Sulama altyapısının iyileştirilmesi
- Uygun ve modern sulama tekniklerinin seçimi ve uygun alan ve ürünler için basınçlı sulama tekniklerinin yaygınlaştırılması
- Üreticilerin ve ilgililerin sulama teknikleri konusunda eğitilmesi
- Sulama birlikleri temelinde örgütlenmenin geliştirilmesi

3. Bitkisel Üretimde çiftçilerin eğitim yetersizliği

- Bitki sağlığı, halk sağlığı (gübre ve pestisit kullanımından kaynaklanan kalıntılar, aflatoksin vb.), çevreye duyarlı üretim teknikleri, GLOBALGAP, organik tarım, örtü altı yetiştiricilik sistemleri, gübreleme ve sulama teknikleri, toprak ve bitki analizleri vb. konularda çiftçilerin, ara elemanların bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesi
- İyi uygulama örneklerinin yerinde görülmesi
- Yayım faaliyetlerinde bulunanların ilgili konularda düzenli aralıklarla eğitilmesi
- Kamu, STK, meslek odaları, birlikler ve üniversite işbirliğiyle demonstrasyon destekli çiftçi eğitim merkezinin açılması, sertifikalı programların düzenlenmesi

- Bilgi ve iletişim teknolojileri ve üniversite destekli yayım faaliyetlerinin güçlendirilmesi ve çeşitlendirilmesi

4. Bitkisel üretim pazarlama olanaklarının iyileştirilmesi

Güvenilir ve kaliteli üretim ile sertifikasyon programları ile güçlendirilmiş bir üretim planlaması ve iç ve dış pazar değeri taşıyan, katma değeri yüksek tür ve kaliteli çeşitlere yönelme, bölgenin bitkisel üretimde rekabet edebilme potansiyelini önemli ölçüde artıracaktır. Ayrıca uygun alt bölgelerde pazar değeri taşıyan tür ve çeşitler ile tarıma dayalı sanayide hammadde niteliği taşıyan endüstri bitkilerinin üretiminin teşviki önemlidir.

- Pazar araştırmasının yapılması
- Örgütlenmenin geliştirilmesi ve kooperatiflerin/örgütlerin/birliklerin sayısının artırılması
- Organik üretim için organik pazarların kurulması,
- Ürüne özel borsaların geliştirilmesi (örneğin meyve ve sebze borsasının kurulması)
- İzlenebilirlik, markalaşma, tanıtım ve reklam çalışmaları
- Girişimcilerin e-ticaret, pazarlama, markalaşma, teşvik ve yatırım sistemleri vb. konularda eğitimi
- Uygun alan ve bölgelerde kümelenme
- Örtü altı yetiştiricilikte süs bitkileri üretiminin dikkate alınması

5. Bitkisel üretimde belirli ürünlerde görülen verim azlığı

- Bitkisel üretimde modern tekniklerin kullanımının yaygınlaştırılması
- Adaptasyon ve ıslah çalışmaları
- Eğitim ve bilgilendirme çalışmaları
- Sertifikalı tohum ve tohumluk kullanımının yaygınlaştırılması
- Toprak ve bitki analizlerinin yapılmasına önem verilmesi, toprak özellikleri, yöre, ürün çeşidi, iklim vb. faktörlere göre gübre türü ve uygulama zamanı seçilmesi ve çiftçilerin bu konuda bilinçlendirilmesi

6. Biyoçeşitliliğin değerlendirilememesi ve korunamaması

- Tıbbi ve aromatik bitkiler, süs bitkileri ve üzümü meyveler envanterinin çıkarılması
- Envantere göre katma değeri yüksek çeşitlerin kültüre alınması ve ıslahı
- Yamula Patlıcanı, Yahyalı Elması, Cırgalan Biberi, Girebolu gibi ürünlerin korunması

7. Bağ Alanlarının Azalması ve Yeterince Kullanılmaması

- Yöre koşullarına ve toprak özelliklerine uygun katma değeri yüksek çeşitlerin ve modern sistemlerin teşviki

8. Bitkisel üretimde üretim planlaması yetersizliği

Kayseri’de Özellikle son yıllarda meyvecilikte elma üretimine yönelim sağlanması, hatta hobi bahçelerinin dahi elma üretimi şeklinde tasarlanması, iç pazarı daraltarak, ürün fiyatlarının

düşmesine ve arz fazlalığına, dolayısıyla çiftçinin eline geçen fiyatın da değerinin düşmesine neden olmaktadır.

- Etkin bir üretim planlamasının yapılması ve desteklerin üretim planlamasına göre sağlanması
- Ürün borsalarının kurulmasının teşviki

8.2. Hayvansal Üretim

1. İşletmelerin optimum işletme büyüklüğünün altında ve küçük ölçekli olması

Kayseri’de kayıtlı işletmelerin toplam hayvan sayısının %12’sine karşılık gelen işletmelerin %59,06’sı 1-5 baş hayvan; toplam hayvan sayısının %8’ine karşılık gelen işletmelerin %20,7’sinin 5-10 baş hayvan; nihayetinde 50 baş ve altı işletmelerin toplam kayıtlı işletmeler içindeki payı %98,85’e karşılık gelmektedir. Bu durum verimliliği düşürmekle birlikte, hayvancılık işletmelerinin iç ve dış pazarda rekabet edebilirlik durumunu oldukça azaltmaktadır. Kayseri’de işletme başına düşen hayvan sayısı ve birim hayvan başına verimin düşüklüğü, kaliteli yem bitkileri üretiminin yetersizliği, çayır ve meraların ıslah edilmesi gerekliliği ve üretici örgütlerinin yetersizliği gibi nedenlerle hayvancılık üretimi istenilen seviyede değildir. Hayvansal üretim alanında ihtisas bölgeleri olarak belirlenen noktalarda uygulanan kooperatif projelerinin üretici ve yetiştirici birliği ile destekleyerek bu alandaki üretimi her yönüyle disipline etmek, üretici örgütlerinin etkinliğinin artırılması ve bunların özellikle ürün işleme ve pazarlamada etkin olmasının sağlanması gereklidir.

Çözüm

- Birliklerin örgütlenme temelinde birleşmelerinin teşviki
- Uygun alanlarda sözleşmeli üretim modelinin uygulanması
- Toplu sağım merkezleri ve hayvancılık ihtisas organize sanayi bölgelerinin oluşturulması,
- Küçük işletmelerin proje ve uygun destek araçlarıyla desteklenmesi
- Entegre et ve süt tesislerinin kurulumu ve modernizasyonu

2. Hayvan besleme, bakım, sağım hijyeni, sağım teknikleri, hayvan sağlığı, hayvan refahı, halk sağlığı ve çevre uygulamaları konularında çiftçilerin, ara elemanların eğitimsiz olması

Çözüm

- İyi uygulama örneklerinin yerinde görülmesi
- Çiftlik danışmanlık sisteminin kurulumu
- Kamu, STK, meslek odaları, birlikler ve üniversite işbirliğiyle demonstrasyon destekli çiftçi eğitim merkezinin açılması, sertifikalı programların düzenlenmesi
- Yayım faaliyetini yürütenlerin düzenli aralıklarla yeni uygulama ve metotlar konusunda eğitimi,
- Bilgi ve iletişim teknolojileri ve üniversite destekli yayım faaliyetlerinin güçlendirilmesi ve çeşitlendirilmesi

3. Yem girdi maliyetinin yüksekliği

Hayvansal üretimde maliyeti artıran etkenlerden biri yem girdisidir. Kayseri’de çayır ve mera alanları il arazisinin yaklaşık %41’lik bölümüne tekabül etmekte olup, hayvancılık için elverişli bir ortam sağlamaktadır. Ancak, kaliteli kaba yem açığının giderilmesi için çayır ve meraların yeniden çayır-mera vasfını kazanmaları ya da bu vasıflarını kazanmaları için ıslah çalışmaları son derece önemlidir.

- Çayır ve mera alanlarının ıslah çalışmalarına sağlanan desteğin sürdürülmesi ve bu alanların korunması
- Uygun alt bölgelerde, uygun koşulların sağlanması halinde nadasa ayrılan alanların yem bitkileri üretim alanı olarak değerlendirilmesi
- Çiftçilerin yem bitkileri üretimi ile çayır ve meraların kullanılması konusunda bilinçlendirilmesi
- Alternatif türlerin yetiştirilmesi
- Silaj uygulamalarına ve silaj paketleme tesislerine önem verilmesi
- Standartlara uygun kesif yem ve kaba yem üreten tesislerin kurulması/kapasitelerinin artırılması

4. Hayvansal üretimde nitelikli işgücü açığının giderilmesi

- Büyükbaş ve küçükbaş hayvancılıkta ve kanatlı sektöründe ihtiyaç doğrultusunda iş garantili meslek edindirme kurslarının açılması; özellikle küçükbaş hayvancılıkta görülen çoban açığına karşı çobanların eğitimi, çobancılığın sigortalı hale getirilmesi, ara eleman ücretlerinin yükseltilmesi

5. Hayvan pazarlarının ruhsatlı hale getirilmesi ve modernizasyonu ihtiyacı

Kayseri ve civar illerden gelen hayvanlara ilişkin önemli pazarlama kanallarından biri olan hayvan pazarları, ülkemizde ve Kayseri’de yaygın görülen hastalıklardan ŞAP başta olmak üzere, brucella, leptospirosis, koyun keçi vebası gibi hastalıkların yayılması açısından risk teşkil etmektedir. Bu çerçevede, uygun yerlerde gerekli görülen hayvan pazarlarının kurulması ve modernizasyonu, ruhsatlı hale getirilmesi gerekmektedir.

6. Hayvansal kaynaklı atıkların yönetiminin geliştirilmesi ihtiyacı

- Çevreye duyarlı üretim teknikleri kapsamında büyükbaş, küçükbaş ve kanatlı gübrelerinin işlenmesi, depolanması ve paketlenmesine yönelik tesislerin geliştirilmesi
- Hayvansal yan ürün ve rendering tesislerinin iyileştirilmesi ve sayısının artırılması
- Kesimhaneler ve mezbahanelerde arıtma tesislerinin kurulması
- Biyogaz tesislerinin kurulumu/geliştirilmesi

7. Hayvan envanterinin genetik kalitesinin düşük olması

- Adaptasyon ve ırk ıslahı çalışmalarına ağırlık verilmesi
- Suni tohumlamanın yaygınlaştırılması ve kaliteli sperma kullanımı

8. Hayvansal üretimde pazarlama ağının iyileştirilmesi

- Canlı hayvan borsasının etkin hale getirilmesi
- Örgütlenmenin güçlendirilmesi

9. Ürün, yem ve diğer üretim girdilerinin fiyatlarında istikrarsızlık

- Suni tohumlamanın yaygınlaştırılmasıyla süt üretiminin tüm yıla yayılması ve arz-talep dengesinin sağlanması
- Et ve canlı hayvan ithalinin yerli üretici ve piyasa dengeleri gözetilerek gerçekleştirilmesi
- Hayvancılık politikalarının geliştirilmesi

10. Hayvancılık ve kanatlı işletmelerinin alt yapı eksikliği

Üretimin karlı hale getirilmesi için işletmelerin optimum büyüklüğe ulaştırılmasının yanında modern üretim tekniklerinin kullanılması ve uygun alt yapının temini de gereklidir.

- İşletmelerin alt yapısının geliştirilmesi ve modernizasyonu

8.3. Tarıma Dayalı Sanayi ve Gıda

1. Süt ve süt ürünlerinin pazar payının düşük olması

- Uygun koşullara sahip alt bölgelerde manda ve saanen keçisi yetiştiriciliğinin (dondurma) özendirilmesi
- Süt teşviklerinin artırılması
- Sütün kayıt altına alınma oranının artırılması
- Hayvan sağlığı, yem hijyeni, sağım hijyeni, hayvan bakım ve besleme ve sağım teknikleri, gıda güvenliği ve kalite konusunda yetiştiricilerin ve ara elemanların bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesi
- Süt fiyatlarının korunmasında buzağılama döneminin tüm yıla dağılımı, bu amaçla suni tohumlamanın yaygınlaştırılması
- Soğuk zincirin sütün pazarlanacağı yere kadar muhafaza edilmesi
- Sütte kalıntı ve kalite analizlerinin gerçekleştirilmesi, işletmelerin basit laboratuvar alet ve ekipmanları yönünden zenginleştirilmesi
- Sütün pazarlama ağının iyileştirilmesi, pazarlama teknikleri konusunda ilgililerin bilgilendirilmesi ve bilgilendirilmesi

- Süt verimi yüksek küçükbaş ve büyükbaş hayvan ırklarının yaygınlaştırılması
- Süt tüketimini artırıcı reklam ve tanıtım faaliyetleri
- Süt sağım merkezlerinin kurulumu
- Markalaşma, ambalajlama, reklam ve tanıtıma yönelik faaliyetlerin geliştirilmesi
- Örgütlenmenin teşvik edilmesi
- Gıda güvenliği ve kalite kontrol sistemlerinin kurulumu
- Farklı hedef kitlelere yönelik süt ve süt ürünlerine yönelik üretim çeşitlendirmesi ve işletmelerin alt yapısının geliştirilmesi
- Entegre süt tesislerinin kurulumu/kapasite artırımı
- AR-GE çalışmalarının desteklenmesi
- Sütün kalitesine göre fiyatlandırma mekanizması

2. Et ve et ürünleri sektöründe (kanatlı) rekabet edebilirliğin geliştirilme ihtiyacı

- Pazar analizi
- Pazarlama ağının geliştirilmesi
- Marka destekli entegre et ve kanatlı tesislerinin kurulumu
- Yem rasyonlarının ve yem üretim tesislerinin geliştirilmesi
- Hayvan refahı ve hayvan sağlığı, gıda güvenliği, yem hijyeni vb. konularda yetiştirici ve ara elemanların bilinçlendirilmesi ve bilgilendirilmesi
- Atık yönetimi uygulamalarının iyileştirilmesi, tavuk gübresinde kompost yönetimi
- Paketleme ve ambalajlama tesislerinin iyileştirilmesi
- Farklı hedef kitlelere yönelik ürün çeşitlendirmesi, işleme tesislerinin kapasitesinin artırılması ve modernizasyonu
- Gıda güvenliği ve kalite sistemlerinin kurulumu
- AR-GE çalışmalarının desteklenmesi
- Kesimhanelerin modernizasyonu
- Hayvansal kaynaklı atıkların değerlendirilmesi (örneğin jelâtin üretimi)

3. Bitkisel Kaynaklı Gıdaların Değerlendirilmesi ve Rekabet Gücünün Artırılması İhtiyacı

- Pazar Analizi
- Atmosfer kontrollü soğuk hava depolama tesislerinin kapasite ve sayılarının artırılması
- Endüstri bitkileri, hububat ile meyve ve sebzelerin işlenmesine yönelik tesislerin kurulumu/kapasite artırımı ve modernizasyonu (meyve suyu, konserve, dondurulmuş gıda, salça, turşu, ketçap, domates suyu üretimi, paketlenmiş un ve unlu mamüller)
- İkincil ürünlere ilişkin izlenebilirlik, marka, reklam ve tanıtım faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi
- Gıda güvenliği ve kalite kontrol sistemlerinin kurulumu
- Yaş ve kuru meyve ve sebze kurutma tesisleri
- Bitkisel kaynaklı ürünlere ilişkin ambalajlama ve paketleme tesislerinin geliştirilmesi
- Tasnif, sınıflandırma ve derecelendirme ünitelerinin kurulumu/modernizasyonu
- Girişimcilerin pazarlama stratejileri ve yöntemleri konusunda eğitimi
- Örgütlenmenin teşviki

4. Nitelikli işgücü açığı

- İhtiyaç dahilinde sertifika destekli ve iş garantili meslek edindirme kurslarının düzenlenmesi

5. Bal üretiminde düşme

- Balda kalıntı analizine önem verilmesi
- Ürün çeşitlendirmesi
- Ambalajlama ve paketleme tesislerinin kurulumu
- Arı hastalıklarına karşı etkin mücadele
- Pestisit kullanımının kontrolü
- Yöre koşullarına uygun iyi vasıflı damızlık ana arı seçimi ve yetiştiriciliği
- Bal kalitesinin belirlenmesi
- Arıcılıkta örgütlenmenin güçlendirilmesi

8.4. Su Ürünleri

Kayseri 2009 yılı TÜİK verilerine göre, alabalık iç su üretiminde Türkiye genelinde 3. sırada, avcılık yoluyla elde edilen sazan üretiminde (tatlı su ürünleri) 20. sırada yer almaktadır. Alabalık (iç su) üretiminde ve alabalık yetiştiriciliği yapan işletme sayısında sağlanan desteklerin de etkisiyle son yıllarda önemli bir artış sağlanmasına rağmen, bu tür işletmelere yavru balık sağlayan kuluçkahanelerin yeterince geliştirilmemesi, diğer illerden yavru balık sevkiyatı yapılmasına neden olmaktadır. Ayrıca, Kayseri’de faaliyet gösteren yetiştiricilik işletmeleri, kurulu üretim kapasitesinin altında çalışmaktadır. Su ürünleri alanında faaliyet gösteren yetiştiricilik işletmelerinin kapasitelerinin artırılması ile Kayseri ülkemizde önemli bir noktaya taşınabilecektir. Su ürünleri yetiştiriciliği alanında Kayseri’de belirlenen sorun ve çözüm önerileri aşağıda yer almaktadır;

1. Balık yemi girdi maliyetinin yüksek olması

- Üretimde en büyük gider kalemi olan ve yem imalatında kullanılan balık unu ihtiyacının yaklaşık %50’lik bir bölümü ithal edilmektedir. Bu çerçevede, balık unu imalatında kullanılan ikinci mamul soya fasulyesi üretimi başta olmak üzere, balık unu, buğday, vitamin ve mineral üretiminin desteklenmesi
- Balık yemi üretim tesislerinin gerekli ekipmanla desteklenmesi ve sayısının artırılması
- Balık yemi üretiminde AR-GE çalışmalarına önem verilmesi

2. Pazarlama ağının geliştirilmesi ihtiyacı

- Su ürünleri sektöründe üreticilerin ve ara elemanların bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesi: Su ürünleri sektöründe bölgesel pazarda rekabetçilikten ziyade ulusal ve uluslararası pazarda rekabetçilik hedeflenmelidir. Çevre ve insan sağlığını dikkate alan ve güvenilir gıda üretimine yönelik yetiştiricilikte iyi uygulamaların benimsenmesi ve üretimden gıdaya kadar olan tüm aşamalarda kalite kontrol sistemlerinin uygulanması ve sertifikasyona tabi tutulması, özellikle kaynakların sürdürülebilir kullanımı, halk sağlığı ve dış pazarda rekabet edebilme gücü açısından önemlidir. Bu nedenle, sektörde faaliyet gösteren ilgililerin bu konularda

bilinçlendirilmesi ve bilgilendirilmesi (iyi uygulama örneklerinin yerinde görülmesi, seminer, workshop, çalışma ziyaretleri vb. faaliyetlerin düzenlenmesi, fuar vb faaliyetlere katılım, ziyaret vs.) gerekmektedir.

- Avcılık ve yetiştiricilik temelinde örgütlenmenin yetersiz olması

Hali hazırda avcılık alanında 4 kooperatif faaliyet gösterirken, yetiştiricilik alanında henüz faaliyet gösteren bir örgütlenme bulunmamakla birlikte, bu alanda bir birlik kurulma aşamasındadır. Bu aşamada, kooperatif ve birliklerin güçlendirilmesi ve etkin hale getirilmesi için desteklenmesi gereklidir. Örgütlenme, özellikle pazarlama ve çiftçilerin bilinçlendirilmesinde önemlidir.

- Tüketici talep ve alışkanlıklarına uygun üretim çeşitlendirmesi ve ürün değerlendirilmesi. Üretim çeşitlendirmesi kapsamında uygun türlerin tespiti ve ıslahına ilişkin çalışmaların gerçekleştirilmesi

- Markalaşma, tanıtım ve reklam çalışmaları

- Su ürünleri sektöründe pazar analizi

- Girişimcilerin e-ticaret, pazarlama, markalaşma, teşvik ve yatırım sistemleri vb. konularda eğitimi

3. İşleme ve yetiştiricilik alanında faaliyet gösteren işletmelerin arıtma tesislerinin geliştirilmesi ihtiyacı

Kaynakların etkin kullanımı ve sürdürülebilir bir çevre için Kayseri’de sayıları giderek artan yetiştiricilik işletmelerinin arıtma tesislerinin iyileştirilmesi, yeni kurulan işletmelerle birlikte yenilerinin kurulumu ve modernizasyonuna ihtiyaç bulunmaktadır. Ayrıca sektörde ilgililerin atık yönetimi uygulamaları konusunda bilinçlendirilmesi ve bilgilendirilmesi ihtiyacı öne çıkmaktadır.

4. Yetiştirme, işleme ve balık üretim işletmelerinin geliştirilmesi ve iyileştirilmesi ihtiyacı

- Kapasite artırımı için su ürünleri sektöründe pazar-talep analizi

- Kuluçkahanelerin kapasitesinin ve sayısının artırılması ve modern hale getirilmesi

- Yetiştirme ve işleme tesislerinin kapasitesinin ve sayısının artırılması ve modernizasyonu

5. Gıda işletmelerinin küçük ölçekli olması ve altyapılarının yetersiz olması

- İşletmelerin kapasitesinin artırılması ve modernizasyonu için teşvik

- Uygun alan ve yerlerde kümelenme

- Kapasite kullanım oranının artırılması

- Örgütlenmenin güçlendirilmesi

8.5. Genel

1. Ulusal ve uluslararası fon kaynaklarının kullanımında yetersizlik

- Tarım ve gıda alanında faaliyet gösterenlerin mevcut destekler, fon kaynakları ve bu kaynakların kullanımı hakkında bilgilendirilmesi
- Proje yazma ve projelendirme kapasitesinin artırılması
- Danışman desteğinin sağlanması

2. Yerel ürünlerin yeteri kadar ticarileştirilememesi

- Tescilli coğrafi işaret almış ürünlerin markalaştırılması, tanıtımı ve reklamı
- Tescil potansiyeli taşıyan ürünlerin tescili için çalışmaların yürütülmesi

3. Kırsal Turizm

Turizm açısından Erciyes Dağı, Deve Gölü, Sultan Sazlığı, Yedigöller, Karlı Göl, Hacer Boğazı (Yedigöller), Ağcaşar Baraj Gölü, Zile Acısuyu, Tekir Yaylası, Derebağ Şelalesi, Aladağlar, Suna Yaylası, Tekneli Yaylası, Köşk Yaylası, Dişdöken Yaylası, Kapuzbaşı Şelaleleri, Elif Şelalesi, Yeşilköy Şelaleleri Hacer Ormanları, Zamantı Vadisi, Zamantı Kanyonu bulunmaktadır. Bu yerlerden bir kısmı rafting ve doğa yürüyüşü ve turizmi açısından değer taşımaktadır.

- Kayseri’de rafting, doğa yürüyüşüne vb. uygun alanların restorasyonu ve çevre düzenlemesi ve ulaşım olanaklarıyla birlikte konaklama yerlerinin tesisi/restorasyonu
- Kırsal turizm kapsamında bağ alanlarının restorasyonu, yerli ve yabancı turistlerin kullanımına yönelik butik otel tarzı uygulamaların geliştirilmesi

4. İlgili aktörler arasında koordinasyon ve işbirliği ağının yetersiz olması

Tarım ve ilgili alanlarda faaliyet gösteren kamu, özel sektör, STK, meslek odaları, üniversite ve ilgili tüm aktörler arasında koordinasyon ve işbirliği ağının geliştirilmesi, bu kapsamda,

- Serbest kürsü toplantılarının organizasyonu
- Kamu, özel sektör, STK, meslek odaları, üretici örgütü/birlik/kooperatif temsilcilerinden oluşan Tarım Hayvancılık ve Gıda İl Koordinasyon Kurulunun Oluşturulması
- Tarım Kampüsünün Oluşturulması

9. ÖNCELİKLİ İLK 10 ALAN

1. Bitkisel ve hayvansal üretim ve gıda alanında nitelikli işgücü açığı, özellikle ara eleman açığının giderilmesi

Eylemler:

- İşgücü piyasası ihtiyaç analizi
- Meslek standartları ve meslek analizleri
- İş garantili meslek edindirme kursları,
- Teknik Destek

Kilit aktörler: Üniversite, Üretici Örgütleri/Birlikler/Kooperatifler, İŞKUR, Mesleki Yeterlilik Kurumu, MEB, Tarım İl Müdürlüğü, Kayseri Ticaret Odası, Kayseri Sanayi Odası ve ORAN

2. Süt ve Süt Ürünlerinin İşlenmesi ve Pazarlanması

Eylemler:

- Sütün kayıt altına alınma oranının yükseltilmesi
- Süt işleme tesisleri ve süt toplama tesislerinin kurulumu, kapasite artırımı veya modernizasyonu
- Sütte soğuk zincirin korunması, pastörizasyon, hijyen ve kaliteye yönelik ekipman temini
- Süt ve süt ürünlerinin paketleme ve ambalajlanmasına ve marka oluşturulmasına yönelik yatırımlar
- Atık yönetimine ilişkin yatırımlar
- Süt kalitesini ölçmeye yönelik basit laboratuvar alet ve ekipmanı temini
- Gıda güvenliği sistemleri
- İlgili yazılım ve veritabanının temini
- Kaliteli Kaba ve Kesif, Silajlık yem tesislerinin kurulumu/modernizasyonu

Kilit Aktörler: Kayseri ili Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği, Üretici Örgütleri/Kooperatifleri/Birlikler, ORAN, Tarım İl Müdürlüğü, Tarım ve Köyüşleri Bakanlığı,

3. Su Ürünleri Üretim, İşleme ve Pazarlama

Eylemler:

- Su ürünleri yetiştiricilik, işleme ve balık yemi imalat tesislerinin kurulumu, kapasite artırımı ve modernizasyonu
- Üretim çeşitlendirmesi için uygun türlerin tespiti, ıslahı ve kültüre alınması
- Arıtma tesislerinin kurulumu, modernizasyonu ve atık yönetimi uygulamaları
- Gıda güvenliği ve kalite kontrol sistemlerinin kurulumu
- Yetiştiricilikte iyi uygulamalar konusunda eğitim (çalışma ziyaretleri, workshop vb.)
- Depolama, şoklama, paketleme ve ambalajlama üniteleri, frigo kasalı transfer araçları
- Basit laboratuvar alet ve ekipmanı

- Yetiştiricilikte otomatik yemleme ve aşı alet ve ekipmanları, kuluçkahanelerde kullanılan ekipmanlar, buz ünitesi, balık sayım ve hasat makineleri
- Balık yemi üretiminde AR-GE çalışmaları

Kilit Aktörler: Tarım İl Müdürlüğü, Çevre ve Orman Bakanlığı, ORAN, Su Ürünleri Örgütleri/Kooperatif ve Birlikler, Firmalar

4. Çiftçilerin Bilinçlendirilmesi ve Bilgilendirilmesi

Eylemler:

- Bitkisel, hayvansal üretim, gıda ve su ürünleri alanında faaliyet gösteren çiftçilerin GlobalGAP, organik tarım, HACCP, GLP, GHP, hayvan refahı, halk sağlığı, hayvan sağlığı, bitki sağlığı ve çevre konularında eğitimi
- Çiftlik Danışmanlık Sistemlerinin kurulumu
- Yayım faaliyetini yürütenlerin eğitimi
- Demonstrasyon çiftliklerinin kurulumu
- İyi uygulama örneklerinin yerinde görülmesi için çalışma ziyaretleri ya da workshoplar

Kilit Aktörler: Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Tarım İl Müdürlüğü, STK, meslek odaları, Kayseri, Ticaret Borsası, ORAN, üniversite

5. Hayvancılık, Et ve Et Ürünlerinin İşlemesi ve Pazarlanması

Eylemler:

- Kesimhanelerin modernizasyonu
- Gıda güvenliği sistemlerinin kurulumu
- Et ve et ürünlerinin paketlenme, ambalajlanma ve marka oluşturulmasına yönelik yatırımlar
- Atık yönetimi uygulamaları ve hayvansal yan ürünler işleme tesislerinin kurulumu
- Basit laboratuvar alet ve ekipmanının temini
- Et ve et ürünleriyle ilgili soğuk hava depolarının kurulumu/kapasite artırımı
- Hayvan Pazarlarının Kurulması ve Modernizasyonu (Ruhsatlı Hale Getirilmesi)

Kilit Aktörler: Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Tarım İl Müdürlüğü, STK, meslek odaları, Kayseri, Ticaret Borsası, ORAN, Üretici Örgütleri/Kooperatifler/Birlikler, Firmalar, Belediyeler

6. Bitkisel Üretim

Eylemler:

- Sulama alanlarının artırılması ve suyun kullanımıyla ilgili modern sulama yöntemlerinin uygulanması
- Atmosfer Kontrollü Soğuk Hava Depolarının Kurulumu/Kapasite Artırımı

- Meyvecilik ve sebzeçilikte tasnif, sınıflandırma ve derecelendirme ünitelerinin kurulumu ve modernleştirilmesi
- Meyve ve sebze kurutma tesislerinin kurulumu ve kapasite artırımı
- Yaş ve kuru meyve ve sebze ambalajlama ve paketleme tesisleri
- Dondurulmuş gıda ürünleri üretim tesisi
- Salça, turşu, ketçap, domates suyu üretim tesisi
- Marka ve izlenebilirlik Sistemlerinin Geliştirilmesi
- Meyve suyu ve konserve meyve ve sebze işleme tesislerinin kurulumu ve kapasite artırımı
- Paketlenmiş un ve unlu mamüllere ilişkin tesislerin kurulması, modernizasyonu

Kilit Aktörler: Tarım İl Müdürlüğü, ORAN, Üretici Örgütleri/Kooperatifler/Birlikler, Firmalar, Belediyeler, İl Özel İdareleri

7. Bitkisel ve Hayvansal Üretimde Optimum İşletme Büyüklüğüne Ulaşılması

Eylemler:

- Arazi Toplulaştırma çalışmalarının hızlandırılması
- Küçük işletmelerin örgütlenme temelinde birleşmelerinin teşviki ve optimum üretim seviyesine ulaşılması,
- Toplu sağım merkezleri ve ihtisas organize tarım alanlarının oluşturulması,
- Küçük işletmelerin proje ve uygun destek araçlarıyla desteklenmesi,
- Tarım arazilerinin özellikle miras yolu ile bölünmesinin önüne geçilmesi
- Entegre et ve süt tesislerinin kurulumu ve modernizasyonu

Kilit Aktörler: Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Tarım İl Müdürlüğü, STK, meslek odaları, Kayseri, Ticaret Borsası, ORAN, Üretici Örgütleri/Kooperatifler/Birlikler, Firmalar, İl Özel İdareleri, Belediyeler

8. Tarım, Hayvancılık ve Gıda Alanında Paydaşlar Arasında İşbirliği ve İletişim Platformunun Oluşturulması

Eylemler:

- Serbest kürsü toplantılarının organizasyonu
- Kamu, özel sektör, STK, meslek odaları, üretici örgütü/birlik/kooperatif temsilcilerinden oluşan Tarım Hayvancılık ve Gıda İl Koordinasyon Kurulunun Oluşturulması
- Tarım Kampüsünün Oluşturulması

Kilit Aktörler: Kamu, meslek odaları, STK, Üretici Örgütleri/Kooperatifler/Birlikler/Üretici Örgütleri, üniversite

9. Tıbbi ve Aromatik Bitkiler, Üzümsü Meyveler, Süs Bitkileri ve Bal Üretimi

Eylemler:

- Tıbbi ve aromatik bitkiler, süs bitkileri ve üzümsü meyveler envanterinin çıkartılması
- Bal paketleme ve ambalajlama tesislerinin modernizasyonu ve kurulumu
- Arıcılıkta ürün çeşitlendirmesi

Kilit Aktörler: Kayseri Ticaret Odası, Kayseri Sanayi Odası, Kayseri Ticaret Borsası, Tarım İl Müdürlüğü, ORAN, meslek odaları, Üretici Örgütleri/Kooperatifler/Birlikler

10. Yöresel Ürünlerin Değerlendirilmesi

Eylemler:

- Yöresel ürünler ve el sanatlarının tanıtımı ve marka haline getirilmesine yönelik yatırımlar,
- Yöresel ürünlerin işlenmesi, ambalajlanması ve paketlenmesine yönelik yatırımlar
- Fuarlara katılım

Kilit Aktörler: Kayseri Ticaret Odası, Kayseri Sanayi Odası, Kayseri Ticaret Borsası, Tarım İl Müdürlüğü, ORAN, meslek odaları, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı (Teşkilatlanma ve Destekleme Genel Müdürlüğü-TEDGEM), Belediyeler

KAYNAKÇA

Çevre ve Orman Bakanlığı DSİ, 12. Bölge Müdürlüğü.
<http://www2.dsi.gov.tr/bolge/dsi12/index.htm>. Erişim Tarihi: 3 Mart 2011

Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı 2003. İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması. www.dpt.gov.tr/DocObjects/Download/8143/2003-05.pdf
<http://www2.dsi.gov.tr/bolge/dsi12/kayseri.htm>

http://tr.wikipedia.org/wiki/Kayseri_%28il%29. Erişim Tarihi: 22 Şubat 2011

http://www.ispartatarim.gov.tr/yetistiricilik_detay.asp?id=168). Erişim Tarihi: 18 Mart 2011

Kayseri ili Damızlık ve Sığır Yetiştiricileri Birliği verileri (Sektörel Çalışma Grubu Toplantıları sırasında sağlanmıştır.)

Kayseri ili Tarım Master Planı. http://www.tarim.gov.tr/Bolge_ve_Il_Master,Il_Planlari.html
Kayseri Meteoroloji Bölge Müdürlüğü. <http://www.kayseri.dmi.gov.tr/bolge.aspx>

Kayseri Valiliği. www.kayseri.gov.tr. Erişim Tarihi: 1 Mart 2011

Kayseri Tarım İl Müdürlüğü verileri (Sektörel Çalışma Grubu Toplantıları sırasında sağlanmıştır.)

Kayseri Ticaret Borsası verileri (Sektörel Çalışma Grubu Toplantıları sırasında sağlanmıştır.)
Tarım Reformu Genel Müdürlüğü, Yozgat Bölge Müdürlüğü verileri (Resmi yazışma yoluyla sağlanmıştır)

TR72 Bölgesi 2010-2013 Bölge Planı 2010. <http://www.oran.org.tr/kategori/48/2010-2013-bolge-plani.html>

TÜİK Karşılaştırmalı Bölgesel İstatistikler <http://tuikapp.tuik.gov.tr/Bolgesel/menuAction.do>

TÜİK. www.tuik.gov.tr

Uluslararası Rekabet Araştırmaları Kurumu. İllerarası Rekabetçilik Endeksi 2008-2009.

Uluslararası Rekabet Araştırmaları Kurumu. İllerarası Rekabetçilik Endeksi 2009-2010.

Türkiye Patent Enstitüsü. www.tpe.gov.tr. Erişim Tarihi: 5 Nisan 2011

<http://www.kayso.org.tr/b2b/kaysobilgi/dosyalar/3648kapak.pdf>: Erişim Tarihi: 8 Nisan 2011

EK: Anket⁷

Adı ve Soyadı:	Görevi:
Adres:	Tel:
	E-Posta:

* Üsteki bilgileri doldurmak zorunlu değildir. Doldurulduğu takdirde bu çalışma sonucunda oluşturulacak rapor tarafınıza iletilebilecektir.

Kayseri için Tarım, Hayvancılık ve Gıda (Su Ürünleri dahil) ile ilgili Desteklemede Öncelikli Beş Sektör	
1	
2	
3	
4	
5	

Seçtiğiniz İlk Sektörle ilgili Durum Tespiti:
Son yıllara ilişkin veriler (Üretim ve Tüketim Miktarı, İthalat ve İhracat Değerleri, Kapasite kullanımı vs, Büyüme oranları, istihdam değerleri) gibi veriler, sorunlar...

Seçtiğiniz İlk Sektörle ilgili Önerileriniz:
Seçilen sektörde gelişme sağlamak için izlenecek yol, çözüm önerileri veya desteklenmesini önerebileceğiniz proje başlıkları, bunun gerekçeleri, getirebileceği kazanımlar, projenin başarısı için yapılması gereken uygulamalar vs.

Seçtiğiniz İlk Sektörle İlgili gelişme sağlamak için varsa desteklenmesi gereken yan sektörler
Seçilen sektörde başarının sağlanabilmesi için varsa desteklenmesini düşündüğünüz yan/yardımcı sektörler, bunlarla ilgili kısa durum tespiti ve gerekçeleri..

Yeterince kaynağınız olsaydı, Kayseri koşullarında Tarım, Hayvancılık ve Gıda Sektöründe hangi alanda yatırımı hangi bölgede yaparsınız?

Kayseri Bölgesinde Tarım, Hayvancılık ve Gıda sektöründe yapıldığını düşündüğünüz 5 adet yanlış uygulamayı doğrusunu da önererek belirtiniz.

Kayseri Bölgesinde Tarım, Hayvancılık ve Gıda sektöründe hangi alanları gelecekte rekabetçi ve ihracat potansiyeli yüksek olarak tanımlarsınız, neden?

⁷ Cumhuriyet Üniversitesi, Enformatik Bölümü Öğretim Üyesi, Yrd. Doç. Dr. Hasan ELEROĞLU tarafından geliştirilmiştir.

